

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL YÖNETİŞİM VE SİYASET ANABİLİM DALI**

**AK PARTİ’NİN SERT GÜCE EVİRİLEN SURİYE
POLİTİKALARI VE TÜRK SİYASETİNE
YANSIMALARI**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

HAKAN EKİNCİ

İZMİR-2022

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ KÜRESEL YÖNETİŞİM VE
SİYASET ANABİLİM DALI

AK PARTİ’NİN SERT GÜCE EVİRİLEN SURİYE
POLİTİKALARI VE TÜRK SİYASETİNE
YANSIMALARI

Tezli Yüksek Lisans Tezi

HAKAN EKİNCİ

DANIŞMAN: DOÇ.DR. GÜL ARIKAN AKDAĞ

İZMİR-2022

YEMİN METNİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Ak Parti'nin Sert Güce Evirilen Suriye Politikaları ve Türk Siyasetine Yansımaları." adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

11.01.2022

HAKAN EKİNCİ

ÖZET

Tezli Yüksek Lisans Tezi
AK PARTİ’NİN SERT GÜCE EVİRİLEN
SURİYE POLİTİKASI VE TÜRK SİYASETİNE YANSIMALARI
HAKAN EKİNCİ
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Küresel Yönetişim ve Siyaset Anabilim Dalı

Bu çalışma, Türkiye’nin devam eden terörle mücadelesinin, “Arap Baharı” isyanlarıyla birlikte farklı bir boyut kazanarak Suriye topraklarına taşınması ve AK Parti hükümetinin “Arap Baharı” olayları öncesi Suriye’ye yönelik uyguladığı “Yumuşak Güç” ’ün, bu olaylar neticesinde meydana gelen güvenlik algılarından dolayı “Sert Güç’e evrilmesi ve AK Parti hükümetinin bu politikasının Türk siyasetine yansımalarını araştırmak amacıyla yapılmıştır.

Çalışmada karma bir veri toplama yöntemi benimsenmiş, “literatür taraması”, görüşme ve gazete yöntemleriyle desteklenmiştir. Suriye’nin kısa tarihi ve genel yapısı, Türkiye-Suriye ilişkilerinin kısaca tartışılması ve Türkiye’nin güvenlik tehdidi algısı bulunan Suriye’nin kuzey bölgesindeki; küresel, bölgesel ve yerel aktörlerin bölgeye olan etkilerinin incelenmesiyle şekillenen çalışmamızda; Ak Parti hükümetinin “Sert Güç” politikası tartışılmış ve Türk siyasetindeki yansımaları diğer siyasal partilerin ve bazı sivil toplum kuruluşlarının konuyla alakalı görüşleri incelenerek irdelenmiştir.

Yapılan çalışma neticesinde, Ak Parti hükümetinin algıladığı güvenlik tehdit algılarının Türk siyasetinde önemli ölçüde karşılık bulduğu ve Suriye’nin kuzeyindeki örgütlere yönelik yapılan operasyonların desteklendiği anlaşılmış olmakla birlikte, bazı uygulamalarının da eleştirildiği, özellikle görüşme ve gazete yöntemleriyle elde edilen bulgular sentezlenerek tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sert Güç, Yumuşak Güç, Türkiye, AK Parti, Dış Politika

ABSTRACT

Master's Thesis

Ak Party's Syria Policies Turned To Hard Power And Its Reflections On Turkish Politics

HAKAN EKİNCİ

**İzmir Kâtip Çelebi University Graduate School of Social Sciences
Department of Global Governance and Politics**

This study focuses on Turkey's ongoing fight against terrorism, gaining a different dimension with the "Arab Spring" revolts, and the transfer of the AK Party government to Syria before the "Arab Spring" events. It was made in order to investigate the evolution of "Soft Power" into "Hard Power" due to the security perceptions that occurred as a result of these events and the reflections of this policy of the AK Party government on Turkish politics.

A mixed data collection method was adopted in the study, supported by "literature review", interview and newspaper methods. Brief history and general structure of Syria, brief discussion of Turkey-Syria relations and Turkey's security threat perception in the northern region of Syria were analyzed; In our study, which is shaped by examining the effects of global, regional and local actors on the region, The "Hard Power" policy of the AK Party government was discussed and its reflections in Turkish politics were examined by analyzing the views of other political parties and some non-governmental organizations on the subject.

As a result of the study, it was understood that the security threat perceptions perceived by the AK Party government were significantly met in Turkish politics and the operations against the organizations in the north of Syria were supported, However, some practices have also been criticized, In particular, the findings obtained by interview and newspaper methods were synthesized and determined.

Key Words: Hard Power, Soft Power, Turkey, AK Party, Foreign Policy

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR.....	vii
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM.....	5
SURİYE’NİN ETNİK DİNİ VE EKONOMİK YAPISI	5
1. JEOPOLİTİK TANIMLAMA	5
1.1. Ortadoğu	5
1.2. Suriye	6
2. SURİYE’DEKİ ETNİK YAPI	8
2.1. Araplar	10
2.2. Türkmenler	11
2.3. Kürtler	11
2.4. Diğer Etnik Gruplar	13
3. SURİYE’DEKİ DİNİ YAPI	14
3.1. Müslümanlar	16
3.1.1. Sünniler	16
3.1.2. Şiiler	17
3.1.3. Nusayriler	18
3.2. Gayr-ı Müslimler	18
4. SURİYE’DEKİ EKONOMİK YAPI.....	20
2. BÖLÜM.....	24
SURİYE’NİN KUZEYİ KAVRAMI VE BÖLGEYE ETKİ EDEN AKTÖRLER.....	24
1. SURİYE’NİN KUZEYİ	25
2. SURİYE’NİN KUZEYİNDE ETKİLİ OLAN AKTÖRLER	26
2.1. İç Aktörler	27
2.1.1. Rejim ve Rejimi Destekleyen Gruplar	28
2.1.2. Muhalifler	35
2.1.2.1. DAİŞ.....	38
2.1.2.2. Kürtler (PYD/YPG)	41

2.2. Küresel aktörler	49
2.2.1. ABD.....	50
2.2.2. AB (Avrupa Birliği).....	54
2.2.3. Rusya	59
2.3. Bölgesel Aktörler.....	63
2.3.1. İran	64
2.3.2.İsrail.....	66
3.BÖLÜM.....	70
TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ VE DİĞERAKTÖRLERİN SURİYE’NİN KUZEYİNDE TANIMLANAN GÜVENLİK ALGISINA VE UYGULANAN POLİTİKALARA YAKLAŞIMLARI.....	70
1.Türkiye-Suriye İlişkileri.....	71
1.1Arap Baharı Öncesi Türkiye-Suriye İlişkileri.....	71
1.2. AK Parti’nin Arap Baharı Sonrası Değişen Politikası	76
1.2.1.AK Parti’nin DeğişenTehdit Algısı:Yumuşak Güçten Sert Güce Geçiş Süreci	77
1.2.2. Suriye’nin kuzeyine Yapılan Askeri Operasyonlar	81
2.Diğer Aktörlerin Suriye’nin Kuzeyinde Uygulanan Politikalara Yaklaşımları.....	85
2.1. Halkların Demokratik Partisinin (HDP) Yaklaşımları	87
2.2. Diğer Muhalefet Partilerinin Genel Yaklaşımları	89
2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) Yaklaşımları	101
SONUÇ.....	109
BİBLİYOGRAFYA.....	113
EKLER.....	128
HARİTALAR:	129
Harita.1. Suriye’deki etnik ve dini yapılanma	129
Harita.2. Suriye’deki Petrol ve Doğalgaz Bölgeleri ve Bu bölgelerin SonDurumu	130
Harita.3. Suriye’nin Kuzey Bölgesi	131
Harita.4. Daış’in Suriye’de Ele Geçirdiği Bölgeler.....	132
Harita.5. Daış’in Suriye’de 2015 Sonrası Kaybettiği Yerler	133
Harita.6. Şii Hilali’nin Kapsadığı Bölgeler	134
Harita.7. Türkiye’nin Operasyonları Sonrası Suriye Sınırında Son Durum	135
GRAFİKLER:	136
TABLOLAR:	137
Tablo I: Gücün Üç Türü.....	137
Tablo.2. Suriye’nin kuzeyinden Türkiye’ye Yönelik Tehdit AlgılarındakiTemel Bulgular	138
RESİMLER:	139
Resim.1	139

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AK PARTİ	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ARAMCO	: Arabian-Amerikan Oil Company (Arap-ABD Petrol Şirketi)
ASKON	: Anadolu Aslanlar İş Adamları Derneği
AT	: Avrupa Topluluğu
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
CIA	: Central Intelligence Agency (ABD İstihbarat Servisi)
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DAİŞ	: Devlet'ül İslâmiyye fi'l Irak ve's Şam
DEP	: Demokrasi Partisi
DEHAP	: Demokratik Halk Partisi
DSP	: Demokratik Sol Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
HAK-İŞ	: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
HADEP	: Halkın Demokratik Partisi
HDP	: Halkların Demokrasi Partisi
DEHAP	: Demokratik Halk Partisi
HEP	: Halkın Emek Partisi
İHD	: İnsan Hakları Derneği
IKBY	: Irak Kürt Bölgesel Yönetimi
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
KAMU-SEN	: Türkiye Kamu Çalışanları Konfederasyonu
KCK	: Koma Civaken Kürdistan(Kürdistan Topluluklar Birliği)
KongraGel	: Halk Meclisi

MEMUR-SEN	: Memur Sendikaları Konfederasyonu
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İş adamları Derneği
MV.	: Milletvekili
ODBS	: Ortadoğu Barış Süreci
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
ÖZEP	: Özgürlük ve eşitlik Partisi
ÖZDEP	: Özgürlük ve Demokrasi Partisi
PKK	: Partiya Karkeren Kürdistan (Kürdistan İşçi Partisi)
PJAK	: Partiya Jiyana Azad a Kurdistanê (Kürdistan Özgür Yaşam Partisi)
PYD	: Partiya Yekitiya Demokrat (Demokratik Birlik Partisi)
SDE	: Stratejik Düşünce Enstitüsü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
THY	: Türk Hava Yolları
TİKA	: Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TÜMSİAD	: Tüm Sanayici ve İş Adamları Derneği
TİKAD	: Türkiye İş Kadınları Derneği
TİM	: Türkiye İhracatçılar Meclisi
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPAO	: Türkiye Petrol Arama Ortaklığı

TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜĞİAD	: Türkiye Genç İş İnsanları Derneği
TÜGİK	: Türkiye Genç İş Adamları Konfederasyonu
TÜMSİAD	: Tüm Sanayici ve İş Adamları Derneği
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜRKONFED	: Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
TÜSİAD	: Türk Sanayiciler ve İş İnsanları Derneği
TZOB	: Türkiye Ziraat Odaları Birliği
YPG	: Yekineyen Parastina Gel (Halk Savunma Birlikleri)
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı, Türkiye-Suriye ilişkilerinde Sert güce evirilen AK Parti politikalarını ve gelinen son noktayı bilimsel yöntemlerle irdelemek amacıyla hazırladım. Çalışmamı yaptığım süre içerisinde; dört çocuğunun maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğuna rağmen, yoğun iş performansım ve eğitimimin meşakkatli sorumluluğunu da üzerine alma fedakarlığı ve anlayışı göstererek yükümü hafifleten sevgili eşim Fatma EKİNCİ'ye ve bu süreçte babalık görevlerimi aksatmama rağmen, şahsıma olan sevgi ve saygılarını kaybetmeyen değerli çocuklarıma, ayrıca başta bu zorlu süreçte her türlü akademik desteği veren ve beni bilimsel düşünmeye ve yazmaya hazırlayan değerli danışman hocam Doç.Dr. Gül Arıkan AKDAĞ olmak üzere yüksek lisans eğitimim süresince eğitimimde emeği geçen bütün hocalarıma ve bu süreçte ilgili yönerge gereği, mesai düzeni ile ders programı arasındaki uyumu sağlayan birinci sicil amirim Hava Uçak Bakım Astsubay Kd.Bçvş. Serkan ÖZERHAN ve maddi manevi desteklerini esirgemeyen mesai arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ediyor ve bu çalışmayı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Politika ve Ekonomi Bölümünde henüz eğitime başlayan sevgili oğlum Talha Kemal EKİNCİ'ye atfediyorum. Kişisel çalışmalarım sonucu ortaya çıkan bu eser, mensubu olduğum Hv.K.K.lığını kesinlikle bağlamamaktadır.

Hakan EKİNCİ

İzmir-2022

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı; “Arap Baharı” sonrası Suriye’de meydana gelen değişiklikler doğrultusunda AK Parti’nin tanımladığı tehdit algısının ve bu tehdit algısı doğrultusunda oluşturduğu politikaların Türkiye’deki egemen algıyı yansıtır yansıtmadığını anlamaktır. Bu bakımdan çalışma, Ak Parti’nin tehdit algısını ve geliştirdiği politikaları tanımlamanın yanında, toplumun farklı kesimlerinin temsilcileri olan diğer siyasal partilerin ve toplumsal yapının birer nüvesi durumunda bulunan “Sivil Toplum Kuruluşları” (STK)’nın konu hakkındaki görüşlerini parti ve STK temsilcileriyle gerçekleştirilen görüşmeler çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu amaçla çalışma öncelikle bölgede meydana gelen değişikliklerin ne olduğunu ve gerek iç gerekse dış aktörlerin bölgedeki politikalarının tanımladıktan sonra AK Parti’nin bölgeye yönelim politikasının değişimini iki temel dinamik; güvenlik tehdidinin tanımlanması ve bu algı sonucunda oluşturulan politikalar, üzerinden incelemektedir. Dolayısıyla çalışmamızda, bölgede meydana gelen bu gelişmelerin neler olduğu, hangi amaçlara matuf olduğu, küresel ve bölgesel aktörlerin bölgeye yönelik politika ve stratejilerinin neler olduğu, Türkiye’nin Suriye politikalarının özellikle “Arap Baharı” isyanlarından sonra neden “Sert Güç’e evirildiği ve Ak Parti politikalarının toplumun farklı kesimlerinde nasıl karşılandığı irdelenmektedir. Çalışmamız; “AK Parti’nin güç politikasındaki değişiklik ve bu değişikliğin Türk siyasetine yansımaları” araştırma sorusu çerçevesinde şekillendiği için, öncelikle “güç” kavramının tartışılmasında yarar görülmektedir.

Güç ile ilgili bir çalışmada gücü; yumuşak güç ve sert güç şeklinde tasnif eden Nye, Tablo.1’de de görüldüğü gibi, yumuşak gücü; bir ülkenin sahip olabileceği; refah seviyesi, fırsatlar vb. hususlar nedeniyle kendisine hayranlık duyan ülkelerin, o ülkeyi takip etmesi şeklinde tarif ederken, sert gücü ise başka ülke/bölgelerin pozisyonlarını değiştirebilmek adına askerî veya ekonomik güç kullanmak suretiyle, adeta havuç(ekonomik güç) veya sopaya(askeri güç) başvuran bir güç türü olarak tanımlamaktadır(Nye, 2005: 14-15; aktaran, Özel, 2018:6).

Özellikle 2000’li yıllar itibariyle Türk akademik literatürüne giren Nye’in güç tanımlamaları, Ahmet Davutoğlu tarafından da benzer bir şekilde formüle edilmiştir(Davutoğlu, 2011: 17). Davutoğlu’nun ele aldığı güç tanımlamasına da yer verilen çalışmamızda, özellikle Türk hükümetinin sert güce evirilen politikaları ve Türkiye’nin yumuşak güç enstrümanları çerçevesinde Türk hükümetinin değişen politikaları irdelenmekte ve bu politikaların Türk siyasetine nasıl yansıdığı ve muhalif partiler ve sivil toplum kuruluşları (STK) tarafından hangi oranda desteklendiği araştırılmaktadır.

Çalışmamızda bu bağlamda, literatür taraması, siyasi parti ve STK temsilcileriyle mülakat(görüşme) ve yazılı/görsel basın taramasından müteşekkil karma bir yöntem kullanılmış ve literatür taraması, “Google Scholar” ve “Dergi Park” gibi akademik yayınların bulunduğu ortamlardaki; tez, makale ve çalışma alanımızla alakalı yayınlanmış; kitap, dergi ve benzeri kaynaklardan yapılmıştır. Görüşme(mülakat) yönteminde ise, önce Türk toplumunu değişik ideoloji ve düşünceler bakımından temsil eden siyasi partiler belirlenmiş, daha sonra belirlenen siyasi partilerden görüşme talep edilmiş ve bu talebe olumlu karşılık veren parti yetkilileriyle birer görüşme sağlanmıştır. Bu noktada eksik kalan çalışmamız; görüşme talebi olumlu karşılanmayan parti görüşlerini de yansıtmak adına, yazılı/görsel basın taraması yöntemiyle tamamlanmış ve aynı yöntemle, görüşme sağlanan parti yetkilerinin görüşleri de parti liderlerinin demeçleriyle desteklenmiştir.

Giriş ve sonuç bölümü dışında üç bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde; Suriye ve Türkiye’nin de içerisinde bulunduğu Ortadoğu coğrafyası tanımlanmış ve sınırları ortaya konmuştur. Ayrıca Suriye hakkında da gerekli bilgiler ihtiva eden birinci bölümde; Suriye devleti ve Suriye’nin etnik, dini ve ekonomik yapısı incelenmiştir. Suriye’nin etnik yapısını; Araplar, Kürtler, Türkmenler ve diğer etnik gruplar olmak üzere dört alt başlıkta ele alan çalışmamız, Suriye’nin dini yapısını ise; Müslümanlar ve Gayr-i Müslimler (Müslüman olmayanlar) alt başlıklarıyla irdelenmiştir. Ayrıca, Müslümanları; Sünni ve Şii (Şia) mezhepleri çerçevesinde incelenmiştir. Son olarak Suriye’nin ekonomik yapısının ele alındığı birinci bölümde; özellikle petrol bölgelerine ve Suriye’nin petrol kaynaklı gelirlerine dikkat çekilmiş ve tarım alanlarının önemi de vurgulanmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise; etnik, dini ve ekonomik açıdan tarifi

yapılan Suriye'nin, içerisinde bulunduğu iç savaş ortamındaki; iç ve dış (küresel ve bölgesel) aktörlerin rollerinden ve bu bağlamdaki hedeflerinden bahsedilmiştir. Bu bağlamda, “Kuzey Suriye” kavramı tartışılmış ve aktörlerin bu kavram üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Esad rejimi ve muhaliflerin birer aktör olarak başlattığı iç savaşta; DAİŞ ve PYD/YPG gibi terörist grupların da birer aktör olarak ortaya çıktığı iç aktörler ve bölgeye her zaman etki eden ABD, AB ve Rusya gibi küresel ve İran ve İsrail gibi bölgesel aktörler olarak tanımlanan dış aktörler incelenmiştir. Sonuç olarak önemli bir bölgesel aktör olan ve Suriye’de faaliyet gösteren iç ve dış aktörlerin dolaylı ya da doğrudan etki ettiği Türkiye devletinin bölgeyle ilgili politikalarını şekillendirmesi açısından ele alınan bu aktörler, üçüncü bölümde irdelenecek olan Türkiye politikalarına ışık tutma özelliği taşımaktadır. Nitekim Suriye’de rol oynayan iç ve dış aktörlerin, Türkiye toprak bütünlüğü ve iç huzuruna etki ettiği ve Türk hükümetinin politikalarını şekillendirdiği iddia edilmektedir. Zira Türkiye’nin 911 km. uzunluğunda bir Suriye sınırı bulunmakta ve bu sınırda çoğunlukla PKK ve PYD/YPG terör örgütlerinin bölmeye çalıştığı “Kürt” halkı yaşamaktadır.

Çalışmamızın son bölümünde ise; “Arap Baharı” Öncesi Türkiye-Suriye ilişkilerinin niteliğinden kısaca bahsettikten sonra, Suriye’de meydana gelen iç savaş ortamının AK Parti açısından “güvenlik tehdidi” olarak nasıl tanımlandığı ve Türk hükümetinin bu algı ekseninde sert politikalar geliştirdiği aktarılmış ve kimilerine göre yanlış olan “Sert Güç” politikalarının ve bu bağlamda icra edilen; Fırat kalkanı, Zeytin dalı ve Barış pınarı gibi askeri operasyonları anlatılmıştır. Literatür taramasıyla birlikte, Türk siyasetine yön veren başta iktidar partisi olmak üzere, meclis içinden ya da meclis dışından siyasi faaliyetlerine devam eden önemli muhalefet partisi yetkilileriyle ve Türk toplumunun önemli bir kesimini temsil eden STK yetkilileriyle birer mülakat(görüşme) yapılmış ve Türk hükümetinin uyguladığı politikaların bu aktörler nezdinde meşruiyeti ele alınmıştır. Bu bağlamda, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) başta olmak üzere, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Demokratik Sol Parti (DSP), Gelecek Partisi, İyi Parti, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Saadet Partisi ve Vatan Partisi yetkilileriyle birer görüşme(mülakat) yapılmış ve görüşleri çalışmamıza aktarılmıştır.

Öte yandan Türk toplumunu birçok alanda temsil eden; Türkiye Odalar ve

Borsalar Birliği yetkilileriyle bir görüşme yapılmış ve konuyla alakalı olarak; Anadolu Aslanlar İş Adamları Derneği(ASKON), Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu(HAK-İş), Memur Sendikaları Konfederasyonu(MEMUR-SEN), Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği(MÜSİAD), Türkiye Kamu Çalışanları Konfederasyonu(KAMU-SEN),Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu(TESK), Türkiye İhracatçılar Meclisi(TİM), Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu(TİSK), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği(TOBB), Türkiye Genç İş İnsanları Derneği(TÜĞİAD), Türkiye Genç İş Adamları Konfederasyonu(TÜĞİK), Tüm Sanayici ve İş Adamları Derneği(TÜMSİAD), Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu(TÜRK-İş), Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu(TÜRKONFED), Türk Sanayiciler ve İş İnsanları Derneği(TÜSİAD) ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği(TZOB) gibi STK’larla ortak açıklamalarına atfen, ortak açıklama metninde ismi geçen bütün STK’larla görüşülmüş ve ayrıca; Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye Emekli Subaylar Derneği(TESUD, Türkiye Emekli Uzman Erbaşlar Derneklerinden; UZDER genel başkanı ve TUZED genel başkanı ve Stratejik Araştırma Enstitüsünün de görüşleri alınmış ve İnsan Hakları Derneği(İHD) ile ilgili de açık kaynak araştırması yapılarak bu konudaki görüşleri çalışmamıza aktarılmıştır.

Yapılan çalışmada, toplamda dokuz siyasi parti ve toplamda yirmi iki Sivil Toplum Kuruluşu ve bir stratejik araştırma enstitüsünün görüşlerine yer verilmiş ve bu görüşler dört kategori ve iki eksenli olarak sentezlenmiştir. Birinci kategoride Türk hükümetini destekleyen AK Parti ve MHP’nin görüşleri, ikinci kategoride muhalefet partilerinin görüşleri, üçüncü kategoride muhalefet partisi olmakla birlikte, Türk hükümetinin ve bir kısım siyasi partilerin iddia ettiğine göre terör örgütlerinin siyasi uzantısı olarak tanımlanan ve Ak Parti’nin tehdit algıları bağlamındaki görüşleri bakımından diğer siyasi partilerden ayrışan HDP’nin görüşleri ve dördüncü kategoride ise STK’ların görüşleri ele alınmıştır. Görüşme(mülakat), literatür taramaları ve yazılı/görsel basın taramaları yöntemleriyle elde edilen veriler incelendiğinde; terör ve göç gibi kısa vadeli ve Suriye’nin kuzeyinde kurulacağı iddia edilen “Kürt” devleti ya da otonom/özerk bölgesi gibi uzun vadeli olmak üzere iki eksenli tehdit algısı ortaya çıkmış ve araştırma yöntemleriyle sentezlenen bulgular çalışmamıza aktarılmıştır.

1.BÖLÜM

SURİYE’NİN ETNİK DİNİ VE EKONOMİK YAPISI

Çalışmamızın araştırma konusu olan; “Ak Parti’nin¹ Sert Güce Evirilen Suriye Politikaları ve Türk Siyasetine Yansımaları.” konusunu daha iyi anlayabilmek için, araştırmaya konu olan ülkenin (Suriye) ve bulunduğu coğrafyanın (Ortadoğu) kısa tarihini incelemek ve sınırlarını anlamak, çalışmamızın ileriki evrelerinde bulguların daha iyi kavranmasını sağlayacaktır. Diğer taraftan, gerek çalışmamıza konu olan Suriye’nin kendi iç siyasetini gerekse küresel ve bölgesel siyasetini direkt etkilediği düşünülen, etnik ve dini grupların incelenmesi ve tanımlanması da çalışmamızın daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Bu bağlamda, öncelikle Suriye’nin nerede ve nasıl bir ülke olduğu, kısaca tarihi ve bu ülkenin hangi coğrafyada yer aldığı konularını kapsayan bir jeopolitik tanımlama ve ülkedeki mukim etnik ve dini grupların hangileri olduğunu ve bu grupların tarihsel seyrini ve özelliklerini içeren bir bölüm hazırlanmıştır.

1.JEOPOLİTİK TANIMLAMA

1.1. Ortadoğu

Ortadoğu kavramı son yüzyılda ilk kez İngiliz diplomat ve yazar olan SirValentine Chirol tarafından kullanılmıştır. Daha önce Hindistan ve çevresine olan ilgilerinden dolayı yine İngilizler tarafından dile getirilen “Uzak Doğu” kavramı, özellikle birinci dünya savaşı öncesi ve sonrasında yine İngilizlerin bölgeye karşı olan hassasiyetleri ve emperyalist yaklaşımları sonucu yerini “Ortadoğu” kavramına bırakmış ve adeta bölgeye olan ilgilerinin bir göstergesi olmuştur. Başta İngiltere

¹ Habertürk gazetesinden Gülin Yıldırımkaaya’nın yaptığı(habertürk.com, 05.06.2009) çalışmada dönemin parti yetkilileriyle yaptığı görüşmelerden; Adalet ve Kalkınma Partisinin, İçişleri Bakanlığı’na verdiği resmi kuruluş dilekçesindeki kısaltılmış adının AK Parti olduğunu, tüm resmi işlemlerde, oy pusulalarında AK Parti rumuzunun kullanıldığını ortaya koymuş ve parti yetkililerinden; Cemil Çiçek’in “*Resmi kısaltma Ak Parti’dir, başka bir isim kullanmak doğru değil.*” ve Ahmet İyimaya’nın; “*Kısaltmayı belirleme hakkı partinindir.*” Sözlerini aktarmıştır. Dolayısıyla çalışmamızda “AK parti” rumuzu kullanılacaktır.

olmak üzere “Batılı” ülkeler, emperyalist politikalarını uygulayacakları bölge ya da ülkeleri kendilerini merkez alarak isimlendirmiş ve doğunun; yakın, uzak ya da orta olduğunu bu bağlamda değerlendirmişlerdir. Dolayısıyla; “Yakın” ya da “Orta Doğu kavramları da aynı şekilde Asya modeli bir emperyalist yaklaşım denilebilmektedir(Savrun, 2018: 230). Günümüzde ise Ortadoğu sınırları; doğuda Hindistan’dan İran’a, güneyde Yemen’den Afrika’nın doğu sahillerine, batıda Afrika’nın batısından Kuzey Afrika’nın tamamına ve kuzeyde ise Türkiye de dâhil olmak üzere tüm Arap yarımadasını kapsamaktadır.” (Savrun, 2018: 230)

Batı’nın odak noktası haline gelen Ortadoğu coğrafyası, özellikle zengin petrol yatakları nedeniyle başta Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa olmak üzere birçok Batılı ülke için vazgeçilmez bir bölge haline gelmiştir. Çalışmamızın asıl odak noktasını oluşturan ve bu önemli bölgenin önemli ve stratejik bir parçası olan Suriye ise çalışmamızın ileriki bölümlerinde ele alınacağı gibi yıllarca Fransa’nın egemenliği altında kalmıştır.

1.2.Suriye

Kuzeyinde Türkiye, güneyinde Ürdün ve İsrail, doğusunda Irak, batısında Lübnan ve Akdeniz ile komşu olan Suriye; birçok açıdan önemli bir stratejik konuma sahiptir. Suriye’yi önemli kılan etkenlerin başında; Arap dünyasının Avrupa’ya açılan kapısı pozisyonunda olan coğrafi konumu, üç büyük din ve çeşitli etnik grupların izlerini taşıyan kadim tarihi ve küresel güçlerin Doğu Akdeniz ve Ortadoğu coğrafyasında etkili olmak için vazgeçilmez bir stratejik konuma sahip olarak görmeleri sayılabilmektedir(Ünal, 2013: 3). Yapılan araştırmalardan, bir yerleşim bölgesi olarak kuruluşunun milattan önceki yıllara dayandığı anlaşılan Suriye, önemli coğrafi konumu nedeniyle birçok medeniyete şahit olan toprakların genel adı olmuştur. Suriye kadim tarihi incelendiğinde, insanlık için önemli bir “Yurt” olma özelliğini her zaman için korumuş ve topraklarının farklı etnik ya da dini grupların arasında sürekli el değiştirmiş olduğu görülmektedir(Ünal, 2013: 3-4). Asurlulardan Mısırlılara, Babillilerden Bizanslılara kadar çeşitli etnik ve dini grupların hâkimiyetine giren Suriye’nin, özellikle İslam dininin ikinci halifesi olarak bilinen Hz. Ömer (MS.634-644) döneminden itibaren Arap, Selçuklulardan itibaren de Türk hâkimiyetine girdiği görülmektedir. Daha sonra 1171 yılında kurulan Eyyûbî Devleti

hâkimiyetine giren Suriye, Eyyubilerden sonra ise Memlûk hâkimiyeti altına girmiş ve Osmanlı İmparatoru Yavuz Sultan Selim'in 1516 Mercidabık zaferiyle birlikte, Suriye'de yaklaşık dört yüz yıllık bir Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır(Ünal, 2013: 3-4).

Özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde önemli stratejik bölgelere ayrılan, genel olarak Osmanlı'nın bir vilayeti konumunda, fakat bölge özelinde de kendi içinde önemli vilayetlere ayrılan Suriye, Osmanlı İmparatorluğu tarafından çok önemsenmiş ve devlet yapısı da bu özel coğrafi konumu nedeniyle büyük bir hassasiyet içerisinde şekillendirilmiştir. Osmanlı döneminde “Bilad-ı Şam”, “Suriye Vilayeti” gibi isimlerle anılan Suriye, bugünkü siyasi sınırlarından farklı olarak, Filistin, Ürdün ve Lübnan'ı da kapsayan daha geniş bir bölgeyi içine almış ve birinci dünya savaşı sonrasına kadar bütünlüğünü korumuştur. Bölgenin genişliği ve stratejik konumu, Osmanlı İmparatorluğu döneminde oldukça önemsenmiş ve bölgeye ayrı bir hassasiyet gösterilmiştir. Bölgede Osmanlı devletinin başarılı yönetimi sayesinde “Bilad-ı Şam” (Şam beldeleri) olarak adlandırılan bu topraklardaki farklı etnik ve dini yapıdaki gruplar, XIX. yüzyıla kadar sorunsuz bir şekilde ve birlik içerisinde yaşamıştır. Bu dönemde Şam vilayeti ayrıca Osmanlı'nın “kutsal topraklar” a verdiği önemin bir tezahürü olarak "*kutsal toprakların kapısı*" şeklinde görülmüş ve özel bir önem verilmiştir(Ünal, 2013: 3-4).

Osmanlı İmparatorluğu tarafından büyük bir hassasiyetle yaklaşık olarak dört asır yönetilen Suriye, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde zayıflayan otoritesi ve “Batılı” güçlerin bölgedeki Arap etnik yapısı üzerindeki ayrıştırıcı çalışmaları ve bölge halkını -bağımsızlık yönünde- kışkırtmaları sonucunda I. Dünya savaşından sonra, 1918 itibarıyla Osmanlı egemenliğinden çıkmış ve günümüze kadar etnik, dini ve hatta mezhepsel bağlamlarda çeşitli siyasi çekişmelerin konusu olmuştur(Ünal, 2013: 3-4). Nitekim Suriye, Osmanlı devleti bağlamında bağımsız, fakat gerçekte – çalışmamızın ileriki bölümlerinde değinileceği gibi- başka ülkelerin bir mandası haline gelmiş, kuzeyinde Türkiye, güneyinde Ürdün ve İsrail, doğusunda Irak, batısında Lübnan ve Akdeniz ile bugünkü siyasi sınırlarını elde etmiş ve günümüze kadar, çalışmamıza konu olan çeşitli siyasal çatışmalar ve dış müdahalelerle karşı karşıya kalmıştır(Ünal, 2013: 3-4).

Günümüzde, 185.180 km² yüzölçümüne sahip olan Suriye, halen devlet

başkanı Beşşar ESAD tarafından yönetilmektedir. Başkenti Şam ve para birimi Suriye lirası olan Suriye, 2010 verilerine göre 60,2 milyar ABD doları GSYİH (Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla)'ya sahiptir. Son yıllarda büyük bir iç karışıklığa sahne olmakla birlikte, ulusal ve uluslararası alanda siyasi faaliyetlerine devam etmekte ve “Birleşmiş Milletler”, “Arap Ligi”, İslam İşbirliği Teşkilatı” ve benzeri uluslararası kuruluşlara da üyeliği bulunmaktadır(Dış İşleri Bakanlığı, 2020). Başkent Şam’dan sonra en önemli şehirleri arasında; Halep, Laskiye, Tartus, Hama ve Humus gibi öne çıkan şehirleri bulunmakta ve ikinci büyük şehri; ticaretin hâkim olduğu Halep, diğerleri ise; tarım ve hayvancılığın ağırlıklı olduğu Hama, Humus ve limanlarıyla öne çıkan Laskiye, Tartus gibi şehirler olduğu bilinmektedir. Nüfusun yaklaşık %90’ını oluşturan Araplar ve kalan kısmını oluşturan; Kürtler, Türkmenler, Çerkezler, Ermeniler ve Yahudiler gibi etnik gruplardan müteşekkil Suriye, 1997 yılı tahminlerine göre, yaklaşık olarak 16.137.899 nüfusu barındırmaktadır(Akdemir, 2000: 202).

2. SURİYE’DEKİ ETNİK YAPI

Suriye iç siyasetine etki eden en önemli faktörlerden birisi de hiç kuşkusuz etnik yapıdır. Etnik yapıların bir devlet içerisindeki konumlarını anlamak ve bu bağlamda değerlendirme yapabilmek için bazı kavramların ne ifade ettiğini anlamak gerekmektedir. Literatürde; bireysel kimlik, kolektif kimlik, etnik kimlik, milliyetçilik ve etnik aidiyet gibi kavramlar, herhangi bir devlet içerisindeki farklı etnik yapıların konumunu anlamamıza yardımcı olabilecek en önemli kavramlardır. Örneğin; bireysel kimlik bireyin varlığı ve varlığında münderiç bir takım özellikleri açıklarken, kolektif kimlik; bireysel kimliğin belli bir potada eridiği, ortak değerlerin ön plana çıktığı bir üst kimliktir(Uluç, 2016: 204).

Uluç’a (2016: 204-205) göre, Melucci, Smith ve Kutlay gibi araştırmacılar kimliği iki farklı boyutta değerlendirmektedirler. Bunlar; bir varlık olarak kendisine içkin özellikleri barındıran “bireysel kimlik” ve belli bir bölgeyi yurt edinmiş olan grupların diğer gruplardan farklılıklarını ortaya koyan özelliklerinin barındırıldığı “Kolektif kimlik” tir ve dil, din, kültür, tarih gibi toplumsal bellek tarafından inşa edilmektedir. Yine aynı araştırmacılara göre; etnik kimlik de kolektif kimliğin bir alt örneğidir ve ulusal kimlik ve milliyetçilikten farklıdır. Etnik kimlik; belirli bir insan

topluluğunun, ortak soy, kültür, tarih ve özellikle dil açısından kendine özgü özellikler barındıran ve diğer gruplardan ayıran kolektif benliği ifade ederken, milliyetçilik belirli bir siyasal program çerçevesinde şekillenmiş ve ulus haline gelmiş grupların ulaşabildiği bilinç olarak tarif edilmektedir. Araştırmacılar ayrıca, ayrımcılık ve kimliğe aidiyeti “Etnik aidiyet” olarak tarif etmekte ve grupların bu şekilde bulundukları devlet içinde ulus olmayı hedeflediklerini, devlet asimile etmeye çalışırken bu etnisitelerin ise homojenleşmeye karşı direnmeye çalıştıklarını aktarmaktadırlar.

Ulusal ya da uluslararası ilişkilere bu bağlamda bakıldığında görülmektedir ki; toplumlar arasındaki uyumsuzlukların temelinde, etnik farklılıklar ve bu farklılıklardan kaynaklanan öncelikler yatmaktadır. Eşref’e (2009: 104; aktaran, Bölükbaşı, 2018: 108) göre; Uluslararası İlişkilerde etnik milliyetçilikten kaynaklanan sorunlar, genellikle çözümü zor olan; savaşlar, katliamlar ve göçlerle sonuçlanan sorunlar olarak bilinmektedir. Bunlar sınır içi çatışmalar olduğu kadar, sınırları aşan, bazen bütün yerküreyi etkileyen çatışmalar olmaktadır. Etnik farklılıkların körüklediği bir olgu olan “Etnik çatışma” kavramı ise daha çok heterojen toplumlarda meydana gelmekte ve Suriye bu anlamda isabetli bir örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda, “Etnik çatışma” olarak kendini gösteren bazı durumlar bir iç savaşın nedenlerini izah edecek nitelikte olup, bu konuda bazı bilimsel çalışmalar da bulunmaktadır (Demir, 2019: 2).

Örneğin, Demir’e (2019: 2) göre, “Etnik Çatışma” üzerinde çalışan araştırmacılardan olan Baumann; etnik çatışmaların, etnitisenin siyasallaşmasından kaynaklandığını ve dolayısıyla, kültür veya toplumsal bir veri olmaktan çok, siyasal bir manivela olduğunu iddia ederken, Fearon; şiddet içeren bir olayın etnik olarak nitelenmesini, o olayın etnik olarak güdülenmesi, etnik amaçlar taşıması ve bir etnik grup adına yapılması gibi şartlara bağlamıştır. Dolayısıyla, etnik çatışmalar etnitisenin ön plana çıkarıldığı bir ortamda etnik gruplar arasında olabileceği gibi devlet ile herhangi bir etnik grup arasında da olabilmekte ve bu durum genellikle bir iç savaşa dönüşmektedir (Demir, 2019: 2).

Başka bir araştırmacı olan Stavenhagen ise etnik çatışmaların ulus inşasının temel ideolojisi olan “Milliyetçiliğin” çelişkili iki farklı karakterinden kaynaklandığını ileri sürmekte ve bu iki karakteri; hem kurulu ulus-devlet ideolojisi

(milliyetçiliğin birleştirici karakteri) hem de ulus-devlet kurmayı planlayan etnik grupların ideolojisi (milliyetçiliğin parçalayıcı karakteri) şeklinde tarif ederek etnik çatışmanın bu iki farklı karakterden kaynaklandığını savunmaktadır(Kurubaş, 2008: 26). Bunun yanında etnik çatışmanın bir takım psikolojik açıklamalarının olduğu da iddia edilmektedir. Örneğin,”Lake ve Rothchild da bu psikolojik etkene benzer biçimde, geleceğe ilişkin ortak korkuların yoğun etnik çatışmalara neden olduğunu, bu durumun özellikle devlet otoritesi sarsılmaya başladığında ortaya çıktığını belirtirler(Kurubaş, 2008: 23).

Etnik çeşitliliği oldukça fazla ve bu anlamda çalışmamıza konu olan Suriye de çeşitli etnik grupların yaşadığı ve etnisitelerin kendi içerisinde siyasallaştığı bir ülke konumundadır. Suriye Arap Cumhuriyetine bu bağlamda bakıldığında, halen çözüme kavuş-turula-mamış oldukça fazla problem görülmektedir. Önemli coğrafi konumu nedeniyle çeşitli etnik grupların ilgisini çeken Suriye, tarih boyunca neredeyse bütün milletlerin gelip geçtiği bir coğrafya haline gelmiştir. Daha önce de değinildiği gibi; Asurlulardan Mısırlılara, Babillilerden Bizanslılara kadar çeşitli etnik grupların hâkimiyetine girmiş ve günümüzdeki etnik yapısına kavuşuncaya kadar hemen her milletin işgaliyle karşı karşıya kalmıştır. Halen değişik milletlerin yaşamını sürdürdüğü Suriye’de; Araplar, Türkmenler, Kürtler ve Ermeniler en kalabalık nüfusa sahip olan etnik gruplar olarak bilinmektedir. Daha küçük nüfusa sahip çeşitli ırklara da ev sahipliği yapan Suriye’de en etkili üç etnik grup; Araplar, Türkmenler ve Kürtler olarak bilinmektedir.

2.1.Araplar

Dünyada en eski tarihe sahip ırklardan olan Araplar, genellikle “Arap Yarımadası” olarak bilinen, batısında Kızıldeniz, doğusunda Basra körfezine kadar olan bölge ve kuzey ve kuzey doğusunda İran ve Türkiye bulunan coğrafyada yaşamaktadırlar. Batı ve Doğu medeniyetleri arasında bir köprü işlevi gören bu coğrafyanın bir parçası olan Suriye de Araplar için önemli bir “Vatan” olarak değerlendirilmekte ve Suriye nüfusunun yaklaşık %90’ını oluşturmaktadırlar. “Sami” ırkı olarak bilinen ırktan gelen Araplar, önceleri güneyde Yemen ve Suudi Arabistan bölgelerinde yaşarken zamanla kuzeye yani bugünkü; Suriye, Ürdün, Lübnan, Filistin ve Irak bölgelerine yayıldıkları görülmektedir. Özellikle İslam dininin ortaya

çıkışı (MS.611)'dan sonra hız kazanan yayılma, günümüz Arap devletlerinin oluşumuna kadar devam etmiştir. Bu yayılma neticesinde ise çalışmamıza konu olan Suriye, büyük bir Arap devleti olarak meydana gelmiştir(Savrun, 2018: 230).

2.2.Türkmenler

Suriye Arap Cumhuriyeti topraklarında yaşayan etnik gruplardan birisi de Türkmenlerdir. Türkmenler, nüfus bakımından Suriye'de Araplar ve Kürtlerden sonra gelen, fakat gerek ticari gerekse siyasi hayatta önemli yerleri olan bir millet olarak bilinmektedir. Köken itibariyle Araplar kadar olmasa da kadim bir tarihe sahip olan bu Türk ırkının Suriye'ye yerleştiği dönem hakkında çeşitli rivayetler olsa da bilimsel literatürde en çok kabul gören dönem; Dağ'a (2018: 50) göre; Abbasî devletinin kuruluşu olan MS.750 yılı itibariyledir. Abbasiler döneminde özellikle Abbasi halifesinin asker ihtiyacını karşılamak için Orta Asya'dan gelen Türkmenlerin, daha sonraki dönemlerde bölgede hâkim olmaya başlayan Türk egemenliği ile birlikte bölgeye daha da yoğun bir şekilde yerleşmeye başladıkları aktarılmaktadır(Dağ, 2018: 50).

Ortadoğu coğrafyasında çeşitli bölgelere yerleşen Türkmenlerin, özellikle Abbasiler dönemiyle birlikte İslam dinini kabul ettikleri ve bu durumun da etkisiyle İslam devletlerinde yerleşik bir hayata geçmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Nitekim yapılan araştırmalarda; Suriye'nin bütün kentlerinde az ya da çok Türkmen nüfusu olmakla birlikte, genellikle Halep, Lazkiye (Bayır-Bucak) ve Suriye'nin kuzeyinde değişik bölgelerinde yaşamakta ve Türkçe konuşmaktadırlar. Suriye'de ilk Türkmen yerleşmesinin daha çok Halep ve Lazkiye şehirleri ile bunların kuzeyindeki bölgede olmuş olduğu iddia edilmektedir(Sevim, 1969: 563-569; aktaran, Korkmaz ve İltar, 2016: 89).

2.3.Kürtler

Suriye azınlıkları içerisinde en büyük nüfusa sahip olan Kürtler, başka bir ifadeyle de Araplardan sonra en büyük etnik grubu oluşturmaktadırlar. Ülkenin kuzeyinde doğu batı istikametinde bir hat üzerinde yaşayan bu etnik grup, Suriye yönetiminin son 10 yıl öncesine kadar vatandaş olarak kabul etmediği ve yıllarca bu

şekilde varlıklarını sürdürmelerine müsaade ettiği bir etnik gruptur. Gökcan'a (2018: 162) göre; Suriye coğrafyası, Türkiye, İran ve Irak'tan sonra en fazla Kürt nüfusa ev sahipliği yapan topraklardır. Ülkedeki Kürt nüfusun büyük bir çoğunluğu kuzeyde Irak ve Türkiye sınırı boyunca sıralanmış yerleşim yerlerinde yaşamakla birlikte başkent Şam'da ve diğer büyük şehirler Lazkiye, Halep, Hama, Humus ve Rakka'da azımsanmayacak oranda Kürt nüfusu bulunmaktadır.

Suriye'de devleti oluşturan asıl ulus olarak kabul edilen Araplardan sonra bu kadar büyük bir nüfusa sahip olmasına rağmen, nüfuslarıyla ilgili kesin bir veriye ulaşılamayan Kürtler, birçok Ortadoğu ülkesinde olduğu gibi etnik ve mezhepsel kimliğe dayalı soruların yer verilmediği nüfus sayımlarının neden olduğu düşünülen bir durumla karşı karşıya kalmaktadırlar. Buna karşın bazı ulusal ve uluslararası kuruluşların Suriye'deki Kürt nüfusu hakkında yaklaşık bilgiler paylaşmaktadırlar. Buna göre, devlete yakın kaynaklar Kürtlerin Suriye'deki nüfusunun %8 dolaylarında olduğunu ifade ederken, CIA (ABD istihbarat servisi) ve bazı sivil toplum kuruluşları ise Suriye'deki Kürt nüfusunun yaklaşık olarak %9 ila 10 olduğunu tahmin etmektedirler. Bu tahminlere göre Suriye'de Kürtçe konuşanların sayısının 1,8 milyon ila 2,2 milyon arasında olduğunu söylemek mümkündür(Gökcan, 2018: 162).

Suriye Kürtlerine tarihsel olarak bakılacak olursa; bu konuyla alakalı yapılan çalışmalardan da anlaşılacağı üzere, Kürtler yaklaşık olarak on asır kadar önceden Suriye topraklarına yerleşmiş oldukları ve o dönemden beri bu coğrafyada yaşadıkları değerlendirilmektedir. Bugünkü Suriye coğrafyasına Osmanlı devletinin hâkim olmasından sonra, bazı Kürt aşiretler Anadolu'dan Suriye'nin kuzeyine göç etmişlerdir(Eger, 2015: 269; Winter, 2006: 461-474; Yıldız, 2005: 24-26; Tejel, 2015: 30-34; Vanlı, 2000: 112118; aktaran, gökcan, 2018:163). Öte yandan Gökcan'a (2018: 163) göre; Schoot, Yıldız ve Tejel gibi kimi tarihçiler, 12. Yüzyılda Haçlılara karşı savaşan Selahattin Eyyübi'ye yardım etmek amacıyla bölgeye gelen Kürtler, başta Halep ve Şam olmak üzere Suriye'nin birçok büyük yerleşim yerlerine yerleşmişlerdir.

Suriye Kürtlerinin yakın tarihteki göçlerini de Türkiye özelinde değerlendirmek daha isabetli olacaktır. Nitekim son yüzyılda özellikle Osmanlı imparatorluğu dağıldıktan sonra Suriye en çok Türkiye'den göç almıştır ve bunun başta Türkiye'deki Kürt isyanları olmak üzere, ekonomik, siyasal ve sosyal birçok

nedeni bulunmaktadır(Vanlı, 2000: 114-117; aktaran, Gökcan, 2018:164). Kürtlerin Suriye topraklarına yerleşmesi Osmanlı Devleti'nin dağılıp sınırların yeniden çizilmesinden sonra da devam etmiş ve 20. yüzyıl boyunca özellikle Türkiye'den Suriye'ye önemli oranda Kürt göçü yaşanmıştır(Vanlı, 2000: 114-117; aktaran, Gökcan, 2018:164). Bu göçlerin kimi zorunluluktan kimi ise isteğe bağlı olarak gerçekleşmiştir. 20. yüzyılın ilk yarısında Türkiye'den Suriye'ye gerçekleşen Kürt göçlerinin önemli bir kısmının Türkiye'de meydana gelen ve başarısızlıkla sonuçlanan Kürt isyanlarının sonucu olduğunu söylemek mümkündür(Vanlı, 2000: 114-117; aktaran, Gökcan, 2018:164). Başta 1925 tarihli Şeyh Said İsyanı olmak üzere Ağrı İsyanları (1926-1930) ve Oramar İsyanı (1930) sonrasında on binlerce Kürt Suriye'ye kaçmak ve yerleşmek zorunda kalmıştır(Vanlı, 2000: 114-117; aktaran, Gökcan, 2018:164). Ayrıca, 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında tutuklama kararı çıkan ve çeşitli sebeplerden dolayı “kan davası” bulunan bazı Kürtler de aileleri ile birlikte Suriye' ye göç etmişlerdir(Gökcan, 2018:164).

2.4.Diğer Etnik Gruplar

Günümüzde Suriye'de; Araplar, Kürtler ve Türkmenlerden başka değişik etnik kimliğe sahip grupların varlığından bahsetmek de mümkündür. Bu etnik gruplar arasında en çok bilinenleri; Çerkezler ve Ermenilerdir(Beydilli, 2008: 253-265; aktaran, Akbulat, 2018: 3; Aşırılı, 2016: 140). Çerkezler, ana vatan olarak Orta Asya'da “Kafkaslar” olarak bilinen bölgede uzun dönemler boyunca Rus hâkimiyetinde yaşamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu ve Çerkezlerin Müslüman olması itibariyle Osmanlı hâkimiyetine giren Çerkezler, Osmanlı gücünün zayıfladığı 1800'lü yıllara kadar Osmanlı toplumunun bir parçası olarak yaşamışlardır. Fakat bu tarihten itibaren Osmanlıya karşı güçlenen Rus Çarlığı 1768-1774 savaşlarında Kırım'ı işgal etmiştir. Çerkezler, Rus Çarlığının gücünü artırmasıyla birlikte üzerlerinde artan baskı ve dışlama politikası dolayısıyla, artık Osmanlı toprağı olmayan “Kırım” gibi bölgelerden, Suriye, Filistin, Ürdün ve Lübnan gibi Osmanlı topraklarına doğru göçe zorlanmışlardır(Beydilli, 2008: 253-265; aktaran, Akbulat, 2018: 3).

Kuşhabiyev vd. (2012: 9)'ne göre; Suriye olarak anılan topraklar o dönemde Osmanlı Devleti'nin Suriye (Şam), Halep ve Beyrut vilayetlerinden, Musul

vilayetinin bir kısmından, Kudüs ve Lübnan sancaklarından oluşuyordu. Çerkezlerin Suriye'ye yerleşmesi Kuzeybatı Kafkasya'dan karayoluyla doğrudan ve Balkanlar'dan denizyoluyla olmak üzere iki aşamada gerçekleşti. Suriye'de yaşayan azınlıklar arasında eski bir tarihe sahip ırklardan biri olan Ermeniler ise, Ortadoğu coğrafyasındaki diğer etnik gruplarla yüzyıllarca birlikte yaşamış Hristiyan dinine mensup bir toplum olarak bilinmektedir. Tarihte birçok İmparatorluğun hâkimiyeti altında yaşayan Ermeniler, MÖ 64'ten MS IV. yıla kadar Roma, daha sonra ise VII. Yüzyıla kadar Bizans hâkimiyetinde kalmıştır. Fakat Ermenilerin Suriye'ye yaptıkları asıl büyük göç, Sasanilerin Antakya ve Raha'yı ele geçirdiği VI. Yüzyılda başlamıştır. En son Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında yüzyıllarca yaşayan Ermeniler, Osmanlının son dönemlerinde özellikle Suriye bölgesine yerleştirilmişlerdir(Aşırılı, 2016: 141). Günümüzde ise sayıları çok fazla olmasa da Ermeniler, Suriye topraklarında yaşayan ve çeşitli işlerle meşgul olarak yaşamlarını sürdüren bir toplum olarak bilinmektedir(Aşırılı, 2016: 140).

Öte yandan, bir devletin iç ve dış siyasetine etki eden en önemli faktörlerden birisi de etnik yapılar içerisinde şekillenen dini inançlar ve hatta aynı dine mensup gruplar içerisindeki mezhepsel farklılıklardır. Çeşitli etnik grupların bir arada yaşadığı Suriye'de farklı din ve mezhep gruplarına da rastlanmakta ve bu durum Suriye'nin iç ve dış siyasetine etki eden en önemli faktörlerden biri olarak düşünülmektedir.

3.SURİYE'DEKİ DİNİ YAPI

Çalışmamızın önceki bölümlerinde değinildiği gibi, Suriye kadim bir medeniyete ev sahipliği yapan topraklardan önemli bir bölgeye sahip ülkelerden birisidir. Üç büyük dinin hâkim olduğu Ortadoğu coğrafyasından bir parça olan Suriye; Musevilik, Hristiyanlık ve Müslümanlığın bir arada yaşatıldığı nadir ülkelerden biri olarak da bilinmektedir. İslam dininin yayılmaya başlaması (MS.611)'den sonra daha çok Arap hâkimiyetinde bulunan Suriye; Türk ve Kürt nüfusunun da İslamiyet'i kabulüyle birlikte Müslüman nüfusun yoğunlaştığı ve diğer dinlere mensup grupların sayıca daha az duruma düştüğü bir ülke haline geldiği görülmektedir. Çalışmamızın bu bölümünde, Suriye'de halen etkin bir şekilde yaşamaya devam eden üç büyük din mensupları ve her bir dinin kendi içerisindeki

mezhepsel farklılıkları ele alınmaktadır.

Mezhep, İslam dininde “gidilen yol” anlamına gelen Arapça bir kelimedir ve İslami yaşam tarz ve yöntemlerini konu alan çeşitli ekollere ayrılmıştır(Fığlalı, 1986: 15). Benzer ayrışma ve gruplaşmaları diğer dinlerde özellikle de Hristiyanlık dininde görmek de mümkündür. Nitekim” Hristiyanlık; *Katoliklik, Ortodoksluk ve Protestanlık olmak üzere üç ana mezhebe ayrılmıştır. Bu mezhepler de daha sonra kendi aralarında farklı cemaatlere bölünmüştür.*” (Karahan, 2018: 288) Dolayısıyla, mezhepsel farklılıkların, başka bir ifadeyle gidilen yollardaki farklılıkların, -din fark etmeksizin- insanlık tarihinin bir gerçeği olduğu görülmekte ve devletlerin iç ve dış siyasetlerine de olumlu/olumsuz yansımalara sebep olduğu değerlendirilmektedir(Bağlıoğlu, 2013: 500). Dini/Mezhepsel farklılık ya da oluşumlar bağlamında Suriye’ye bakılacak olursa; “*Lübnan’da olduğu gibi Suriye’de de mezhepçilik, bölgecilik ve aşiretçilik idari yapının şekillenmesinde daima etkili olmuştur. Ancak mezhepçiliğin diğerlerine oranla daha baskın olduğu söylenebilir.*” (Bağlıoğlu, 2013: 500)

Genel olarak bakıldığında; Suriye’nin yaklaşık %90’ının İslam, kalan kısmının da diğer dinlerin mensuplarından olduğu görülmekte, fakat İslam dini de; Sünnilik, Şiilik, Alevilik gibi gruplara ayrılmaktadır(Akdemir, 2000: 202). Gerek İslam dini gerekse diğer dinlerin kendi içlerinde çeşitli mezhep ya da gruplara ayrılması hem ülke siyasetinde hem de uluslararası ilişkilerde devlet politikalarını etkileyen önemli bir faktör olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla çalışmamızda gerek Suriye iç siyasetini gerekse Suriye’nin bu bağlamdaki dış siyasetini anlamak ve anlamlandırmak için etnik yapıyla birlikte dini/mezhepsel yapı hakkında da yeterli verilerin ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalara bakıldığında; Suriye’de çoğunluk olarak Müslümanların yaşadığı, fakat “Gayr-i Müslim” olarak tabir edilen diğer din (Hristiyanlık ve Yahudilik) mensuplarının da küçümsenemeyecek nicelikte olduğu ileri sürülmektedir(Akdemir, 2000: 209). Bu yönüyle Suriye zengin bir mozağe sahip olmakla birlikte, bu zenginliğin faydasından çok zararıyla karşılaşmıştır. Zira bu farklılıklar çatışmalara ve bölünmelere sebep olmuş, baskı ve zulümlere yol açmıştır(Akdemir, 2000: 209).

3.1.Müslümanlar

Daha önce belirtildiği gibi Müslümanlar, Suriye nüfusunun yaklaşık %90'ını oluşturmaktadır(Akdemir, 2000: 202). Fakat Suriye'nin iç ve dış siyasetini belirleyen asıl unsurun, Müslüman ve Müslüman olmayan ayrımından çok, mezhepsel birtakım ayrışmalardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Çalışmamızın ileriki bölümlerinde ele alınacak olan Suriye iç ve dış siyasetinde etkili olan faktörlerin başında gelen mezhepsel farklılıklar, daha çok İslam dinine mensup Müslümanlar arasında cereyan etmektedir. Anlaşmazlıklara konu olan mezhepsel farklılıklar, temelde Sünni Müslüman ve Şii Müslüman gruplar arasında meydana gelmekle birlikte, Şii Müslümanların da kendi aralarında ihtilafa düşmelerine sebep olan; Nusayri, İsmail'i, Alevi gibi gruplara ayrıldıkları görülmektedir(Fığlalı, 1986: 60-87).

3.1.1.Sünniler

Sünni kavramı, İslam dininde İslam dininin peygamberi olarak bilinen ve kabul edilen Hz. Muhammed'in öğretilerine(sünnet) göre hareket eden Müslümanlar için kullanılan bir kavramdır(Fığlalı: 1986: 54). Sünni kavramının asıl çıkış noktası ise Ehl-i sünnet (sünnet ehli) kavramıdır(Fığlalı: 1986: 54). Sonraki devirlerde Ehl-i sünnet ismine kaynak olarak İslam dininin peygamberi olduğu kabul edilen Hz. Muhammed'in; *"İslam ümmetinin 73 fırkaya ayrılacağı ve sadece bir fırkasının cennete gireceği, o fırkanın da kendisinin ve ashabının yoluna uyanlar yani Ehlu's-Sünne vel Cema'a'a denilen "Sünnet ve Topluluk Mensupları" olacağı"* mealindeki bir hadisi gösterilmektedir(Fığlalı: 1986: 54). İslam kaynaklarında Sünnilerin de kendi aralarında çeşitli mezheplere ayrıldığı görülse de çalışmamızda Suriye bağlamında bir değerlendirme yapılmakta ve Sünni kavramı bir bütün olarak ele alınmaktadır. Sünni nüfus içerisinde genellikle İmamlarının isimleriyle anılan; Hanefi, Hanbeli, Eş'ari, Maturidi, Halefiye ve Selefiye gibi çeşitli mezhepler olmakla birlikte, bu mezhepler genel olarak önemli zıtlıklar içermemekte ve sadece muamelat(uygulama) farklarıyla bilinmektedir(Fığlalı, 1986: 60-87). Diğer taraftan, İbadilik ve Vehabilik gibi gruplar birçok noktada Sünnilerden ayrılmaktadır(Fığlalı, 1986: 87-117). Bu tür fikri ayrılıkların da çeşitli anlaşmazlıkların kaynağı olduğu değerlendirilmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bahsedilen bu mezhep farklılıklarının demografik dağılımı ve ilgili ülkedeki iç siyasete olan etkileri farklılık göstermektedir. Suriye'deki Sünniler ise; genellikle Hanefi mezhebine mensup gruplardan oluşmakta ve Sünni Müslümanların yoğun olarak yaşadığı Suriye, Ortadoğu'da en fazla heterojen bir yapıya sahip, çeşitli etnik ve dini mezheplerin yaşadığı ülke konumunda bulunmaktadır(Abdullah, 1985: 29). Başta Sünni Araplar olmak üzere, Sünni Kürtler, Sünni Türkmenler, Sünni Çerkezler ve diğer küçük Sünni gruplar, Suriye'deki toplam Sünni nüfusun bileşenleri olarak bilinmekte ve Sünni Müslümanlar ülke nüfusunun yaklaşık %74'ünü oluşturmaktadırlar(Bağlıoğlu, 2013: 506).

3.1.2. Şiiler

Şii mezhebine mensup Müslümanlar da yine Sünniler gibi kendi aralarında çeşitli gruplara ayrılmakta fakat asıl sorunu aralarında derin fikir ayrılıkları olan Sünnilerle yaşamaktadırlar. Nitekim Şii (Şia) öğretilerine bakıldığında, Sünnilerin kabul ettiği ve daha önce aktarılan hadisteki “*sadece benim ve ashabımın yolunda gidenler cennete girecektir*” vurgusuyla çelişen inanışlara rastlanmaktadır. İslam dininin Peygamberi ve özellikle ashabım dediği sahabilerden ziyade, dördüncü halife olarak bilinen Hz. Ali'ye daha çok rağbet gösterildiği ve hatta bazı kaynaklarda halifeliğin sadece Hz. Ali'ye verilmesi gerektiğine inanıldığı iddia edilmektedir(Fırlalı, 1986: 118-120).

Daha önce de belirtildiği gibi, Şiiler de kendi aralarında çeşitli mezheplere ya da fırkalara ayrılmakta ve yine bu ayrışmalar Sünnilerde olduğu gibi bir takım uygulama farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Yine kendi imamlarının isimleriyle anılan bu gruplardan bazıları; Zeydi, İsmail'i ve İmamiyye gibi fırkalardır(Fırlalı, 1986: 123-143). Bunlardan başka daha farklı ve keskin çizgilerle ayrılan gruplarda bulunmakta ve esas olarak Şia geleneğinden gelmektedirler. Özellikle Suriye'de mevcut iktidarın da mensubu olduğu “Nusayriler” bu gruplardan birisi olarak bilinmektedir(Fırlalı, 1986: 180-193).

3.1.3. Nusayriler

Nusayriler Şii mezhebi geleneğinden gelen ve Suriye Şiiilerinin temelini oluşturan bir firkadır. İran, Irak gibi ülkelerden farklı olarak Suriye’de Şii mezhebi özelinde Nusayriler nicelik ve nitelik olarak baskın bir grup olarak bilinmektedir. Nitekim Bağlıoğlu’na (2013:506) göre Suriye nüfusunun yaklaşık %90’ını Müslümanlar oluşturmakta ve bunun da %74’ünü Sünni Müslümanlar, %12’sini Nusayriler ve kalan kısmını da diğer küçük mezhep grupları oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle Suriye’de Şiiileri Nusayriler temsil etmektedir. *“Nusayriler, isimlerini Ebu Şuayb Muhammed İbn Nusayir En- Numeyri’den alırlar. Şia mezhebinin imamlar silsilesi akidesine göre, İbn Nusayir, Peygamber çizgisindeki son üç imamın halkasına katılmıştır.”* (Abdullah, 1985: 40)

Genel olarak bakıldığında, Sünnilik inancıyla ve hatta Şiiilik inancıyla tamamen çelişen ve bazen sapıklık noktasına vardığı ve bazı din adamlarınca “Kâfir” ilan edilecek kadar Müslümanlıktan uzaklaştığı görülen Nusayriler, Müslüman inancının dördüncü halifesi olarak kabul edilen Hz. Ali nezdinde kendilerine oldukça yüksek makamlar vermekte ve hatta İslam inancından tamamen uzak bir şekilde “Allah’ın vücut bulduğu”, “Ahiretin olmadığı” gibi temel konularda İslam inancından tamamen ayrıldıkları ileri sürülmektedir (Abdullah, 1985: 40-47). Fığlalı’ya (1986: 185) göre; Nusayrilerin görüşlerinin temelinde Hz. Ali’yi ilahlaştırmak vardır. Onlara göre “Hz. Ali mabuttur, nurdur ve ölümsüzdür.”

3.2. Gayr-ı Müslimler

Suriye’deki azınlık dini gruplar, bir başka ifadeyle “Gayr-ı Müslim” ler; Hristiyanlar, Yahudiler, Nasturiler, Yezidiler ve Dürziler olarak bilinmektedir. Bu azınlık gruplar içerisinde en büyük nüfusa sahip olanı ise Hristiyanlardır. Müslümanlar gibi farklı fırkalara ya da cemaatlere ayrılmış olan Hristiyanlar; Arap Hristiyanlar ve çoğunlukla Yunan Hristiyanlar olarak bilinmektedir. Suriye’deki Hristiyan nüfusun toplamı yaklaşık %10 civarında olduğu tahmin edilmekte ve bunların içerisinde; Yunan Ortodokslar, Suriye Ortodoksları, Nasturiler, Marunîler ve Ermeni Katoliklerinin bulunduğu değerlendirilmektedir (Abdullah, 1985: 30).

İslam dininde olduğu gibi diğer dinlerde de benzer ayrıışmaları görmek

mümkündür. Özellikle çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Hristiyan dininde değişik cemaatlerin oluştuğu bilinmekte ve Suriye’de yaşayan Hristiyanlar özelinde bakıldığında da bu tür cemaatleşmelerin örnekleri görülmektedir. Nitekim Suriye’de Kilisenin, Katolik Kilisesi ve Ortodoks Kilisesi olmak üzere ikiye ayrıldığı ve daha sonra bu Kiliselerin her birinde değişik ayrışmaların olduğu ve sonuç olarak Suriye’deki Hristiyan cemaatleri; Ortodoks Kiliseleri, Birleşmiş Katolik Kiliseleri ve Bağımsız Nasturi Kilisesi olmak üzere üçe ayrıldığı aktarılmaktadır(Akdemir, 2000: 206).

Bir başka dini grup olan Yahudiler ise sayıları az olmasına rağmen, geleneklerine sıkı sıkıya bağlı bir grup olarak bilinmektedir. Akdemir’e (2000: 208) göre; Suriye’den yaşayan Yahudi cemaati, eski dönemlerden Arap dünyasında mevcut olan Yahudiler ile Orta çağda İspanya’da hüküm süren Engizisyon’dan kaçıp Suriye’ye sığınan Yahudilerden oluşmaktadır. İsrail devleti kurulduktan sonra birçoğunun İsrail’e göç ettiği bilinen Yahudiler, Suriye’de bir etnik grup olmaktan çok dini bir cemaat olarak kabul edilmektedirler. Yahudiler, özellikle 1517 yılında Osmanlı egemenliğine giren Suriye’de güvenli bir şekilde yaşamış ve hatta üç farklı dinin bir arada yaşadığı Halep kenti bir kültür şehri olarak değerlendirilmiştir(Tutar, 2010: 79-89; aktaran, Akköz, 2017: 257).

Yüzyıllardır Suriye’de yaşayan bir diğer cemaat olan Yezidiler, içine kapanık bir inanç sistemi olarak bilinmekte ve dini kitapları Arapça olmakla birlikte, etnik olarak Kürt oldukları değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, Yezidilerin eklektik bir inanç sistemine sahip oldukları bilinmekte, İncil’e ve Kur’an’a saygılı oldukları, Sünnet oldukları, Hz. İsa’ya ve haç işaretine saygı duydukları ve Tapınaklarında hem Kur’an’dan ayetler olduğu hem de ateşe saygı gösterdikleri görülmektedir. İnanç sistemlerinde “Tavus Kuşu”na kutsiyet atfettileri bilinen Yezidiler, diğer topluluklar tarafından şeytana tapmakla eleştirilmişlerdir(Akdemir, 2000: 208; Akköz, 2017: 262).

Bunlardan başka, Hristiyanlıktan koptuğu bilinen Nasturiler ve Şia mezhebinden kopup zamanla İslam dininden uzaklaştığı için “Gayr-ı Müslim” olarak anılan Dürziler de Suriye’de yaşayan diğer iki azınlık “Gayr-ı Müslim” cemaatlerdir. Bu cemaatlerin sayıları çok az olmakla birlikte, dini yaşayış ve kültürlerini halen devam ettirmektedirler. Kendilerini Şii mezhebinin bir kolu olarak gören Dürzilerin

1020’li yıllarda liderleri Muhammed el Darazi önderliğinde Suriye’ye göç ettikleri bilinmekte ve yaklaşık 350 000’i bulan nüfuslarıyla Es- Süveyda bölgesinde yaşamaktadırlar(İshakoğlu, 2012; aktaran, Akköz, 2016: 87-88). Nasturiler ise; Hristiyan inançlarını barındıran farklı bir fırka olarak bilinmekte ve Suriye’nin kuzey bölgelerinde yaşamaktadırlar. İsimlerini Antakya rahibinden alan Nasturilerin nüfusları, İngiliz kayıtlarına göre yaklaşık 53.900 ile 74.466 civarında olduğu tahmin edilmektedir(Akköz, 2016: 88).

Bütün devletlerde olduğu gibi Suriye’de de etnik ve dini grupların ülke siyasetine doğrudan etki ettiği bilinmekte ve akademik yazında bu konunun sebep ve sonuçları araştırılarak ortaya konulmaktadır. Harita.1.’de de gösterildiği gibi çalışmamızın asıl odak noktasını oluşturan konuların, “Suriye’nin kuzeyindeki etnik ve dini yapılanmalar ve bu yapılanmaların ulusal ve uluslararası bağlantıları ve Türkiye’ye yansımaları” gibi başlıkların olması dolayısıyla, etnik ve dini yapıların kavramsal çerçevesini oluşturduktan sonra, bu grupların öncelikle Suriye iç siyasetindeki rolleri üzerinde durulmaktadır.

Harita.1 de görüldüğü gibi Türkiye’nin güney sınırında bulunan Suriye, kuzey hattı boyunca doğu batı yönünde farklı etnik ve dini yapılanmaların iskân edildiği bir sınır ülkesidir. Suriye’nin kuzeyinde –mavi renkle gösterilen bölgede- az sayıda Türkmen nüfusu bulunmakla birlikte, hemen hemen tüm sınır boyunca –sarı renkli bölgelerde- Kürt nüfus yaşamaktadır. Çalışmamızın ileriki bölümlerinde ayrıntılı bir şekilde değinileceği gibi, yeşil renkle gösterilen Sünni Arapların yaşadığı bölgeleri de işgal ederek tüm kuzey sınırına hâkim olmayı planlayan Kürtler ve onları destekleyen küresel ve bölgesel güçlerin bölgeyle ilgili politikalarından dolayı Türkiye’nin –Ak Parti hükümeti dönemine denk gelen dönemindeki- bölge politikalarında, yumuşak güçten sert güce geçme zorunluluğu hâsıl olmuştur. Bu bağlamda ele alacağımız çalışmamızda, Suriye’nin iç siyaseti ve küresel ve bölgesel aktörlerin bölgeyle ilgili politikaları ve sonuç olarak da Türkiye’nin tutumu değerlendirilecektir.

4. SURİYE’DEKİ EKONOMİK YAPI

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa; Başkanlık sistemiyle yönetilen ve başbakan ve bakanların başkan tarafından atandığı Suriye’de seçimler 7 yılda bir

yapılmakta ve milletvekillerini halkı seçmektedir. En son 2007 ve 2014 ve yıllarında yapılan seçimlerde başkanlığa seçilen Beşşar Esad 2021 yılına kadar bu görevde devam edeceği görülmektedir. 2011 yılında meydana gelen iç savaş koşullarıyla birlikte idari yapının da değiştiği ülkede, toplam 14 idari bölge bulunmaktadır(T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020). Bilindiği gibi, çalışmamızın ileriki bölümlerinde detaylı bir şekilde ele alınacak olan Suriye siyaseti 2011 yılında başlayan “Arap Baharı” isyanlarıyla birlikte büyük bir kargaşa ortamında cereyan etmekte ve günümüze kadar devam etmekte olan süreçlerden geçmektedir. Bu bağlamda Esad rejiminden kurtulmak için direnen muhalif gruplar(Özgür Suriye Ordusu), bağımsızlık ya da özerklik talepleri bulunan ve bu çerçevede terörize olmuş gruplarla (PYD/YPG) mücadele eden Kürtler ve Irak’taki Saddam Hüseyin rejiminin yıkılmasından sonra – emperyalist güçlere karşı- ortaya çıkmış olan IŞİD(İrak Şam İslam Devleti) terör örgütü, Suriye’nin çeşitli bölgelerini ele geçirmiş ve bu bağlamdaki savaşlar ve çekişmeler; rejim, muhalifler ve terörist örgütler arasında süregelmiştir. Dolayısıyla, Suriye’deki 14 kente bu çerçevede bakıldığında, bu bölgelerin bazılarının idaresinin muhalif ya da terörist gruplara kaptırıldığı görülmektedir(T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020).

Buna göre; Haseki, Lazkiye, Al Kuneytra, Rakka, As Suveyda, Dar'a, Deyr az Zor, Dimashq, Halep, Hama, Homs, İdlip, Şam ve Tartus kentlerinden müteşekkil ülkede, son verilere göre; İdlip, Özgür Suriye Ordusu, Rakka IŞİD (Daesh) kalan kent merkezleri ise Suriye rejiminin kontrolünde olduğu bilinmektedir. Buna mukabil, şehir merkezleri dışındaki bölgelerin önemli bir kısmının muhaliflerin kontrolünde bulunduğu değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, Suriye’nin Kuzey doğusunda kalan geniş bir bölgenin kontrolü ise PYD/PKK ile IŞİD’in elindedir. Çalışmamızın ileriki başlıklarında görüleceği gibi, IŞİD son dönemde geçmişte elinde tuttuğu pek çok bölgeden çekilse de, doğu ve güneydoğu Suriye’de varlığını sürdürmektedir(T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020).

Ülkede devam etmekte olan iç karışıklık ve buna bağlı olarak ekonomik istikrarsızlık ekonomik faaliyetleri olumsuz yönde etkilemekte ve bu durum istihdamda da ciddi oranlarda kayba yol açmaktadır. T.C. Ticaret Bakanlığının 2020 verilerine göre; Ülkede işsizliğin %50’nin üstünde olduğu varsayılmakta ve Oğul Esad yönetimiyle birlikte serbest piyasa ekonomisine geçilen ülkenin temel gelir

kaynakları petrol, dış yardımlar, yurt dışında çalışan Suriyeli işçilerin döviz gelirleri ve tarım olduğu görülmektedir. Özellikle küresel güçlerin Ortadoğu'daki temel hedeflerinin başında gelen *“petrol ihracatı, toplam ihracat gelirlerinin üçte ikisini ve bütçe gelirlerinin yarısını oluşturmakta ve petrol dışı sanayi; kimyasal, kauçuk, plastik, tekstil, deri ve gıda işleme alanlarında yoğunlaşmaktadır.”* (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020)

Hizmetler sektörü alanında ise özellikle turizmin, hızlı bir gelişim sergilemiş olduğu görülmekte ve ülkedeki büyük şirketlerin çoğunluğu devlet tarafından işletilmektedir. Bununla birlikte, kamunun bu şirketlerdeki ve dolayısıyla ekonomideki payı kademeli olarak gerilemektedir(T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020). Yine T.C. Ticaret Bakanlığının 2020 verilerine göre; Suriye'nin başlıca ticaret merkezleri, Şam, Halep, Lazkiye, Tartus, Deir al-Zour ve Homs kentlerinde, petrol sanayinin merkezi ise Deir al-Zour çevresi ile Halep ve Banyas'ta, tekstil ve seramik ve gıda işleme tesislerinin çoğu da, tarım alanlarına yakın olan Şam, Halep ve Homs'ta bulunmaktadır. Ülkenin liman şehirleri olan Lazkiye ve Tartus uluslararası ticaretin, kuzeydeki Banyas ise petrol ihracatının yapıldığı önemli kentlerdendir(T.C.Ticaret Bakanlığı, 2020).

Ülkenin doğusu daha az gelişmiş olmakla beraber, Haseki şehri tarımsal faaliyetlerin yoğunluğundan dolayı komşu illerden göç almaktadır. Deir al-Zour ve Palmira, yeni petrol ve doğal gaz alanlarının bulunmasıyla birlikte, hızla gelişen kentlerdendir. Tarımsal ürünlerin çoğu Halep-Şam hattının batısında üretilmekte ve hükümetin müdahale ettiği pamuk ve tahıl gibi ürünlerden ziyade, daha az stratejik önemi bulunan ve tüketime yönelik meyve üretimine yoğunlaşmaktadır. Öte yandan, ülke ekonomisinde ve bölgesel dengeler bakımından önemli yer tutan ve Suriye'nin başlıca ihraç ürünü olan petrol üretimi -2011 yılı itibariyle bu anlamada stratejik bölgelerin terörist ya da muhalif grupların eline geçmesi sonucu- önemli ölçüde azalmıştır(T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020). T.C. Ticaret Bakanlığının(2020) verilerine göre; geriye kalan sınırlı sayıdaki bölgede yapılan petrol üretiminin 10 bin varil/güne kadar düştüğü tahmin edilmektedir. Buna bir de -iç karışıklıkların başlaması ile uygulamaya konulan- AB'nin petrol ithalatına getirdiği yasak gibi kısıtlama ve ambargolar eklenince, Suriye ekonomisinin olumsuz etkilendiği görülmektedir.

Harita.2. incelendiğinde, Suriye’de bulunan enerji yataklarının (Petrol ve Doğalgaz) Türkiye’nin Güneydoğu sınırından başlayarak Suriye içlerine kadar devam ettiği ve bu sahaların rejimle birlikte farklı grupların elinde bulunduğu görülmektedir.

2. BÖLÜM

SURİYE’NİN KUZEYİ KAVRAMI VE BÖLGEYE ETKİ EDEN AKTÖRLER

Çalışmamızın bu bölümünde, Türkiye’nin Suriye politikalarındaki değişimi etkileyen “Kuzey Suriye”² kavramı ele alınacaktır. Zira bu kavram siyasi bir kavram olmakla birlikte, salt bölgenin tarifini içeren bir kavram değil, esas itibariyle bu bölgenin Suriye toprak bütünlüğünü tehdit edecek olan bir söylem olarak ta görülmektedir (Bakır ve Pekin, 2019: 91). Bu bağlamda, kavramın asıl anlamının ne olduğu, bu bölgenin tam olarak neresi olduğu, bu kavramla elde edilmek istenen siyasi hedeflerin neler olduğu ve “Kuzey Suriye” kavramının hayata geçirilmesinde etkili olan; yerel, bölgesel ve küresel aktörlerin kim ya da kimler olduğu incelenecektir. Çalışmamızın asıl odak noktası olan ve bir sonraki bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınacak olan “Türkiye’nin değişen (Yumuşak güç kullanımından sert güç kullanımına) Suriye politikaları da bu bağlamlarda tartışılacağı için bu bölümde; “Kuzey Suriye” kavramı ve bu kavramın içerisini dolduracak olan bölgedeki gelişmeler ve bu gelişmelere etki eden iç ve dış aktörler incelenerek bir sonraki bölümün daha iyi anlaşılmasına imkân sağlanacaktır.

² “Kuzey Suriye” Kavramı: Kuzey Suriye’yi bölgesel olarak tarif etmeden önce bu kavramın kısa bir analizini yapmakta fayda görülmektedir. Zira özellikle uluslararası alanda kavramlar ve bu kavramların barındırdıkları manalar son derece önemlidir. Nitekim “Kuzey Suriye” kavramı da bir bölgeyi ifade etmekten öte, tamamen siyasi bir kavram özelliği taşıdığı iddia edilmektedir (Bakır ve Pekin, 2019: 91). Şöyle ki; bir ülke toprak bütünlüğü çerçevesinde ele alındığı düşünüldüğünde o ülkenin çeşitli bölgeleri, “Doğu, Batı, Güney, Kuzey” gibi yön bildiren terimlerle ifade edilebilir. Örneğin, Irak’ın Kuzeyi bölgede yaşayan “Kürt” gruplar tarafından yıllarca Kuzey Irak söylemleriyle kavramsallaştırılmış ve nihayetinde bölgenin özerkliği sağlanmıştır. Aynı planın uygulanmaya çalışıldığı Suriye’de de yine kavramlar üzerinden bir algı oluşturularak nihayetinde Suriye’nin kuzeyini Suriye’den koparmak suretiyle ayrı bir “Kuzey Suriye” bölgesi oluşturduktan sonra tıpkı Kuzey Irak gibi bir bağımsız/özerk “Kürt devleti” nin kurulmak istendiği iddia edilmektedir (Bakır ve Pekin, 2019: 91). Bu nedenle, çalışmamızın bu bölümüne kadar tırnak içinde bahsedilen “Kuzey Suriye” kavramı, bu bölüm itibariyle Suriye’nin kuzeyi şeklinde ifade edilecektir.

1.SURİYE’NİN KUZEYİ

Suriye’nin eski idarî yapısı 14 bölümden oluşmakta ve bu durumda kuzey coğrafyasını net olarak tarif etmek te çok mümkün gözükmemektedir(Bakır ve Pekin, 2019: 91-92). Bununla birlikte genel olarak bir değerlendirme yapıldığında; Harita.3. te görüldüğü gibi güneyi, Suriye’nin kuzeyinde bulunan Halep ve Haseki ve devamında Rakka ve İdlip, kuzey batısı Lazkiye kentlerinden oluşmaktadır. Halep bölgenin batı ucunda, Haseki ise doğu ucunda yer almaktadır. Bölgenin Doğu Akdeniz’e açılan kapısı olma bakımından Lazkiye de oldukça önemli bir konuma sahip olduğundan dolayı, oluşturulmak istenen “Kuzey Suriye” koridorunun vaz geçilmez kentlerindendir. Bölgenin en büyük şehri olan Halep’in 10 kazasından 6’sında yoğun Türkmen nüfusu bulunmaktadır. Bu kazalar; Azaz, Ayn’el-Arap (Kobani), Afrin (Kurdağı), Menbiç, el-Bap, Cerablus ve bağlı bulunan nahiye ve köylerdir. Ayrıca şehir merkezinde bulunan; Şeyhıdır, Beayidin, Eşrefiye, Kadiasker, Bostanpaşa, Haydariy, Şeyhferis ve Hüllük mahallelerinde de Türkmenler yaşamaktadırlar. Lazkiye’nin kent merkezinin Cimmel Mahallesi (Türkmen Harası) ile merkez bağlı; Kastel Muaf (Bucak), Ayn’el-Beyza (Bucak), Keseb ve Rebia/Gebelli (Bayır), Behlüliye (Karınca) Nahiyeleri Türkmen yerleşimi olarak bilinmektedir. Diğer taraftan, Rakka kent merkezinin Tel Abyad ile Guraba Mahallesi ve İdlip’in kent merkezi ile bu kente bağlı Cisir-i Şugur Kazası’nda da Türkmen nüfus bulunmaktadır. Buna karşın, Kuzey’in diğer kenti olan Haseki’de ise Türkmen nüfusu oldukça azdır(Bakır ve Pekin, 2019: 91-92).

Suriye ve özellikle de ülkenin kuzey bölgesi, sahip olduğu önemli jeostratejik ve jeoekonomik³ konumu nedeniyle küresel ve bölgesel ve hatta dâhili çekişmelerin odağında olagelmıştır. Suriye tarihine bakıldığında, Suriye ve özellikle Suriye’nin Anadolu topraklarına sınır olan kuzey bölgesine olan ilgi genellikle; ekonomik, siyasi ve güvenlik gibi gerekçelerden kaynaklandığı ve sadece yakın tarihle sınırlı kalmadığı da iddia edilmektedir(Dedeoğlu ve Temür, 2020: 92). Zira milattan önceye

³ Jeostrateji ve jeoekonomik kavramları, herhangi bir ülke ya da bölgenin önemini vurgulayan evrensel kavramlardır. Bu kavramlara bakıldığında; Jeostratejik; stratejinin ve dolayısıyla da politikanın mevcut coğrafi gerçeklere göre oluşturulması olarak bilinmektedir.(Akdeniz, 2003: 82). Jeoekonomi ise, “Uluslar, devletler, şehirler ve şirketler için en yüksek gelişme düzeyini sağlamak üzere doğal kaynakların ve insan gücünün verimli bir şekilde bir araya getirildiği yeni bir disiplindir.” (Conway, 2000: 25; aktaran, Akpınar ve Başbüyük, 2011: 120)

dayanan bir dizi egemenlik mücadeleleri görülmekle birlikte sadece Hitit uygarlığının (MÖ:1600-MÖ.1178) bu bölgeyi hedef alması bile bölgenin önemini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Nitekim Hitit uygarlığı, yukarıda sıralanan gerekçelerle, hem siyasi olarak “Prestij” kazanmak, hem bölgedeki ekonomik değerleri ülkesine kazandırmak ve hem de ülkesinin güneyinde bulunan bu bölgedeki devletlerin ülkesine karşı bir tehdit unsuru olarak görülmesi nedeniyle Suriye’nin kuzey bölgesini işgal ettiği görülmektedir(Dedeoğlu ve Temür, 2020: 92). Suriye’nin kuzeyine bu bağlamda bakıldığında, daha önce de belirtildiği gibi bu bölgenin çeşitli etnik ve dini grupların ilgi duyduğu önemli bir bölge olduğu anlaşılmaktadır.

Suriye ve Suriye’nin kuzey bölgesine güvenlik bağlamında bakıldığında da bu durumun günümüz siyasetine yansımaları, her aktörün kendi açısından farklı güvenlik gerekçeleri şeklinde meydana gelmektedir. Fakat güvenlik konusu özellikle Hititlerle benzer coğrafya üzerinde kurulu olan Türkiye’yi daha çok ilgilendirmekte ve çalışmamızın ileriki bölümlerinde ele alınacağı gibi- bölgede oluşturulmak istenen “Kürt devleti” ne müsaade edilmek istenmemesiyle birlikte bu noktada bir “güvenli bölge” oluşturulmak istenmektedir. Görüldüğü gibi Suriye ve özellikle Suriye’nin kuzeyi, yüzyıllar boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmakla birlikte, bu medeniyetlerin egemenlik mücadelelerine, prestij gösterilerine ve ekonomik paylaşım savaşlarına konu olmuştur. Çalışmamızın devamında bu mücadelelerin günümüzdeki aktörleri ele alınacak olmakla birlikte, son olarak bölgenin önemi, özellikle bölgesel bir güç olan Türkiye bağlamında ele alınacaktır.

2.SURİYE’NİN KUZEYİNDE ETKİLİ OLAN AKTÖRLER

Daha önce de aktarıldığı gibi 2010 yılında Tunus’ta başlayan ve “Arap Baharı” olarak adlandırılan isyan(muhalif) dalgası, 2011 yılı itibariyle birkaç gencin duvarlara yazdığı siyasi içerikli yazılara rejimin sert müdahalesi sonucu Suriye’ye de sıçramış bulunmaktadır. Tunus, Mısır, Libya gibi ülkelerden farklı olarak Suriye’de başlayan bu muhalif hareketleri, gerek rejimin sert uygulamaları ve muhaliflerin istediği demokratik adımları atmaktan imtina etmesi, gerekse muhalifler arasındaki keskin görüş ayrılıkları ve bu ayrılıkların küresel güçler tarafından kışkırtılması; Suriye’de kalıcı bir çözüm geliştirmekten ziyade, bu muhalif hareketlerin bir iç savaşa dönüşmesine neden olduğu ve günümüzde halen devam eden bu iç savaş,

zamanla ülke sınırları dışına taşarak bölgesel ve küresel bir çekişme alanına dönüştüğü iddia edilmektedir(Semin, 2015: 1-2). Bu durumun doğal bir sonucu olarak da dış mdahaleler⁴ devreye girmekte ve bölgedeki aktör yelpazesini şekillendirmektedir.

Çalışmamıza bu bağlamlarda bakıldığında, çalışmamızın bir önceki başlığında coğrafi ve siyasi erevesi çizilen Suriye'nin kuzeyi, çeşitli i ve dış aktörlerin ulusal/uluslararası politikalarını sergiledikleri bir alan olma özelliği taşıdığı görülmektedir. Türkiye'nin Suriye politikalarını "güvenlik" algısı çerçevesinde şekillendiren bu alan; küresel ve bölgesel glerin, ekonomik, prestij ve güvenlik bağlamlarında jeostratejik ve jeoekonomik politikalarından ve bölgedeki grupların etnik ve dini ayrışmalar neticesinde meydana gelen çıkar ilişkilerinden kaynaklanan bir dizi siyasi krize neden ola gelmiştir. Bu siyasi çözümsüzlükler başta hali hazırdaki rejimin egemenlik kaygısı olmak üzere, küresel ve bölgesel glerin bölgeyi kendi politikaları çerçevesinde dizayn etmek istemesi ve yerel grupların çıkar çatışmalarından kaynaklandığı iddia edilmektedir (Akyener, 2018: 25; zdemir, 2016: 88-93; Dağ, 2015: 10-11; Semin, 2015: 2-6; Kuzu, 2019: 19-21; zdemir, 2019: 146-154). Dolayısıyla Suriye'nin kuzeyinde uygulanmak istenen politikalar ve bu politikalar çerçevesinde verilen çıkar mücadeleleri ve bu mücadelelerin- Türkiye'nin "güvenlik" algısına olan etkileri bağlamında- aktörlerinin inceleneceği çalışmamızın bu bölümünde; i aktörler, küresel aktörler ve bölgesel aktörler başlıkları ve bu başlıkların alt başlıklarında sıralanan aktörler ele alınacaktır.

2.1. i Aktörler

2011 yılından bu yana devam etmekte olan Suriye iç savaşında çeşitli aktörler rol almakta ve her birinin çeşitli siyasi, etnik ve dini hedefleri bulunmaktadır. Başta Beşşar Esed rejimi olmak üzere, rejimi destekleyen gruplar, rejime muhalefet eden özellikle Sünni Araplar, Sünni Türkmenler ve diğer Sünni gruplar ile farklı bir

⁴Uluslararası ilişkiler kapsamında önemli bir konu olarak ele alınan dış müdahaleler, üçüncü taraflara savaşın seyrini etkileme olanağı sağlamaktadır. Tarih boyunca birçok ulusal ya da uluslararası savaşlar dış müdahalelerle karşı karşıya kalmakla birlikte, bu müdahalelerin sayısının 20. Yüzyıl'da arttığı görülmektedir(Aydın, 2012; aktaran, Bilgin, 2019: 2).

politika izleyen PYD/YPG ve Irak'ın işgalinden sonra ortaya çıkan IŞİD terör örgütleri Suriye iç savaşında aktif rol oynayan başlıca iç aktörler olarak sayılabilmektedir(Akyener, 2018: 25; Özdemir, 2016: 88-93; Dağ, 2015: 10-11; Semin, 2015: 2-6; Kuzu, 2019: 19-21; Özdemir, 2019: 146-154). Çalışmamızın bu bölümünde aralarındaki keskin görüş ayrılıkları ve küresel ve bölgesel güçlerle yaptıkları iş birliklerinden dolayı bir türlü çözüme kavuşturulamayan Suriye iç savaşına etki eden iç aktörler ve bu aktörlerin temel hedefleri ele alınacaktır.

2.1.1 Rejim ve Rejimi Destekleyen Gruplar

Bilindiği gibi Suriye, Osmanlı İmparatorluğundan ayrıldıktan sonra çeşitli iktidar mücadelelerine ve iki paylaşım savaşı arasındaki süre içerisinde de Fransız manda yönetimine sahne olmuştur. Suriye'nin önemli stratejik ve jeopolitik⁵ konumu ise, “Batılı” güçlerin hedefi haline gelmesini sağlamakta ve kimi araştırmacılar; özellikle 19. Yüzyılın sonu ve 20. Yüzyılın ilk yıllarında petrol üzerinden devam eden jeopolitik ve stratejik mücadelede Osmanlı İmparatorluğunun varlığını ülkeleri için bir tehdit olarak algılayan ve kritik önemi haiz petrol yataklarının kendi ülkelerindeki refah için gerekli olduğuna inanan “Batılı” güçler, petrolün haritasına ve o haritaya giden yoldaki engellere yöneldiklerini ve Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasının bu hedeflerinin hayata geçmesi noktasında gerekli olduğu düşüncesiyle Ortadoğu jeopolitiği bağlamında kapsamlı planlar yaptıklarını iddia etmektedirler(Emeklier ve Ergül, 2010; aktaran, Harunoğulları, 2017: 126).

Dolayısıyla, “Batılı” güçlerin ekonomik ve siyasi güçlerini muhkemleştirmek amacıyla Ortadoğu coğrafyasında giriştikleri bu mücadeleler, çalışmamızın asıl odak noktası olan Suriye topraklarında daha belirgin olmuş ve Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasına önemli katkılarda bulunulmuştur. Bu jeopolitik teoriler neticesinde büyük ölçüde hedeflerine ulaşan, başta İngiltere ve Fransa olmak üzere “Batılı” güçler, bu toprakları kendi aralarında “gizli anlaşmalar” ile bölüşmüş ve bölgedeki yerel güçleri de çeşitli vaatlerle kullanmayı başarmışlardır(Akdemir, 2000: 211).

⁵ Jeopolitik, devlet aklı ve coğrafya arasındaki ilişkiyi tanzim eder. Ülkenin refah ve güvenlik çıkarlarını geliştirmek amacı ile coğrafya denilen mekân üzerinde “vizyon” geliştirir ve coğrafi gerçekleri esas alarak devlet ile gelecek arasındaki köprüyü kurar.” (Elsen, 2008; İlhan, 2004; aktaran, Harunoğulları, 2017: 122)

Bu bağlamda, özellikle o dönemdeki Suriye Araplarının lideri konumunda olan Arap Şeyhler kullanılmak istenmiş ve çeşitli bağlantılar kurularak Osmanlı aleyhinde işbirliği yapılması amaçlanmıştır(Akdemir, 2000: 211). (Akdemir, 2000: 211)’ e göre; Mekke Emiri Şerif Hüseyin ile oğulları, Prens Faysal ve Abdullah bu planın birer parçası olma noktasında gayet istekli ve her şeye hazır birer aktör durumunda oldukları görülmüş ve bu bağlamda gerekli adımlar atılmıştır. Öncelikle Kral Faysal’ın Suriye’de bir devlet kurmasına yardımcı olunmuş, ancak bu durum fazla uzun sürmemiştir. İngiltere ve Fransa gibi iki emperyalist gücün çıkar çatışmaları sonucu Faysal Krallığı sadece iki yıl gibi bir süre devam edebilmiştir. Dolayısıyla bu durum, sınırları cetvelle çizilen Araplar arasında hayal kırıklığına sebep olmuştur. Zira İngiltere verdiği sözleri tutamamış ya da Arapları oyaladığı, sandığından daha kısa bir sürede açığa çıkmıştır. Çünkü Suriye toprakları İngiliz ve Fransızlar tarafından zaten paylaşılmış ve hatta bu konuda bir de anlaşma imzalanmıştı. 1916 Nisan ayında İngiliz General Mark Sykes ile Fransız General Georges Picot arasında yapılan gizli anlaşma, tarihe Sykes-Picot anlaşması olarak geçmiş ve anlaşmaya göre; Ürdün, Irak ve Filistin İngiliz, Lübnan ve Suriye de Fransız egemenliğine bırakılmıştı(Akdemir, 2000: 211).

Genel olarak bakıldığında; Demirel, (2019: 74)’e göre bu dönemde birbirinden farklı sebepler, Osmanlı İmparatorluğunun dağılması ve Arap milliyetçiliğinin inkişafının önünde önemli engeller olarak görülmektedir. Bunlardan birincisi, bütün Mezopotamya’yı kendi egemenlikleri altına alma ve böylece Rusya’ya karşı petrol çıkarlarını koruma çabasında olan İngilizler, İkincisi Siyonistler için Filistin’de bir devlet kurmanın yolunu açan Balfour Deklarasyonu ve üçüncüsü de bölgede kalıcı ve etkili bir güç olmak isteyen Fransızlardır. Bu sebepler çerçevesinde, İngiltere ve Fransa’nın Sykes-Picot anlaşmasıyla aralarında yaptıkları paylaşımdan habersiz olan Arap liderler, zafer kazandıklarını zannederek bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamışlardır. Şerif Hüseyin’in oğlu Faysal, 1 Ekim 1918’de Şam’a girerek burada hemen bir Arap yönetimi kurmuş ve Suriye meclisi Lübnan ve Filistin’i de dâhil ederek bağımsızlığını ve Faysal’ın krallığını ilan etmiştir(Balkaya, 2015: 569).

Fakat bağımsızlığını kazanan Suriye, bu tarih itibariyle farklı bir siyasi konjonktürün içerisine girmekte ve bağımsızlığı da fazla uzun sürmemektedir. Nitekim Suriye’yi kendi egemenliği altında bir bölge olarak kabul eden Fransa, Doğu

Akdeniz’de önemli bir güç olmayı hedeflemekte ve bu hedefe ulaşmak için Arapların etkin bir güç değil, itaat eden bir müttefik olması gerektiğine inanmaktaydı. Birleşik Suriye Krallığını kurmayı hedefleyen Kral faysal ise, gizli anlaşmadan ve iki yıl sonra Krallığının sona ereceğinden habersiz bir şekilde her geçen gün daha da güçleneceği düşüncesiyle İngilizlere minnet duygusu içerisinde Krallığını sürdürmeye devam etmekteydi. Fakat Fransızlar bu durumdan son derece rahatsızlardı ve onlara göre artık manda yönetimi döneminin başlaması gerekmektedir. Nitekim 24-25 Temmuz 1920 tarihinde Suriye içlerine giren Fransa ordusu, Suriye güçlerini kısa sürede mağlup ederek Kral Faysal dönemini bitirmiş ve Fransız manda yönetimini fiilen başlatmıştır. Manda yönetimi, Suriye’nin tamamen ele geçirilmesinden sonra Lübnan’ı da kapsayacak şekilde Temmuz 1922 tarihinde resmen onaylanmıştır(Demirel, 2019: 74-75)

İkinci dünya savaşı başlamasıyla birlikte Haziran 1940 tarihinde Almanlar Fransızları yenilgiye uğratarak Fransa’nın Vichy kentinde Nazi yanlısı bir hükümet kurmuşlardır. Yeni kurulan bu hükümet Suriye’deki manda yönetimini de ele geçirmiş ve hükümet kurma görevini, köklü bir aileye mensup olan Halid el Azm’a vermiştir. Yaklaşık bir yıl etkisini sürdüren Vichy birlikleri 1941 yılı içerisinde, İngiltere, Özgür Fransa Ordusu ve Arap askerlerin de desteği ile dağıtılmış ve yönetimi tekrar Fransa almıştır. Fakat bu tarih itibariyle gerek Suriye halkının tepkisi gerekse İngiltere ve ABD’nin baskılarıyla iyice gücünü kaybeden Fransa, 1944’de kadar direnmiştir. İngiltere ve ABD’ne ilaveten ikinci dünya savaşından sonra anti-empyalist bir ülke olarak ortaya çıkan Sovyetler birliğinin de bağımsız Suriye devletini tanımasıyla birlikte 1946 yılında Suriye’den tamamen çekilmek zorunda kalmış ve Fransız manda yönetimi dönemi resmen bitmiştir(Demirel, 2019: 85). Fransız manda yönetiminin bittiği bu tarih itibariyle Suriye’de -uzun yıllar siyasi istikrarın sağlanamayacağı- darbeler dönemi başlamıştır.

Çözüme kavuşturulması çok zor gözüken bu dönemin ete kemiğe bürünmüş hali ise, 1946 ile 1970 tarihleri arasında yapılan onlarca darbe ve iktidar değişikliği olduğu açıkça görülmektedir(Bağlioğlu, 2013: 500). Suriye’deki mezhepçilik ve benzeri ayrılıkçı tutumların yol açtığı bu durumu tetikleyen küresel güçlerin bölge üzerindeki etkilerinin de göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir diğer faktör olduğu ileri sürülmektedir(Bağlioğlu, 2013: 500). Nitekim bölgedeki Fransa-İngiltere

çekişmesinden sonra, artık -ikinci dünya savaşından sonra küresel güç olarak ortaya çıkan- ABD- İngiltere çekişmesi başlamaktaydı. Zira ABD'nin, özellikle 1948 tarihinde kurulan İsrail'i destekleme ve Ortadoğu'daki petrol çıkarları için diğer emperyalist güçlerin yaptığı gibi Suriye'yi kendi güdümüne alma gibi iki önemli dış politikası bulunmaktaydı(Bağlıoğlu, 2013: 500).

Bu dönemde gerçekleşen darbelerin en önemli sonuçlarından birisi de Suriye'nin siyasi yapısının şekillenmesinde köklü değişiklikler olmasıdır. Şöyle ki; 1950'li yıllara kadar Suriye'de hiçbir etkinliği olmayan Nusayriler, 1950'den sonra yapılan her darbeden biraz daha güçlenerek çıkmış ve nihayetinde de 1970 yılında ülke yönetimini tamamen ele geçirerek günümüze kadar iktidarda kalmayı başarmışlardır(Bağlıoğlu, 2013: 500). Bu durumun en önemli sebebi ise, Sünni Arapların orduda görev almaktan kaçınmaları ve hatta kendilerini çok önemli addederek orduda çalışanları küçümsemeleri olarak bilinmektedir. Böyle bir ortamda ordunun her kademesine yerleşen Nusayriler, yapılan her darbe sonunda biraz daha azalan Sünni generallerin yerlerini doldurmak suretiyle orduya tamamen hâkim olmayı başarmışlardır(Bağlıoğlu, 2019: 500).

1970 tarihinde başarılı bir darbe yaparak uzun bir iktidar dönemini elinde bulunduran Hafız Esad ve 2000 yılından itibaren de kendisinin ölümünden dolayı yerine getirilen oğul Esad'ın halen devam etmekte olan dönemleri Baas rejimi ya da Esad rejimi olarak devam etmektedir. Ülkenin yaklaşık %70'ini oluşturan Sünni Arapların askerlik mesleğine olan isteksizliği ve kendilerini siyasi elit olarak tanımlamaları gibi nedenlerle ülkedeki azınlıkların(Alevi Araplar) ordudaki kritik noktaları ele geçirmesi ve her geçen gün güçlerini artırması neticesinde, önce darbelerle yönetimi ele geçirmiş ve daha sonra da kendi aralarındaki çekişmeler sonucunda ordudaki yerini sağlamlaştıran ve Alevi Araplardan olan Hafız Esad'a kaptırmışlardır(Akyener, 2018: 25; Özdemir, 2016: 88-93; Dağ, 2015: 10-11).

Hafız Esad'ın ölümünden sonra (2000) babasının yerine seçilen Beşşar Esad dönemi başlamıştır. Babasıyla hemen hemen aynı çizgide olan oğul Esad dönemi halen devam etmektedir. Ülkedeki iç savaşın uzamasının başlıca nedeni olan Esad rejimi, iktidarını kaptırmamak adına her türlü yolu denemekte ve bu noktada baskıcı rejimi devam ettirmektedir. Suriye iç savaşının çıkışına etki eden başlıca nedenleri; ekonomik nedenler, Alevi-Sünni çatışmaları ve rejimin baskı politikaları olarak

sıralayan araştırmacılar, aynı nedenlerin iç savaş sırası ve sonrasında da halen devam etmekte olduğunu vurgulamaktadırlar(Özdemir, 2016: 90-93; Kuzu, 2019: 21-23). Oğul Esad'ın özellikle ekonomik ve siyasi alanda attığı birkaç adım olsa da bu adımlar muhalifler tarafından ciddiye alınmamış ve rejimden daha demokratik ve belirgin adımlar atması beklenmiştir(Özdemir, 2016: 90-93; Kuzu, 2019: 21-23). Dâhilde Dürzi, Alevi gibi azınlıkların, hariçte ise, Rusya ve İran gibi ülkelerin desteğini alan Esad rejimi, ülkedeki iktidarı bırakmamak adına terörist olarak nitelediği muhaliflere yoğun saldırılar düzenleyerek etkisiz hale getirmeye çalışmaktadır. Rejimin bu tutumu neticesinde bugüne kadar ölenlerin sayısı 200 bini aşmış, yedi milyona yakın Suriyeli evini terk etmiş ve bunlardan yaklaşık dört milyonu ise başta Türkiye olmak üzere çeşitli Arap ülkelerine ve Avrupa'ya göç etmek zorunda kalmıştır(Semin, 2015: 2; Kuzu, 2019: 19-21).

Diğer taraftan Suriye'nin kuzeyini kaybetmek pahasına muhaliflere karşı kendisinden başka bir cephe daha açmak ve kuzeyde kendisine karşı oluşabilecek bir Kürt cephesini kapatmak için 2014 yılı itibariyle Suriye'de kendini gösteren IŞİD ve Suriye'nin kuzeyini etkisi altına almak isteyen PYD/YPG terör örgütlerine müsamaha göstermiş ve zaman zaman işbirliği yapmıştır(Semin, 2015: 2-6; Kuzu, 2019: 19-21). Esad rejiminin ısrarlı iktidar mücadelesi ve muhaliflerin rejimin değişmesinden başka bir seçeneği kabul etmemesi gibi nedenler, krizin büyümesine neden olmuştur. Krizin ilk gününden günümüze kadar çeşitli politikalar çerçevesinde Suriye iç savaşına müdahil olan dış aktörler ve bu aktörlerin rejimle olan ilişkileri, iki kutuplu bir uluslararası mücadeleyi meydana getirmiştir. Küresel ve bölgesel aktörlerin dâhil olmasıyla uluslararasılaşan Suriye krizi halen iki kutuplu çekişmelerle devam etmekte ve kısa vadede çözüme kavuşmayacağı değerlendirilmektedir(Özdemir, 2016: 94). Bahsedilen bu iki kutbun bir tarafında rejim destekçisi; Rusya, İran, Irak ve Lübnan, diğer tarafında ise muhalifleri destekleyen; Türkiye, Suudi Arabistan, Katar, Ürdün ve Batılı ülkeler (ABD ve AB) bulunmaktadır. Bu iki kutuplu aktörlerden bölgesel güçler olarak tanımlanabilecek olan; Türkiye, Suudi Arabistan, Katar, Ürdün, İran, Irak ve Lübnan meseleye Sünni Şii bağlamında bakarken, küresel güçler olarak bilinen; ABD, AB ve Rusya küresel bir takım menfaatler bağlamında yaklaşmaktadır(Özdemir, 2016: 94-95).

Öte yandan, rejimin kendi halkını terörist olarak niteleyerek sivil, asker, direnişçi, gösterici ayrımı yapmaksızın ortaya koyduğu şiddet sarmalının her geçen gün büyümesi ve buna bağlı olarak ölüm ve göç olaylarının gittikçe artmasının arkasındaki iki önemli faktörü vurgulamakta fayda görülmektedir. Bunlardan ilki; Birleşmiş Milletlerin (BM) beş daimi üyesinden ikisi olan Rusya ve Çin'in Suriye mevcut rejimini desteklemek suretiyle BM'de rejim aleyhine oylanan/görüşülen her türlü yaptırımı veto etmesi, ikincisi ise; rejimin karşısında direnen muhalif bloğun kendi içerisindeki birliği sağlayamaması olduğu değerlendirilmektedir(Özdemir, 2019: 142-145). Dolayısıyla iç aktörler başlığında detaylarıyla birlikte ele alınacak olan iç aktörlere terör (DAİŞ, PYD/YPG, Hizbullah, El-Nusra) örgütlerinin de eklenmesiyle birlikte kriz daha da derinleşmiş ve henüz sonuca ulaşamamıştır(Özdemir, 2019: 146-154).

10 Haziran 2000 tarihinde ölen babasının yerine oyların %97'sini alarak seçilen Beşşar Esad, hiç şüphesiz ki bu sonuca demokratik yollarla değil, babasının otuz yıl boyunca sağlamlaştırdığı; silahlı kuvvetler, istihbarat ve Baas partisinin kadrolarının desteğiyle ulaşmıştır(Dağ, 2013: 51). Suriye'de yeni bir dönemi başlatmak isteyen Beşşar Esad, başta komşu ülkeleri olmak üzere uluslararası ilişkilerde de ılımlı bir siyaset izlemeye başlamıştır. Bunun en önemli sebebi de yine babasının yaptığı gibi iktidarını meşrulaştırma çabası olduğu iddia edilmektedir(Dağ, 2013: 51-52). Bu bağlamda iç siyasette de bazı demokratik adımlar atmak isteyen Esad; internet kafe açma, devletten bağımsız gazete açılmasına müsaade etme ve siyasi suçluları affetme gibi birtakım adımlar atarak muhaliflerin desteğini almaya çalışmış ve kısmen de başarılı olmuştur. Diğer taraftan, Suriye geleneklerinde önemli bir müessese olarak kabul edilen "evlilik" kurumu için de adım atmış ve evleneceği kişiyi özellikle Sünni Arap olan bir aileden seçmeye özen göstermiştir. Sünnilerin ileri gelen ailelerinden birinin kızı olan Esmâ el Akra ile evlenen Esad'ın bu tutumu, Suriye'deki birlik ve beraberliğe verdiği önem ve çoğunlukta olan muhalif Sünnilerin bir nebze de olsa gönlünü kazanmaya yönelik bir adım olarak değerlendirilmektedir(Dağ, 2013: 51-52).

Mart 2003'te ABD'nin Irak'ı işgaliyle birlikte, bölgede değişen atmosfer doğal olarak Suriye'ye de yansımış ve özellikle ABD'den Suriye'ye yönelik yapılan açık ya da kapalı tehditler, Oğul Esad'ı uluslararası siyasette olduğu gibi iç siyasette de

politika değişikliğine zorlamış ve özellikle daha önce vaat ettiği reformların hayata geçirilmesi noktasındaki hızı oldukça yavaşlamıştır(Dağ, 2013: 54-55). Özellikle ABD'nin Irak'ı işgaliyle birlikte Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimiyle yakın ilişkiler kurması ve birçok konuda iş birliği yapması Suriye'nin kuzeyindeki Kürtleri heyecanlandırmış ve aynı oranda Esad'ı da endişelendirmiştir. Ortadoğu'da kurulması muhtemel olan bir "Kürt Devleti"nin -ülkesinde yaşayan Kürt azınlıkların özerklik talepleri gerekçesiyle- meydana getirdiği endişe, Esad'ı güvenlik sorununu ön plana almaya zorlamış ve bu bağlamda gerek ülke içerisinde gerekse -Türkiye'nin "Kürt" politikasının paralelinde yer alarak- bölgede güvenlik ekseninde politikalar izlemeye başlamıştır. lke içerisinde rejimi korumak adına uyguladığı sert politikalar ya da göreve başladığında gösterdiği demokratik tutumun kaybolması, muhalif glerin tepkisine neden olmuş ve 2011 yılında başlayacak olan "Arap Baharı" isyanlarına giden sürecin fitili ateşlemiştir(Korgun, 2020: 10).

2011 yılına kadar devam eden Esad'ın (Irak'ın kaderini yaşamak istememe) mücadelesi, ülke içerisindeki vaat edilen reformların rafa kaldırılması ya da ikinci plana atılmasıyla sonuçlanmıştı. Bu durum, 30 yıldır sıkıyönetimle yaşamak zorunda bırakılan ve Beşar Esad'ın bu konudaki attığı/atacağı bazı adımlarla birlikte umutlanan halk arasında tekrar bir umutsuzluk ve daha da ötesinde bir öfke birikimine neden olmuştu. Böyle bir ülke atmosferinde, 2010 yılında benzer sebeplerle başta Tunus olmak üzere; Mısır, Libya ve Yemen gibi diğer Arap lkelerinde başlayan ve "Arap Baharı" ismiyle anılan isyanlar Suriye'ye de sirayet etmiş ve günümüze kadar sürececek olan bir iç savaşın başlangıcı olmuştu. Sıkıyönetimin kaldırılması ve bireysel özgürlükler gibi reform talepleriyle başlayan gösterilere Esad'ın verdiği sert tepki neticesinde, ilk etapta yaklaşık 500.000 sığınmacı Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmış ve sonrasında da Esad'ın saldırıları ve buna bağlı olarak göç eden insan sayısı günümüze kadar artarak devam etmiştir(Bağlıoğlu, 2013: 507-508).

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, Suriye'de Esad rejimine karşı başlayan muhalif hareketlerin başında, Suriye nüfusunun %90'ını oluşturduğu halde azınlık bir grup tarafından yönetilen Sünnilerin bulunduğu ve bu çerçevede oluşturulan SO (zgr Suriye Ordusu)'nun yine Sünnilerden oluştuğu değerlendirilmektedir. Buna mukabil; Dürzi, Hristiyan ve Kürt gibi azınlıklar Esad'a

karşı savaşmamakta ve muhtemel bir Sünni yönetiminden çekinmektedirler(Bağlıoğlu, 2013: 508). Diğer taraftan, Esad ile savaşmamakla birlikte –çalışmamızın da asıl odak noktası olan- Suriye’nin kuzeyinde yapılanmaya ve hatta bir “Kürt devleti” kurmaya çalışan Kürt grupların, ÖSO’ya katılmadığı ve hatta zaman zaman çatışmalar yaşadıkları görölmektedir(Bağlıoğlu, 2013: 500-508). Dolayısıyla Bağlıoğlu’na (2013, 508) göre Suriye’deki muhalifler üç gruba ayrılmaktadırlar. Bunlar; Sünni Arapların desteklediği Müslüman kardeşler, Kürt muhalif gruplar ve bireysel özgürlük isteyen gençlerdir. Özellikle Sünni muhaliflerle savaşan rejim güçleri, -şimdilik- Kürt gruplara dokunmamakta ve hatta bazen ÖSO’ya karşı iş birliği yapmaktadır. Diğer taraftan Kürt gruplar da ÖSO’yu, kurmayı planladıkları “Kürt Devletinin” önünde bir engel olarak görmekte ve özellikle Türkmen grupları bölgeden atmak istemektedirler. Suriye’deki iç savaş ya da iç siyaseti tam olarak bu bağlamda ele alacak olan çalışmamız, özellikle bölgedeki “Kürt” aktörlerin ve onları destekleyen küresel ve bölgesel güçlerin “Kuzey Suriye” yaklaşımlarını irdeleyecektir.

Günümüzde halen devam eden Suriye iç savaşı gerek yerel gerekse bölgesel ve küresel aktörleri harekete geçirmiş ve her aktör bölgeye kendi perspektifinden bakmıştır. Heterojen bir nüfus yapısına sahip olan Suriye, hem diktatör yönetimin meydana getirdiği bıkkınlık hem de ülkede özerklik isteyen azınlıkların beklediği kargaşa ortamının vuku bulması gibi nedenlerle bu isyanları kolayca bastıramamış ve bahse konu aktörlerin hedefi haline gelmiştir. Dolayısıyla, özellikle Suriye’nin kuzeyinde meydana gelen yönetim boşluğunu her aktör kendi politikaları bağlamında değerlendirmiştir. Örneğin ABD, Rusya, İsrail gibi ülkeler bu bölgeye menfaatleri bağlamında bakarken, İran ve Suudi Arabistan gibi devletler mezhepçilik, Türkiye ise güvenlik bağlamında yaklaşmıştır. Çalışmamızın bu bölümünde etraflıca ele alınacak olan iç ve dış aktörlerin izlediği bu politikalar, Türkiye’nin “Kuzey Suriye” politikalarının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

2.1.2.Muhalifler

Daha önce de değinildiği gibi, özellikle ikinci dünya savaşından sonra Fransız manda yönetiminin de kalkmasıyla tam bağımsızlığına kavuşan Suriye, Hafız Esad’ın başarılı bir darbe yaparak askeri darbelere son verdiği 1970 yılına kadar

onlarca başarılı/başarısız askeri darbeyle karşı karşıya kalmış ve Hafız Esad darbesine kadar “yönetimin değişmesi anlamında” istikrarsız bir dönem geçirmiştir. Sık sık el değiştiren iktidarın tamamının darbe yoluyla ele geçirildiği Suriye’de gerek askeri darbelerin başarısız olması gerekse başarılı olan darbelerin kısa ömürlü olması iki nedenle izah edilebilmektedir. Bağlıoğlu (2019: 500)’e göre bunlardan birincisi; Suriye’nin devlet kurumlarında, özellikle de orduda nitelik ve niceliksel olarak yetişmiş –askerlik mesleğini hafife alarak kendilerini elit sınıfta gösteren- Sünni Arap sayısının az olması, ikincisi ise; küresel ve bölgesel güçlerin ordu içerisindeki farklı etnik ya da dini/mezhepsel kökene sahip askerleri kullanmak suretiyle kendi politikaları çerçevesinde desteklemesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suriye’nin yaklaşık %70 ila %80’ini oluşturan Sünni Arapların ülkedeki yönetimi sürekli hafife aldıkları ve yıllarca azınlık olarak gördükleri Nusayrilere (Alevi) kaptırdıkları 1965’li yıllardan beri sürekli iktidarı ele geçirmenin gayreti içerisinde olmuşlar, fakat özellikle Hafız Esad’ın aldığı güçlü tedbirler ve sert müdahaleler ve 2000 yılı itibariyle yönetimi devralan oğul Esad’ın da aynı çizgide ve hatta şiddeti arttırarak devam etmesi sonucunda henüz başarılı olamamışlardır. 2011 yılı itibariyle Suriye’ye de sıçrayan “Arap Baharı” dalgası vesilesiyle ilk defa güçlü bir direniş gösterme ve rejimi devirme fırsatı yakalayan Sünni Araplar, bu bağlamlarda değerlendirildiğinde Suriye iç savaşına etki eden “muhalif”⁶ aktörlerin başında geldikleri anlaşılmaktadır.

⁶ Muhalif gruplar kavramına bakıldığında, rejimin karşısında olan gruplar mı, yoksa rejimin yanında olmayan gruplar mı? Sorusu akıllara gelmekte ve Suriye iç savaşına teorik olarak bakıldığında bu sorunun cevabı ortaya çıkmaktadır. Zira muhalif grupların asıl organları, Sünni Arap, Türkmen ve Kürtlerin bir kısmından oluşmaktadır. Kürtlerin “Kürdistan” hayalleriyle motive olmuş ayrılıkçı kısmı PYD/YPG örgütlenmeleriyle ve kökenleri El-Kaide’ye dayanan sözde İslamcı örgüt ise DAİŞ örgütlenmesiyle akademik yazında ve dolayısıyla çalışmamızda farklı bir aktör olarak ele alınmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken nokta, çalışmamızın alt başlıklarında görüleceği gibi, PYD/YPG, DAİŞ gibi terör örgütlerinin muhalif gruplarla birlikte rejim karşısında değil, tam tersine kendi hedefleri doğrultusunda muhalif gruplarla çatışma halinde oldukları, bir başka ifadeyle, rejimin ne karşısında ne de yanında yer almadıkları buna mukabil muhalif gruplarla aynı cephede olmadıkları gibi çatışma içerisinde oldukları gerçeğidir(Özdemir, 2019: 140; Bağlıoğlu, 2013: 507-508).

Bir başka muhalif grup olarak bilinen Sünni Türkmenler de Sünni Araplarla aynı saflarda rejimin değişmesi yönünde adımlar atmakta ve bu nokta da muhaliflerle birlikte hareket etmektedir. Alevi kökenli olan Esad rejiminin karşısında Sünni bir bloğun bulunduğu vaka olmakla birlikte, yaklaşık bin yıldan beri Suriye’de mukim Türkmenlerin muhalif grupta yer alması sadece Sünni olmasıyla açıklanamayacağı düşünülmektedir. Zira rejimin baskıcı politikaları Nusayriler (Alevi) dışında kalan bütün etnik ve mezhepsel gruplara karşı uygulanmakta ve bundan Türkmenler de ayrı tutulmamaktaydı. Yaklaşık 3,5 milyon nüfusuyla başta Halep ve Hama olmak üzere Şam, Golan tepeleri ve Suriye’nin birçok kentinde yaşayan Türkmenlerin, toprakları ellerinden alınmış ve dernek, vakıf, birlik gibi sosyal organizasyonlar açmalarına hiçbir zaman müsaade edilmemişti. 2011 yılı itibariyle başlayan iç karışıklıklarla beraber PYD, DAİŞ gibi terör örgütlerinin yağmaladığı Türkmen bölgeleri rejim tarafından korunamamış ve adeta kendi kaderine terk edilmişti. Diğer taraftan, gerek rejimin, gerekse PYD ve DAİŞ terör örgütlerinin Türkiye politikaları ile ilişkilendirdiği Türkmenlere daha da baskı uygulamış ve Türkmenleri muhalif grubun yanında siyasi ve askeri mücadeleye dâhil olmaya zorlamışlardır(Mustafa, 2015: 4-5).

Muhalif gruplara genel olarak bakıldığında, baba Esad’ı da kapsayan uzun bir dönemde baskıcı Esad rejiminin meydana getirdiği bıkkınlığın, Dera kentinde liseli gençlerin duvarlara yazdığı siyasi içerikli yazılara rejim güçlerinin sert müdahalesi sonucu alevlenmek suretiyle eyleme dönüşen ve rejimin artan şiddet olayları sonucunda ise silahlı mücadeleye dönüşen bir direniş hareketi olduğu iddia edilmektedir(Özdemir, 2019: 140; Bağlıoğlu, 2013: 507). İlk başlarda muhalif grupların; 1963 yılından beri Suriye’de uygulanan olağanüstü halin kaldırılması, İçişleri Bakanlığı başta olmak üzere, çeşitli hükümet kurumlarının sivilleştirilmesi, güvenlik birimlerinin görev alanlarının yeniden tanımlanması, yasama, yürütme ve yargı organlarının yapılandırılması ve yargının bağımsız olmasının sağlanması, bireysel hakların tanımlanması ve ülkedeki gelir dağılımında adaletin tesis edilmesi, siyasi partiler yasasında değişiklik yapılması ve iktidardaki Baas Partisi’nin gücünün sınırlandırılması gibi taleplerine rejimin; olağanüstü halin kaldırılması ve bazı siyasi tutukluların serbest bırakılması gibi bir takım cevaplar vermesine rağmen, halkın rejime olan güvensizliği ve Esad’ın oyalama politikalarının anlaşılması gibi

nedenlerle eylemleri durduramadığı görülmektedir(Özdemir, 2019: 140; Bağlıoğlu, 2013: 507-508).

2.1.2.1.DAİŞ

Aksoy'a (2016: 30) göre; Kökenleri 1999 yılında Ürdünlü Ebu Musab el Zerkavi'nin Cemaat-ül Tevhid ve'l Cihad'a dayanan DAİŞ'i incelemenden önce kavramsal olarak ele alınması gerekmektedir. Zira gerek akademik yazında gerekse yazılı ve görsel basın ve dolayısıyla kamuoyunda çeşitli adlarla anılan bu terör örgütünün son yıllarda neden DAİŞ olarak anılmaya başlandığı konusunun önemli bir ayrıntı olduğu değerlendirilmektedir. 2014 yılında Suriye'de bir aktör olarak ortaya çıktığında kendisini İŞİD(Irak-Şam İslam Devleti) olarak adlandıran bu örgütün İngilizce karşılığı ISIS(Islamic State of Iraq-Sam), Arapça karşılığı ise; DEAŞ(ed-Devlet'ül İslâmiyye fi'l Irak ve's Şam) ya da DAİŞ'tir.⁷ DAİŞ'in kuruluş sürecine bakılacak olursa, 2004 yılında Afganistan'daki Usame Bin Ladin'in El-Kaidesiyle irtibata geçen Zerkavi, dünyanın çeşitli "cihatçı" militanlarını toplayarak ABD'nin Irak'ı işgali gerekçesiyle Irak'a getirmiş ve orada bir takım faaliyetlerde bulunmuştur. Bu yıllarda adını Mezopotamya El-Kaidesi, Irak El-Kaidesi (IEK) gibi adlarla takdim etmiş ve 2006 yılında Zerkavi'nin ABD tarafından öldürülmesi örgüt için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu tarih itibariyle içerisinde Irak El-Kaidesi de olmak üzere birçok Sünni silahlı grubu içerisine alarak, "Irak İslam

⁷ Oruç, (08.01.2017)'a göre DAİŞ'in amacı devlet kurmak olduğu için kendilerine "Devle" denmesini istemekteydi. Fakat özellikle Arap aktivistler, kısaltması Arapça "DAEŞ" olan örgüte daha çok "DAİŞ" demeyi tercih etmekteydi. Bunun en önemli nedenlerinden biri, içerisinde "İslam" kelimesinin barındırılmasının istenmemesiyle birlikte, Arapçada; "Ayakları altında ezen", "Zalim", "Katil", "Despot", "Canavar", "Yaratık" gibi manalar ihtiva eden "DAİŞ" kelimesinin özellikle kullanılmak istenmesi olduğu aktarılmaktadır. O kadar ki bu kullanım şekli yaygınlaşmaya başladıktan sonra DAİŞ, örgüte bu şekilde hitap edenlerin dilini kesmekle tehdit etmiştir. Uluslararası camiada ise ilk defa 2014 BM genel kurulunda özellikle kullanılan "DAİŞ" ismini, Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande, ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Eski Avustralya Başbakanı Tony Abbott gibi önemli isimler kullanmış olsalar da, küresel siyasetçilerin bu tutumları İslamofobik Saiklerle kararlılığını yitirmiştir(Yeni Şafak, 08.01.2017). Yukarıda zikredilen Arapça anlamlarının, anılan terör örgütünü tamamlayıcı nitelikte olduğu düşüncesiyle bu örgüt, çalışmamızda "DAİŞ" olarak adlandırılacaktır.

Devleti” ismini almış ve bu örgütün liderliğini de Ebu Ömer el Bağdadi üstlenmiştir. 18 Nisan 2010 tarihli ADB destekli Irak güvenlik güçlerinin yaptığı operasyonla öldürülen Ebu Ömer El Bağdadi’de sonra ise örgütün lideri Ebu Bekir El Bağdadi olarak belirlenmiştir(Aksoy, 2016: 30; Polat, 2020: 6061).

2011 yılında ABD’nin Irak’tan çekilmesiyle birlikte daha da güçlenen ve dünyanın her yerinden militan toplayan örgüt, 2013 yılında Ebu Bekir EL Bağdadi’nin Irak El Kaidesi ve El-Kaidenin Suriye’deki temsilcisi olan El- Nusra cephesiyle birleşerek “Irak-Şam İslam Devleti (DAİŞ)’nin kurulduğunu açıklamış ve kendisinin de “Halife” olduğunu ilan etmiştir. Fakat Irak El-Kaidesi ve Suriye’deki El- Nusra bunu yalanlamışlardır. Suriye iç savaşında Sünni Arapların çoğunlukta olduğu El- Nusra cephesi, liderleri Cevlani önderliğinde bir aktör olarak rejime karşı savaşan ve DAİŞ ile temel farklılıkları olan bir örgüt olarak bilinmektedir. Cevlani ekolü olarak bilinen el- Nusra, El-Kaide içerisindeki “yenilikçi akım” olarak bilinirken, Zerkavi ekolünden gelen DAİŞ, daha çok ideolojik ve şiddet yanlısı tutumuyla tanınmaktadır(Aksoy, 2016: 31-32; Polat, 2020: 60-61)

2011 yılı itibariyle Suriye’de başlayan iç savaş ortamı, Suriye’nin etnik, dini ve mezhepsel farklılıklar açısından “heterojen” olan yapısı nedeniyle 2012 yılında çeşitli silahlı grupların yanında, terörist grupların da bir aktör olarak sahaya çıkmasıyla birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Özellikle El-Kaide lideri Eymen el-Zevahiri’nin Sünni Müslümanları Suriye’deki direnişe davet etmesiyle sahaya inen El-Nusra, daha önce de çeşitli eylemler yapmakla birlikte bu tarih itibariyle adından daha çok söz ettirmeye başlamıştır. Terör örgütleri bir aktör olarak ortaya çıkarak; bir taraftan uluslararası alanda da kabul gören “Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Komisyonu” (SMDK)’nun askeri yapılanması olarak bilinen ÖSO’nun ele geçirdiği yerlere saldırarak rejime zaman ve güç kazandırmışlar, diğer taraftan da özellikle DAİŞ’in şiddet içerikli eylemlerinden dolayı Esad rejiminin uluslararası kamuoyuna şirin gösterilmesini sağlamışlardır. Suriye’deki çözümün uzamasının önemli sebepleri arasında sayılabilecek bu etkiler günümüzde halen devam etmekte ve Suriye krizinin çözümünü geciktirmektedirler(Özdemir, 2019: 144-146).

Suriye’deki terör gruplarının aktörleşmesiyle birlikte 2013 itibariyle Suriye krizindekini varlığını ilan eden DAİŞ, El-Nusra’dan bağımsız olarak daha çok Sünni

Arapların yoğun olduğu; Deyr-ez Zor, İdlip, Rakka ve Halep gibi kentleri ele geçirmişlerdir. Özellikle rejimin devrilmesinden sonra “Laik” bir yönetim kuracağına inandığı ÖSO ve hedefindeki bölgede başka bir güç olarak faaliyet gösteren “Kürt” gruplardan müteşekkil PYD/YPG terör örgütleriyle çatışmışlardır. Daha çok rejimin işine yarayan bu durum, muhaliflerin karşısında başka bir cephe açılması anlamına geldiğinden DAİŞ’le mücadele etmek zorlaşmış ve Harita.4’te gösterilen önemli bölgeler DAİŞ’in eline geçmiştir(Özdemir, 2019: 149). Bu bölgeler arasında petrol ve doğalgaz açısından zengin olan Rakka ve Deyr ez Zor gibi kentlerin bulunması, Irak’taki Anbar bölgesinin de DAİŞ’e geçmesiyle birlikte, örgüte büyük bir finans kaynağı sağlamış ve bu kaynak sayesinde El-Kaide ile olan bağlarını tamamen koparmışlardır. Giderek güçlenen DAİŞ, ÖSO’nun kontrolünde olan Azez ve Türkiye sınırındaki Atme kasabalarını ele geçirerek Türkiye sınırına kadar genişlemiştir. Fakat 2013 yılında “İslami-Selefi” gruplar tarafından kurulan “İslami Cephe” ile DAİŞ arasında şiddetli çatışmalar başlamış ve 2014 yılından itibaren DAİŞ’in kontrolündeki; Atme, Münbiç, Cerablus ve Halep’in bazı bölgeleri gibi bazı önemli kentler İslami Cephe’nin kontrolüne geçmiştir(Özdemir, 2019: 149-150).

DAİŞ’in Palmira antik kenti de dâhil olmak üzere Şam’a kadar birçok noktayı ele geçirmesiyle Rusya harekete geçmiş ve Eylül 2015 tarihinde başlattığı hava operasyonuna rejimin karadan müdahalesiyle birlikte özellikle Palmira antik kenti DAİŞ’ten alınmış ve DAİŞ daha kuzeye çekilmek zorunda kalmıştır(Özdemir, 2019: 149). Öte yandan, DAİŞ’in Suriye’nin kuzeyindeki eylemleri giderek artmış ve bölgede yaşayan Kürtler için önemli bir nokta olan Ayn-el Arap (Kobani) şehrini ele geçirmişlerdir. Bunun üzerine Irak Kürt Bölgesel Yönetimi başta olmak üzere bütün Kürt gruplar devreye girmiş ve ABD ve Türkiye’nin de desteği ile DAİŞ Kobani’den çıkarılmıştır(Orhan, 2014: 3). Harita.5’de de görüldüğü gibi başta ABD, Rusya ve Türkiye’nin yaptığı operasyonlarla DAİŞ Suriye’de özellikle ülkenin güney ve doğu bölgelerinde oldukça dar (G r i taralı bölgeler) bir alana sıkıştırılmış ve Kobani olayından sonra PYD/YPG’nin de -adeta dünyanın baş belası olan- DAİŞ ile mücadele eden tek güç olduğu, ABD tarafından uluslararası kamuoyuna kabul ettirilmeye çalışılmıştır(Semin, 2015: 5-6).

2.1.2.2.Kürtler (PYD/YPG)

Çalışmamızın önceki bölümlerinde aktarıldığı gibi, Kürtler yüzyıllar boyunca çeşitli vesilelerle Suriye ve özellikle de Suriye'nin kuzey bölgelerine yerleşmiş ve 2011 yılına kadar Suriye tarafından vatandaş olarak kabul edilmemek suretiyle “kimliksiz” bir şekilde yaşamışlardır(İşyar, 2017: 45). Kuzey Irak'ın Rabia-Sincar bölgelerinden Türkiye'nin bütün güney sınırı boyunca Hataya kadar uzanan Suriye'nin kuzey bölgesi, önemli stratejik ve jeoekonomik değerleri olan bir bölgedir. Dolayısıyla bu bölge; küresel, bölgesel ve yerel aktörlerin hedefinde olan ve her aktörün kendine ait çeşitli perspektifleri bulunan bir bölge olma özelliği ve bölgedeki heterojen etnik yapı nedeniyle çatışmaların bitmediği/bitmeyeceği bir bölge olarak görülmektedir. Genel olarak bu bölgenin doğusunda, yani Suriye'nin kuzeydoğusunda yaşayan Kürtlerin; Suriye iç savaşına bir “aktör” olarak dâhil olması ve iç savaşın gidişatına yönelik olarak yaptıkları etkiler ve bu etkilerin sonuçlarını inceleyeceğimiz bu başlıkta, öncelikle Kürtlerin bölgedeki örgütlenmelerine ve bu örgütlenmelerle yaptıkları faaliyetlere bakılacaktır.

Suriye'nin en büyük azınlık grubu olan ve petrol yatakları bakımından en önemli bölgelerde yaşayan Kürtler, yıllarca kimliksiz yaşamaya terk edilmiştir. Suriye'nin 1962 yılında çıkardığı bir kararnameyle; 1945 yılından önce Suriye'de yaşadığını ispat eden Kürtlere vatandaşlık verilmiş (yaklaşık 1.9 milyon Kürt), edemeyenlere özel kırmızı kimlik verilerek bunlar, “yabancı” (ecnebi) unvanı ile tanımlanmış(yaklaşık, 350 bin Kürt), hiç kaydı olmayanlar ise “maktumiler”(vatansızlar) şeklinde adlandırılmış(yaklaşık 80 bin Kürt) ve kırmızı kimlik dahi verilmemiştir(İşyar, 2017: 45). Özellikle Esad yönetimi tarafından yakından takip edilen Kürtlere, 2011 yılına kadar hiçbir hak iddiasını dillendirmelerine bile müsaade edilmemiş, buna mukabil, özellikle Hafız Esad ve oğul Esad, başta Türkiye olmak üzere bölge ülkelerine karşı bir koz olarak ellerinde bulundurdıkları Kürtleri, özellikle Türkiye'ye karşı kışkırtmış ve bu anlamda çeşitli destekler vermişlerdir(Acun ve Keskin, 2016: 9).

2011 yılına kadar yaşadıkları bu olumsuz ortamı kendi lehlerine çevirebilmek adına bir fırsat olarak değerlendirdikleri Suriye iç savaşında PYD(Partiya Yektiya Demokrat- Demokratik Birlik Partisi) örgütlenmesiyle meydana çıkan Kürtlerin

Suriye iç savaşındaki rollerine ve bu rollerin baş aktörü PYD konusuna geçmeden önce PYD'nin ve dolayısıyla Karaağaç ve Acar'a (2020: 78-79) göre, Suriye Kürtlerinin esin kaynağı ve önder olarak kabul ettikleri PKK(Partiya Kerkerane Kürdistan- Kürdistan İşçi Partisi) terör örgütüne değinmek ve bu örgütün PYD terör örgütüyle olan bağlantılarını tartışmanın yerinde olacağı değerlendirilmekte ve çalışmamızın asıl odak noktası olan; Türkiye'nin güney sınırlarındaki güvenlik algısının temellendirildiği bir konu olduğu düşünülmektedir.

1978 tarihinde Abdullah Öcalan (APO) liderliğinde Lice/ Diyarbakır'da illegal bir terör örgütü olarak kurulan PKK, ilk eylemini de 1984 yılında Eruh ve Şemdinli'de gerçekleştirmiştir. Marksist-Leninist bir çizgi üzerinde kurulan ve Maoist bir eylem tarzını benimseyen PKK, parti hiyerarşisi açısından Stalinci bir çizgiyi dayatarak APO'ya kutsal bir statü vermiştir(Karaağaç ve Acar, 2020: 78-79). Parti-Ordu ve Cephe üçlemesi üzerine inşa edilen bölücü terör örgütünün en önemli özelliği; başta Türkiye olmak üzere, Suriye, Irak ve İran'da örgütlenmesidir(Karaağaç ve Acar, 2020: 79). 1980'li yılların başında Türkiye'den kaçarak Suriye'ye sığınan APO, 1982 yılında Lübnan'da bulunan fakat Suriye kontrolündeki Bekaa vadisinde terör kampı kurmuştur. Türkiye'ye yönelik eylemlerini buradan yürüten PKK terör örgütü, Hafız Esad rejimi tarafından özellikle Türkiye'ye karşı bir "koz" olarak kullanılmış ve çeşitli alanlarda desteklenmiştir(Acun ve Keskin, 2016: 9). PKK'ya katılan Suriyeli Kürtleri askerlikten muaf tutmaya kadar varan bu destekler sayesinde gücünü artıran ve Suriyeli teröristlerin sayısının oldukça fazla olduğu gözlemlenen ve nihai hedefi Türkiye'nin Güneydoğusunu da kapsayan "Kürdistan" devletini kurmak olan PKK, özellikle 1990'lı yıllarda Türkiye'ye yönelik eylemlerini artırmıştır(Karabulut ve Eryılmaz, 2016: 33).

1990'lı yılların ortalarından sonra etkinliğini artıran TSK'nın (Türk Silahlı Kuvvetleri) kararlı terörle mücadelesi ve o zamanki siyasi iradenin diplomatik girişimleri neticesinde, 16 Eylül 1998'de dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş'in Suriye'yi PKK'ya destek verdiği için Suriye sınırında yaptığı sert konuşmanın da etkisiyle Hafız Esad PKK terör örgütünü destekleme stratejisinden vazgeçerek, bu bağlamda Türkiye ve Suriye arasında İran ve Mısır'ın arabuluculuğuyla imzalanan Adana mutabakatı çerçevesinde APO'yu sınır dışı etmiş

ve PKK'lı teröristleri de ülkesinden çıkarmış ve terör örgütüne verdiği destekleri kestiğini taahhüt etmiştir(Karaağaç ve Acar, 2020: 79; Karabulut ve Eryılmaz, 2016: 33).

Karabulut ve Eryılmaz'a (2016: 33-34) göre, Türkiye'de hem silahlı kuvvetlerin hem de siyasi iradenin yapmış olduğu sert açıklamalar ve kararlı duruşlar, aşağıda maddeleri sıralanan "Adana mutabakatı" nı netice vermiş ve PKK terör örgütünün en azından Suriye'deki faaliyetleri sona erdirilmiştir. Zira dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş Suriye sınırında Suriye rejimine yönelik; *"Artık sabrımız kalmadı. Eğer gerekli tedbirleri almazlarsa biz Türk Milleti olarak her türlü tedbiri almak zorunda kalacağız"* diyerek olayın ciddiyetine dikkat çekerken, 1 Ekim 1998'de ise dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel TBMM açılışında yapmış olduğu konuşmada;

"Türkiye-İsrail ilişkilerini bahane ederek, Arap kardeşlerimizi Türkiye'ye karşı kışkırtmaya kalkışan Suriye gibi ülkelerin davranışı dostça değildir. Esasen Suriye, Türkiye'ye karşı açık bir husumet politikası izlemektedir. PKK terör örgütüne aktif destek sağlamayı sürdürmektedir. Tüm uyarılarımıza ve barışçı açılımlarımıza rağmen hasmane tutumundan vazgeçmeyen Suriye'ye karşı mukabelede bulunma hakkımızı saklı tutuğumuzu ve sabrımızın taşmak üzere olduğunu bir kere daha dünyaya ilan ediyorum." (Karabulut ve Eryılmaz, 2016: 34)

Şeklindeki açıklamayla siyasi iradenin kararlılığını vurgulamıştır.

20 Ekim 1998 tarihinde iki ülke arasında Adana'da imzalanan mutabakatına göre; Öcalan'ın ve PKK unsurlarının Suriye'den çıkarılmalarına ve kesinlikle Suriye'ye girmelerine izin verilmeyeceğine, PKK kamplarının faaliyetlerine son verileceğine ve faaliyete geçmelerine izin verilmeyeceğine karar verilmiştir. Ayrıca, tutuklanıp adalete sevk edilen birçok PKK'lının mevcut listelerinin Türk tarafına iletileceği, Suriye topraklarından kaynaklanan ve Türkiye'nin güvenlik ve istikrarını bozmaya yönelik hiçbir faaliyete "karşılıklılık ilkesi çerçevesinde" izin verilmeyeceği, Suriye'nin, kendi topraklarında; PKK'nın silah, lojistik malzeme ve parasal destek teminine ve propaganda yapmasına müsaade etmeyeceği karar bağlanmıştır. Bu mutabakata göre ayrıca; Suriye, PKK'nın terörist bir örgüt olduğunu kabul etmiş ve ülkesinde diğer terör örgütleriyle birlikte, PKK ve tüm yan

kuruluşlarının bütün faaliyetlerini yasaklamıştır. Diğer taraftan Suriye, ülkesinde PKK'nın eğitim ve barınma amaçlı kamp ve diğer tesisler oluşturmaya ve ticari faaliyetlerine izin vermeyeceğini, PKK mensuplarının üçüncü bir ülkeye geçişleri için ülkesini kullanmalarına müsaade etmeyeceğini, PKK terör örgütü liderinin Suriye topraklarına girmemesi için bütün tedbirleri alacağını ve sınır kapılarını bu yolda talimatlandıracağını taahhüt etmiştir(Karabulut ve Eryılmaz, 2016: 35).

Adana mutabakatından sonra önce Rusya, ardından İtalya ve son olarak Kenya'ya sığınan APO, 15 Şubat 1999 tarihinde özel bir operasyonla günümüzde halen devam eden hapis yaşamına başlamak üzere Türkiye'ye getirilmiş, bu tarihten itibaren PKK terör örgütü 2002 yılına kadar devam edecek olan tek taraflı ateşkesi ilan etmiş ve 2002 yılından itibaren daha çok siyasi ve diplomatik manevralarla bölücü faaliyetlerine devam etmiştir(Karaağaç ve Acar, 2020: 79). Çalışmamızda üzerinde durulan aktörlerden biri olan PYD terör örgütünün de PKK terör örgütü lideri olan Abdullah Öcalan'ın direktifiyle kurulmuş olduğu ve aynı hedef doğrultusunda fakat farklı bir isimle hareket eden bölücü terör örgütü olduğu, Türk hükümeti ve farklı aktörler tarafından iddia edilmektedir(Karaağaç ve Acar, 2020: 82; Karabulut ve Eryılmaz, 2016: 38; Erol ve Çelik, 2018: 30; İşyar, 2017: 46).

Nitekim PKK terör örgütünün lideri olan Öcalan'ın talimatıyla siyasi ve diplomatik adımların atılacağı yeni bir dönemin başlamasıyla birlikte aynı hedefler doğrultusunda Suriye'de PKK'nın devamı niteliğinde olacak olan siyasi bir oluşum meydana getirilmiştir. 2003 yılında PYD (Partiya Yekitiya Demokrat- Demokratik Birlik Partisi) ismiyle kurulan bu parti PKK'nın Suriye'deki kolu olarak bilinen bir terör örgütüdür(Acun ve Keskin, 2016: 10). 2003-2010 yılları arasında Fuat Ömer tarafından yönetilen örgüt, Beşşar Esad rejimi tarafından destek görmemiş ve hatta aralarında 2010 sonrası örgüt liderliğini devralacak olan Salih Müslim'in de bulunduğu bazı örgüt üyeleri yargılanmış ve yargılanma neticesinde cezaya çarptırılacak olan Müslim, PKK'nın Kuzey Irak'taki kamplarından biri olan Kandil kampına kaçmıştır(Acun ve Keskin, 2016: 10).

Terör örgütleri PKK ve PYD'nin siyasi parti olduklarını iddia ederek uluslararası kamuoyuna karşı, sanki bölgedeki haklarını talep eden birer siyasi partiymiş gibi davranmaya çalışsalar da, gerek kendi faaliyetleri ve gerekse şiddet eylemleri için oluşturdukları silahlı birlikleri, şiddet içerikli birer terör örgütü

olduklarıyla birlikte, aynı hedef doğrultusunda APO'ya bağılı olarak faaliyette bulunduklarını gösterdikleri gerçeğini değiştirmediği savunulmaktadır(Erol ve elik, 2018: 30). Zira Türkiye'ye göre bu “sözde” partilerin silahlı kanatları olarak bilinen HPG (Hezen Parastina Gel- Halk Savunma Gleri) PKK'nın, YPG(Yekineyen Parastina Gel- Halk Savunma Birlikleri) ise PYD'nin silahlı eylemlerini icra etmekte ve her ikisi de terör rgt lideri APO'dan sonra örgütün lideri konumunda olan Murat Karayılan'ın güdümünde faaliyet gösterdikleri ileri sürülmektedir(Erol ve elik, 2018: 30; Köylü, 2018: 75). Her iki örgütün (PKK-PYD) de iş birliği içerisinde olduğu iddia edilen bu durum, Grafik 1'de daha da somut şekilde gösterilmektedir(Acun ve Keskin, 2016: 13-14).

Türk hkmetine göre; PYD'nin PKK güdümünde olduğunu gösteren tek somut belge sadece grafik.1 değildir. Zira PYD tüzüğünde PYD'ye üyelik işlemleri için öne sürülen şartların başında, PKK terör rgt lideri (APO)'ne bağlılık şartı bulunduğu iddia edilmektedir(Erol ve elik, 2018: 29). Grafik 1. İncelendiğinde ise; belli hedefler çerçevesinde kurulan örgütlerin, aslında temel olarak bir kişi etrafında toplandığını ve nihai hedef için aynı doğrultuda hareket ettiklerini göstermek açısından önemli bir belge niteliği taşımakta olduğu öne sürülmekte ve dolayısıyla “liderlik” şemasına bakıldığında, bütün “Kürtler”in lideri olarak kabul edilen ve PKK lideri olarak bilinen terör rgt lideri(APO)'nin en üstte bütün örgütlerin lideri konumunda ve birer PKK oluşumu olan KongraGel(Halk Meclisi) ve KCK(Koma Civaken Kürdistan- Kürdistan Topluluklar Birliği) oluşumları ise, diğer ülkelerde faaliyet gösteren; PYD/YPG, PJAK gibi örgütlerin de bağlı bulunduğu birer çatı organizasyon pozisyonunda oldukları iddia edilmektedir(Acun ve Keskin, 2016: 13-14; Köylü, 2018: 75-79).

Zira sadece PYD'nin üyelik koşullarının incelenmesinin bile, Suriye'deki faaliyetlerinin masum bir hak talebi olmadiğı ve asıl amacın; PKK tarafından çizilen hedefin bir parçası olarak sözde “Kürdistan” için gerekli olan Suriye'nin kuzeyini ele geçirmek suretiyle sözde “Kürdistan” ın bir parçasını oluşturmak olduğu hakkında yeterli bilgiyi vermekte olduğu değerlendirilen çalışmada; yıllardır hayalleri kurulan ve dört ülkenin(Türkiye, İran, Irak ve Suriye) bazı topraklarından müteşekkil

“Kürdistan”ın Suriye ayağı, “Rojava-Batı Kürdistan”⁸ diye adlandırılan Suriye’nin kuzey bölgeleri olarak kabul edilmekte ve buraları ana vatanlarının önemli bir kısmı olarak nitelendirmekte oldukları da iddia edilmektedir(İşyar, 2017: 39; Köylü, 2018: 75-79).

2011 yılı itibariyle “Arap Baharı” isyanlarının Suriye’ye de sıçramasıyla birlikte gerek etnik gerekse dini/mezhepsel bağlamda birçok aktörün rol aldığı bir iç savaşa dönüşen isyanlarda farklı aktörlerin ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu aktörlerden birisi haline gelen PYD, ilk zamanlar sadece bulunduğu bölgeleri savunmakla yetinmiş ve gelişmeleri takip etmeyi seçtikleri değerlendirilmiştir. “Üçüncü Yol/Hat” olarak tanımladıkları bu stratejinin; ne Esad rejimi ne de muhaliflerle birlikte hareket etmeyecekleri anlamına geldiği aktarılmaktadır(Erol ve Çelik, 2018: 29). PYD’nin bu stratejisi, giderek iç savaşa dönüşen ve şiddeti artan çatışmalar neticesinde ve özellikle DAİŞ’in bir aktör olarak sahaya inmesiyle birlikte değişime uğramak zorunda kalmıştır. DAİŞ’in eylemlerini artırması ve özellikle “Batılı” devletlere karşı bir tehdit halini alması, başta ABD olmak üzere “Batılı” devletler ve hatta Türkiye’yi de harekete geçirmiş ve sorun uluslararasılaşmıştır.

Bu bağlamda, Batılı devletler ve Türkiye’nin öncülüğünde İstanbul’da toplanan muhalifler, “Suriye Ulusal Konseyi-SUK” adı altında örgütlenmiş ve Kürt asıllı Abdülbasit Seyda başkan olarak seçilmiştir(İşyar, 2017: 41; Özdemir, 2018: 142). Fakat bu oluşum daha sonra ABD tarafından -SUK’un yetersizliği bahane edilerek- PYD’yi de meşrulaştırmak için- Katar’ın başkenti Doha’da “Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu” olarak güncellenmiş, PYD’nin Türkiye nazarında da bir aktör olmasının önemli bir adımı atılmış ve hatta ileriki dönemlerde PYD ve ÖSO arasındaki bir takım anlaşmazlıklarda Türkiye arabulucu rolünü dahi üstlenmiştir(İşyar, 2017: 53).

Bütün bunlara rağmen, Esad ile savaşmamakla birlikte, Suriye’nin kuzeyinde

⁸ Rojava kavramı sadece PYD mensuplarının değil, “Kürdistan” misyonunu üstlenmiş bütün terör örgütlerinin özellikle kullandığı bir kavram olarak bilinmektedir. Zira PKK’nın Kandil sorumlusu olarak bilinen Murat Karayılan, Suriye’deki gelişmelerle Türkiye’deki gelişmeleri birleştirerek; *“Rojava özerkleşirse, [yani PYD aktörleşirse] PKK’nın Türkiye’deki açılım sürecinde eli daha da güçlenecektir.”* ifadesini kullanmıştır(İşyar, 2017: 46).

yapılanmaya ve hatta bir “Kürt devleti” kurmaya çalıştıkları ileri sürülen “Kürt” gruplar, ÖSO’ya katılmamış ve hatta zaman zaman çatışmalar yaşamışlardır(Bağlıoğlu, 2013: 508). Dolayısıyla Bağlıoğlu’na (2013, 508) göre; Suriye’deki muhalifler üç gruba ayrılmaktadırlar. Bunlar; Sünni Arapların desteklediği Müslüman kardeşler, Kürt muhalif gruplar ve bireysel özgürlükler isteyen gençlerdir. Özellikle Sünni muhaliflerle savaşılan rejim güçleri, -şimdilik- Kürt gruplara dokunmamakta ve hatta bazen ÖSO’ya karşı iş birliği yapmaktadır(Bağlıoğlu, 2013: 507-508). Diğer taraftan Kürt gruplar da ÖSO’yu, kurmayı planladıkları “Kürt Devletinin” önünde bir engel olarak gördüğü ve özellikle Türkmen grupları bölgeden atmak istedikleri iddia edilmektedir(Bağlıoğlu, 2013: 508).

Suriye iç savaşının -terörist grupların da birer aktör olarak meydana çıkmasıyla birlikte- seyrinin değiştiği 2012 yılı itibariyle, ÖSO ve PYD’yi laik bir yönetimi destekledikleri gerekçesiyle hedef alan El-Nüsra ve DAİŞ terör örgütleri, ÖSO ve PYD’nin bulundukları bölgelere saldırmaya başlamışlardır(Özdemir, 2018: 148). Özellikle kanlı ve vahşice yaptığı eylemleriyle kısa zamanda uluslararası kamuoyunda adından söz ettirmeyi başaran DAİŞ, Esad rejimiyle çatışmaya girmeden ve rejimin de göz yumması sonucu Suriye’nin kuzeyindeki ilerleyişini sürdürmüş ve başta Halep’in önemli noktaları olmak üzere; Rakka, İdlib, Haseke ve Deyr ez Zor bölgelerini ele geçirmiştir(Özdemir, 2018: 148-149).

DAİŞ’in bu hızlı ve tehlikeli ilerleyişi, Suriye’nin kuzeyinde Türkiye’nin güneybatısında bulunan Hatay sınırına kadar ulaşmış ve özellikle Kürtlerin bulunduğu yerleşim yerlerini büyük ölçüde ele geçirmiştir. İlerlemesini sürdüren DAİŞ’in, PYD için stratejik bir öneme sahip olan Ayn-el Arap (Kobani) kentini çevrelemesi üzerine, başta ABD olmak üzere, Türkiye’nin de içinde bulunduğu Batılı ve Ortadoğu havzasında bulunan birçok ülke harekete geçmiş ve DAİŞ’e karşı ortak bir operasyon başlatılmıştır. ABD’nin hava operasyonu, Türkiye’nin IKBY peşmergelerini sınırlarından geçirmesi ve diğer devletlerin de siyasi desteğiyle DAİŞ’e karşı kara operasyonlarını yürüten PYD, kısa zamanda DAİŞ’in Suriye’nin güneyine çekilmesini sağlamış ve bu noktada ABD’nin övgülerine mazhar olmuştur(Acun ve Keskin, 2016: 26-27; Göngen, 2014: 16).

Özellikle DAİŞ operasyonlarından sonra gerek küresel gerekse bölgesel birçok aktörün desteğini alan PYD/YPG terör örgütü, daha önce rejime karşı uyguladığı “üçüncü yol” stratejisi ve Rusya’nın da katkılarıyla rejim tarafından gelebilecek itirazları da elemine ederek Fırat nehrinin doğusunu ele geçirip, nehrin batısına yönelmiştir. Suriye’nin kuzeyinde Akdeniz’e ulaşan bir koridor oluşturma stratejisiyle hareket eden PYD/YPG terör örgütü, bu bağlamda başta ABD olmak üzere Batılı devletler, Rusya ve hatta İran tarafından da desteklenmiştir(Acun ve Keskin, 2016: 28-32; Acun, 2015: 8). ABD daha önce ÖSO başta olmak üzere muhalif grupları desteklemesine rağmen, özellikle DAİŞ’in bir aktör olarak ortaya çıkmasından sonra Sünni Arap ve Sünni Türkmenlerden oluşan muhalif grupların “Cihadist” yaklaşımlarından endişelenmiş ve daha seküler bir yapıda olduğunu düşündüğü ve “Kuzey Suriye” koridoru hedefinin bir parçası olarak gördüğü PYD/YPG terör örgütünü desteklemeye başlamıştır. Aynı şekilde Rusya da özellikle kendi ülkesindeki “Cihadist” potansiyeli olan grupların DAİŞ’ten etkileneceği endişesi ve rejimi koruma amacıyla PYD’ye destek veren ülkelerden biri olmuştur(Acun ve Keskin, 2016: 28-32; Acun, 2015: 8; Taşdemir ve Özer, 2017: 60).

Diğer taraftan rejimin en büyük hamilerinden biri olan İran da benzer sebeplerle birlikte, daha çok Şii-Sünni çatışmasının bir sonucu olarak Sünnilerden oluşan DAİŞ’e karşı PYD/YPG terör örgütünü desteklemiştir(Sarı, 2019: 122-123; İşyar, 2017: 44). Başta ABD olmak üzere birçok devletten aldığı; siyasi, operasyonel ve maddi/silah destekleriyle Suriye’nin kuzeyinin tamamını ele geçirerek “Rojava” özerkliğini ilan etmeyi planlayan PYD/YPG terör örgütü, ele geçirdiği bölgelerde üç ayrı “kanton” yönetimi ilan etmeye varan ilerlemeler kaydetmiş, Afrin, Ayn-el Arap(Kobani) ve Cezire bölgelerinde ilan ettiği kantonlara başkan atamış ve bu noktada Türkiye’nin yönünü başka mecralara çevirmek isteyen rejimle çeşitli işbirlikleri de yapmıştır(Erol ve Çelik, 2018: 32-33; İşyar, 2017: 4142; Acun ve Keskin, 2016: 16). Bu kadar geniş tabanlı bir desteğin en önemli nedeni DAİŞ’le yapılan mücadele olmakla birlikte, her bir aktörün kendi politikaları çerçevesinde izahlarının bulunduğu düşünülmekte ve Küresel ve bölgesel aktörler başlığında konuyla ilgili geniş ayrıntılar verilmektedir.

2.2. Küresel aktörler

İkinci dünya savaşından sonra başlayıp (1946), SSCB'nin (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) dağılmasına (1991) kadar ki dönemi kapsayan Soğuk savaş yılları olarak bilinen yıllar, ABD ve SSCB'nin iki kutuplu bir dünya düzeni oluşturup diğer devletleri de kendi politikaları çevresinde toplayarak dünya siyasetini dizayn etme yarışlarının izlendiği bir dönem olarak bilinmektedir. Dünyada en karmaşık ve farklı etnik/dini grupların yaşadığı ve kadim bir tarihin sahnelendiği Ortadoğu, soğuk savaş dönemi ve öncesinde olduğu gibi, sonrasında da benzer aktörlerin güç mücadelesine sahne olmakta ve bu durumdan en çok Suriye etkilenmektedir(Ağır ve Takar, 2016: 297).

SSCB'nin dağılmasıyla son bulan soğuk savaş dönemi, ABD'nin kazandığı, SSCB'nin ise kaybettiği bir savaş olarak bilinmekle birlikte, özellikle soğuk savaş sonrası dönemin başta ABD ve SSCB'nin varisi olan Rusya olmak üzere küresel güçlerin vekâlet savaşlarının başladığı ve bu durumun da daha çok Suriye'nin de içerisinde bulunduğu Ortadoğu coğrafyasında cereyan ettiği değerlendirilmektedir(Altunışık, 2009: 70-71; Erol ve Çelik, 2018: 20-22). Özellikle 2000'li yıllarda başlayan ve Afganistan menşeli terör örgütü El-Kaide'nin ABD'ye yönelik yaptığı iddia edilen 11 Eylül 2001 saldırısına müteakip fiili olarak başlayan yeni savaş düzeninde küresel güçler, çeşitli bahanelerle başka ülke topraklarına müdahale etmeye başlamış ve genelde terörist grupları ve antidemokratik yönetimleri bahane olarak göstermişlerdir. ABD tarafından başlatılan bu yeni savaş geleneğinde; ABD'nin Afganistan ve Irak işgalleri, İsrail'in Filistin işgalleri, Çin'in Doğu Türkistan baskıları ve Rusya'nın Kafkasya politikaları örnek olarak gösterilmektedir(Yılmaz, 2016: 775).

2010 yılında Tunus'ta başlayıp birçok Arap ülkesine yayılan “Arap Baharı” isyanları da bu minvalde değerlendirilmekte ve küresel ve bölgesel güçlerin çalışmamızın asıl konusu olan Suriye siyasetine birer aktör olarak katılmaları da benzer gerekçelere dayandırıldığı düşünülmektedir. Nitekim Suriye krizinin başlamasıyla birlikte bölgede; Sünni destekçileri (ABD, AB, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar, İsrail ve Ürdün) ve Şii destekçileri (Rusya, Çin, İran ve Lübnan)olmak üzere iki kutuplu bir siyaset izlenmiş ve her aktör kendi politikaları

çerçevesinde stratejik ortaklarını belirlemiştir. Bu gruplardan ilki Esad rejiminin düşmesi gerektiğini savunurken, ikincisi ise Esad'lı Suriye'yi desteklemiştir(Özdemir, 2016: 93; Ağır ve Takar, 2016: 298).

Küresel ve bölgesel aktörlerin ele alınacağı bu bölümde; ABD, Rusya ve AB (Avrupa Birliği) küresel, İran, İsrail ve Türkiye de bölgesel aktörler olarak değerlendirilmektedir.

2.2.1. ABD

İkinci dünya savaşı sonrası dönemde iki kutuptan biri hatta en önemlisi olan ABD, Ortadoğu'da da önemli bir aktör haline gelmiş ve SSCB ile Ortadoğu bölgesinde adeta “Ortadoğu Soğuk Savaşı” dönemini yaşamıştır. Bölge petrollerini Rusya'ya kaptırmamak ve petrol ve doğalgaz rezervlerini batıya taşımak isteyen ABD, bu bölgedeki ilişkilerini de bu çerçevede şekillendirmiştir. ABD'nin Ortadoğu politikaları konjonktürel olarak değişiklikler gösterse de Temelde üç sütun üzerine inşa edilmiş ve Ortadoğu politikaları bu ekseninde cereyan etmiştir. Bu politikalar; Ortadoğu petrollerinin uluslararası piyasalara sorunsuz ulaştırılması, İsrail'in güvenliğinin sağlanması ve bölgedeki dost ve müttefik ülkelerin desteklenmesi şeklindedir(Erol ve Çelik, 2018: 24-25; Altunışık, 2009: 70).

Göngen'e (2014: 4-7) göre; ABD'nin genel olarak dış politika yaklaşımlarına bakıldığında üç temel yaklaşım/ekol olduğu görülmektedir. Bunlar; Amerika'nın dünyanın tamamını kontrol altında tutması gerektiğine inanan ve bunun için askeri operasyonları ön plana çıkaran “kontrol” (controllers) ekolü, dünyanın Amerika öncülüğünde, diğer ülkelere rağmen değil, diğer ülkelerle birlikte şekillenmesi gerektiğine inanan ve ABD'ye efendilik değil, liderlik rolünü uygun gören “Shapers” ekolü ve ABD'nin kendi kıtasına çekilmesi ve izolasyonist bir yaklaşım içerisinde olması gerektiğini düşünen “çekinikler” (abainers) ekolüdür. Bu ekollerin soğuk savaş sonrası dönemdeki ABD başkanlarına olan yansımalarına bakıldığında ise; baba ve oğul Bush, Trump gibi isimlerin(controllers) birinci ekolden, Bill Clinton ve Obama gibi isimlerin ise (shapers) ikinci ekolden yana politikaları benimsediği görülmektedir. Bir başka ifadeyle, Cumhuriyetçilerin birinci ekolden, demokratların ise ikinci ekolden olduğu söylenebilmektedir(Göngen, 2014: 4-7).

Dünya doğalgaz rezervlerinin %41,5'ine ve dünya petrol rezervlerinin ise %55,5'ine sahip olan Ortadoğu, özellikle yirminci yüzyılın başlarında petrole olan ilgiyle beraber başta ABD olmak üzere bütün “Batılı” devletlerin hedefi haline gelmiştir. Bu kapsamda petrole olan ilgisi 1920'li yıllarda başlayan ABD, çeşitli Ortadoğu ülkesiyle enerji anlaşmaları yapmıştır. Bu petrol ayrıcalıklarından ilki 1923 yılında Suudi Arabistan tarafından “Standart Oil Company Of California” şirketine verilmiş ve daha sonra ARAMCO (Arabian-Amerikan Oil Company) ortaklığıyla genişletilmiş ve başka ABD şirketleri aracılığıyla; Kuveyt, İran, Irak, Katar, BAE ve Umman'da çeşitli petrol ortaklıkları kurulmuştur(Göngen, 2014: 3). Fakat ABD'nin asıl amacının bölgedeki petrol rezervlerini ülkesine taşımaktan ziyade, bölgede etkinliğini artırmak ve Avrupa ülkelerinin kontrolünü sağlamak olduğu anlaşılmaktadır. Zira Chomsky'ye (2007: 100; aktaran, Göngen, 2014: 3) göre; ABD 1970'lerin sonlarına kadar dünyanın başlıca petrol üreticisiydi ve Ortadoğu petrollerine ihtiyacı yoktu. Buradaki asıl amaç bölgeye hâkim olmak ve üçüncü güç olarak büyüyen Avrupa'yı denetim altında tutmaktır.

Daha önce vurgulandığı gibi ABD'nin Ortadoğu'da bulunmasını gerektiren üç temel politika bulunmaktadır. Bu politikalar çerçevesinde bakılacak olursa, bu bağlamda ABD'nin “Şer eksenini”, “Haydut ülke” gibi tanımlamalarından, en sorunlu Ortadoğu ülkelerinin; İran, Irak ve daha sonra “Haydut ülke” olarak ilave edilen Suriye'nin olduğu görülmektedir. Genellikle ABD'nin menfaatlerine aykırı hareket eden ülkeler için kullanılan bu tanımlamalar, ABD'nin başta Ortadoğu olmak üzere dünyanın herhangi bir yerindeki menfaatine aykırılık söz konusu olduğunda kullanılmakta ve dünyayı kendi politikaları çerçevesinde şekillendirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır(Çelikkanat, 2007: 125; Sancak, 2013: 508; Göngen, 2014: 13). Oğul Bush'un Ocak 2002'de tanımladığı “Şer eksenini” ülkelerinden bir diğeri de konumuz bağlamı dışında bulunan Kuzey Kore'dir(Çelikkanat, 2007: 125; Sancak, 2013: 508; Göngen, 2014: 13). Dolayısıyla, Suudi Arabistan, BAE, Kuveyt gibi ülkelerle petrol bağlamında bir problemi olmayan ABD, “Haydut ülke” şeklinde tanımladığı diğer ülkelerle çeşitli şekillerde mücadele etmektedir.

Örneğin, 1979 Humeyni devrimiyle tamamen Şii kontrolüne geçen İran'ın Ortadoğu ülkelerine rejim ihracı yapmaya çalışması, Humeyni öncesi soğuk savaş

döneminde Batı'nın önemli bir müttefikiyken Humeyni'den sonra SSCB'ye yaklaşması, ABD'nin Ortadoğu'daki müttefikleriyle ters düşmesi, İsrail'e karşı ciddi bir tehdit oluşturması, terörizmi desteklemesi, insan hakları ihlalleri ve 2000'li yıllarda meydana çıkan nükleer çalışmaları gibi nedenlerle; soğuk savaş döneminden sonra uluslararası ticaretin entegre hale gelmesi, ekonominin küreselleşmesi gibi nedenlerin askeri ve diplomasiye ilaveten ortaya çıkarttığı “ekonomik yaptırım” seçeneğinin kullanılması gündeme gelmiş ve İran, başta ABD olmak üzere Batılı devletler tarafından cezalandırılmıştır(Çelikkanat, 2007: 128; Halhallı, 2014: 79; Küpeli, 2016: 104106).

“Şer eksen” şeklinde tanımlanan diğer bir ülke olan Irak ise; soğuk savaşın hemen bitmesiyle birlikte, Saddam Hüseyin'in ABD'nin önemli bir müttefiki ve petrol ortağı olan Kuveyt'i işgal etmesi bahanesiyle baba Bush tarafından işgal edilmiş, fakat özellikle İran'ın rejim ihracı politikasından çekinildiği için Saddam Hüseyin rejimi devrilmemişti. 2000'li yıllara gelindiğinde ise 11 Eylül saldırıları gerekçe gösterilerek, Irak bu sefer oğul Bush tarafından tekrar işgal edildi. Baba ve oğul Bush'un “controller” politikasının bir sonucu olarak işgal edilen Irak'ta bu sefer Saddam rejimi devrildi ve günümüze kadar halen çözüme kavuşturulamamış olan etnik ve dini/mezhpsel çatışmaların ve dolayısıyla da Irak'ın bölünmesinin işaret fişegi atılmış oldu (Keskin ve Turan, 2005: 202-208).

Böylece ABD tarafından gerek Ortadoğu petrollerini kontrol etme gerek İsrail'i “Haydut ülke”lere karşı koruma ve gerekse bölgedeki müttefiklerine yardım etme politikaları çerçevesinde -en azından- “Şer eksen” nin iki üyesi bağlamında önemli bir adım atılmış oldu. “Şer eksen” tanımlaması dâhilinde değerlendirilmese de İran'la olan ilişkileri, İsrail karşısında görülen en önemli tehdit olma potansiyeli ve Hamas, Hizbullah gibi terör örgütlerini desteklemesi gibi nedenlerle “Haydut ülke” şeklinde tanımlanan Suriye ise, oğul Bush'un son dönemlerinde çeşitli tehditlere maruz kalmış, fakat fiili olarak herhangi bir operasyonla karşılaşmamıştır. ABD'nin Ortadoğu'da uygulamaya çalıştığı; Arap-İsrail barış süreci, İran ve Irak'ı kapsayan “çifte kuşatma” ve ekonomik reform politikalarının başarısızlığı, Arap-İsrail barış sürecinin çözüme kavuşturulamaması ve bölgedeki “dinci” grupların da istifade edeceğinden endişe edilerek ekonomik reformun da rafa kaldırılması sonrasında, Ortadoğu'da Obama dönemi başlamış ve Suriye ile olan ilişkiler yumuşama evresine

girmiştir(Altunışık, 2009: 71-74; Göngen, 2014: 13).

Obama'nın "Shapes" yani düzenleyici fakat müdahale etmeyici politikaları kapsamında normale dönen ilişkilere rağmen Rusya'ya yakınlaşmak zorunda kalan Suriye, 2011 yılı itibariyle daha önce başlayan "Arap Baharı" isyanlarının ülkesine sirayet etmesiyle sarsılmış ve tekrar bir ABD müdahalesi gündeme gelmiştir. Bush'un başarısız olarak kabul edilen Ortadoğu politikaları ve Obama'nın "Shapes" ekolü yaklaşımları gereği ilk başlarda fazla müdahil olmayan ABD, 2012 yılı itibariyle meydana çıkan DAİŞ'in tehlikeli ilerlemesi karşısında sessiz kalamamış ve Suriye iç savaşının küresel aktörü olarak yerini almıştır. (Altunışık, 2009: 78-79; Göngen, 2014: 14-15).

Esad yönetimine karşı meydana gelen muhalif grubun en büyük temsilcisi olan ÖSO'ya karşı temkinli yaklaşan ABD, zaman zaman desteklemek zorunda kalsa da ÖSO'nun içerisindeki "aşırı" dinci, başka bir ifadeyle "Cihadist" gruplara karşı duyduğu endişeden dolayı bir ikilem yaşamıştır. Bir taraftan Esad rejiminin gitmesini isterken diğer taraftan da Esad'dan sonra oluşması muhtemel olan -Müslüman kardeşler ekolüne yakın- bir hükumetten endişe etmiştir. Çünkü ABD'nin Ortadoğu politikaları karşısında Esad bir tehdit olarak görülmekle birlikte, gelmesi muhtemel olan yeni hükumet daha büyük bir tehdit olarak algılanmaktadır(Göngen, 2014: 15; Acun ve Keskin, 2016: 28).

Bütün bunlarla birlikte, Suriye'de birer aktör olarak beliren El-Nusra, Hizbullah ve DAİŞ gibi terör örgütlerinin, bölgedeki iç savaşı uluslararasılaşma boyutuna taşımıştır. Kendi dönemlerine denk gelen Suriye'deki bu fiili durum karşısında meseleyi Irak'ta olduğu gibi can ve mal kaybıyla ödemek istemeyen ve bu bağlamda oğul Bush yönetimini eleştiren Obama yönetimi, sorunu farklı yollarla çözme yollarını aramaya başlamıştır. Beşşar Esad yönetimine zaman kazandıran ve muhalif güçlere rejim dışında cephele açan bu terör örgütlerinin hızlı ilerleyişi ve özellikle DAİŞ terör örgütünün Suriye'nin kuzeyinde giderek güçlenmesi, Kürtler ve ÖSO ile çarpışan ve rejimden bağımsız hareket eden en güçlü örgüt olarak belirmesi ve kanlı eylemleriyle dünya gündemine oturması gibi nedenler başta ABD olmak üzere "Batılı" güçleri harekete geçirmiştir(Semin, 2015: 5; Acun, 2015: 6-7; Özdemir, 2018: 148-149). Bu noktada, özellikle Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı ve "Rojava" hayalinin kurulduğu Suriye'nin kuzeyinde etkili olan ve ilerleyişini

sürdüren DAİŞ'e karşı en çok direnci gösteren PYD/YPG terör örgütü, zaten meseleye ABD askeri dışında bir çözüm arayan ABD'nin de katkılarıyla uluslararası camiada takdir toplamış ve DAİŞ'le olan mücadeleleri sayesinde bir aktör olarak kabul edilen PYD/YPG terör örgütü, aynı zamanda ABD'nin aradığı ortak bağlamında en güçlü aday olarak belirmeye başlamıştır(Demirel, 2014: 151).

Nitekim Harita.4. 'de gösterilen bölgelere kadar ulaşan DAİŞ ilerlemesi sonrasında uluslararası güçlerden yardım talebinde bulunan PYD/YPG'ye bu noktada da ilk cevap ABD'den gelmiş, özellikle DAİŞ'le mücadele konusunda birlikte hareket eden ve bu konuda Kürtlere sınırsız yardımlarda bulunan ABD ve Rusya, Suriye'nin kuzeyinde anlaşmış ve Kürtlerin Fırat'ın batısına doğru başlattıkları ilerlemeye sesiz kalmışlardır(Acun ve Keskin, 2016: 31-32). Dolayısıyla bu durum Türkiye açısından bir güvenlik sorunu olarak algılanmış ve Türkiye ve Arap dünyası arasında Arap olmayan ve ABD-İsrail ortaklığına hizmet edebilecek bir milletin -otonom bir güç olarak- Suriye'nin kuzeyine yerleştirilmek istendiği ileri sürülmüştür(Kızıl, 2016: 5-6; Yılmaz, 2016: 780).

2.2.2. AB (Avrupa Birliği)

İkinci dünya savaşından sonra yıkıma uğramış olan Avrupa kıtasını toparlama arzusuyla ortaya atılan birleşme fikri; Rusya'nın yayılmacı politikalarına karşı bir set, ABD'nin Amerikan malları için bir Pazar oluşturma ve komünizmin yayılması karşısında güçlü bir Avrupa görmek istemesi gibi nedenlerle vücut bulmuştur(Heywood, 2010: 199-200). İlk fikri temelleri Fransa tarafından 1950 yılında atılan birliğin ilk adımı, 15 Nisan 1951 tarihinde; Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg tarafından imzalanan Paris Anlaşmasıyla kurulan "Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu" olmuştur. Daha sonra 25 Mart 1957'de imzalanan Roma anlaşmasıyla ismi "Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)" olarak değiştirilmiştir. Avrupa topluluğu genişleme hamlelerinin başladığı 1970'li yıllar itibariyle altı aşamada çeşitli ülkelerin katılımıyla başlayan genişleme süreci devam ederken 7 Şubat 1992 tarihinde Hollanda'nın Maastricht kentinde imzalanan bir anlaşmayla topluluğun ismi "Avrupa Birliği" olarak değişmiştir(Gülcan, 2016: 9-12).

27 ülkeden oluşan AB'nin üye sayısı, son yıllarda İngiltere'nin ayrılmasıyla (Brexit) 26'ya düşmüştür(TBMM, 2021). Uluslararası ilişkiler literatüründe klasik

tanımlamaların etkisinde kalan güç kavramı, özellikle soğuk savaş döneminde askeri ve ekonomik boyutlarıyla ön plana çıkmış ve uluslararası ilişkiler teorilerinin ölçeği genişledikçe farklı yaklaşımlar ileri sürülmeye başlamıştır(Cicioğlu ve Bayram, 2019: 329). Dolayısıyla, Alexander Wendt'in ortaya attığı; gücün zaman içerisinde inşa edilmiş ve aktörler tarafından şekillendirilebilecek bir olgu olduğu iddiası(Wendt, 1992; aktaran, Cicioğlu ve Bayram, 2019: 329), AB'nin bir güç olup olmadığını ve eğer bir güç ise nasıl bir güç olduğu tartışmasını başlatmıştır. Bu bağlamda ortaya atılan tanımlamalara bakıldığında; Duchene(1972)'nin askeri güçten daha çok diplomasi ve işbirliğini ön plana çıkaran “sivil güç”, Bull(1982)'nin bu tanımlamaya “askeri güç” eklemesiyle farklı bir boyuta taşıdığı “askeri güç” ve son olarak Ian Manners(2002)'in her iki araştırmacıyı eleştirip, soğuk savaş döneminde askeri güç tanımlamasının anlamsızlığını vurgulayarak ortaya attığı “Normatif güç” gibi tanımlamalar görülmektedir(Cicioğlu ve Bayram, 2019: 330).

Cicioğlu ve Bayram' a göre (2019: 331); Minners'in belirttiği AB normatif güç değerlerinin dış politikada uygulanması süreklilik arz etmesiyle mümkündür ve bunun karşısında da Aytaç'a (2012) göre iki temel sorun bulunmaktadır. Bunlar; “normatif temelli” ve “çıkar temelli” dış politika ikilemi ve sorunsuz bir şekilde uygulansa bile karşı tarafta bıraktığı etki ya da muhatap tarafından onaylanıp onaylanmayacağı sorunlarıdır. Manners'ın (2018) belirlediği sorun alanları incelendiğinde; sosyal, ekonomik, çevresel, çatışma ve politik sorunları içeren ve mültecilik, ırkçılık, eşitsizlik, aşırı milliyetçilik, başarısız devletler ve demokratik gerileme gibi alt başlıkları bulunan sorun alanları ortaya çıkmakta ve AB özellikle Ortadoğu'da meydana gelen/gelecek olan bu sorunlar minvalinde dış politika geliştirmek suretiyle “normatif güç” dengesini koruma odaklı politika üretmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

İkinci dünya savaşına kadar başta İngiltere ve Fransa olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinin sömürüsü altında olan Ortadoğu coğrafyası, ikinci dünya savaşından sonra(soğuk savaş dönemi) ABD ve SSCB'in iki kutuplu çekişme alanlarından biri haline gelmiş ve bu durum altı üyeli(Fransa, İtalya, Almanya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg) Avrupa topluluğunun önemli bir üyesi olan Fransa ve daha sonra birliğe katılan İngiltere'yi harekete geçirerek -bölgeyle ilgili söz haklarının olması gerektiğinden hareketle- AT(Avrupa Topluluğu)'yi bu

bağlamda adımlar atmaya zorlamışlardır(Kaya, 2010: 84). Özellikle Arap-İsrail uyuşmazlığı etrafında şekillenen Ortadoğu Barış Süreci (ODBS)'nin tarafı olmaya çalışan AT, ABD'nin aktif rol oynaması ve İsrail'in isteksizliği nedeniyle ikinci planda kalmıştır. Gerek bölge barışının gerekse bölgedeki İsrail güvenliğinin sağlanmasının tek yolunun bağımsız bir Filistin devleti olduğunu savunan ve bundan dolayı İsrail tarafından Arapları savunmayla suçlanan AT, aksi çözümlerin bölgedeki aşırı dincileri terörize edeceğini iddia etmiş ve bu bağlamdaki politikasını günümüze kadar sürdürmüştür.(Kaya, 2010: 85-86).

Diğer taraftan AB, Ortadoğu coğrafyasıyla Akdeniz üzerinden bir bağlantı kurmak suretiyle yeni bir siyasi ilişki oluşturulması gerektiği düşüncesiyle “Barcelona Süreci”⁹ diye bilinen diplomatik süreci başlatmıştır. AB'nin Akdeniz politikasını güçlendirme yolunda atılmış önemli bir adım olmakla birlikte, kendi kıtasında sıkışıp kalmış olan AB siyasetini daha geniş bir alana taşıma noktasında da büyük önem taşıyan Barselona süreci, üç sütun üzerine inşa edilmiştir. Bunalar; AB Ortadoğu siyasetini bütünleştirici ve illegal örgütlerle mücadele noktasında birlikte hareket etme niteliği olan “siyasi diyalog ve güvenlik ortaklığı, Akdeniz'in dolayısıyla da Ortadoğu'nun istikrarlı hale getirilmesi ve ekonomik ortaklıklarla bölgenin geliştirilmesini ön gören, “Ekonomik ve mali ortaklık” ve son olarak da; eğitim, sosyal kalkınma, göç, terörizm, uyuşturucu, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi alanlarda ortak hareket etme fırsatı sunan “Sosyal, kültürel ve beşeri alanlarda ortaklık” olarak kabul edilmiştir(Kurtbağ, 2003: 82-83).

Görüldüğü gibi AB güney sınırlarında (Kuzey Afrika, Akdeniz, Ortadoğu) olup biten her şeyden haberdar olma ve müdahale etme noktasında da belirleyici bir aktör olma yolundaki politikalarıyla alakalı çeşitli adımlar atmış ve atmaya da devam etmektedir. Bu bağlamda, Filistin, Ürdün, Mısır gibi ülkelerle yaptığı gibi Suriye'yi de ODBS ve Barcelona süreci kapsamında değerlendirerek ekonomik ve demokrasi anlamında bölgesel istikrar ve demokratikleşme sürecine dâhil etmiş ve ayrıca Suriye

⁹ Soğuk savaş dönemindeki Doğu-Batı ayrımı artık yerini Kuzey-Güney arasındaki -özellikle ekonomi ve demokrasi alanlarında- beliren uçurumu netleştirmekte ve bu bağlamda güneyde(Ortadoğu ve Kuzey Afrika); kökten dincilik, uyuşturucu ticareti, göçmen krizi, siyasi sığınma ve kitle imha silahlarının yaygınlaşması gibi sorunlarla yüz yüze kalınmaktaydı. Bu sebeplerden dolayı, daha önce fikri temelleri olan süreç, fiili olarak başlatılma evresine gelmişti. Bu bağlamda, 15 AB üyesi ülke ve 11 Akdeniz ülkesi dış işleri bakanları ve Filistin yöneticilerinin katıldığı “Barcelona Süreci” bildiri toplantısı, Kasım 1995’de imzalanarak yürürlüğe girmiş oldu(Kurtbağ, 2003: 81-82).

ile Ortaklık Anlaşması(OA) yapmayı gündeme getirmiş, ancak gerek ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrası Suriye'ye karşı yaptığı “Haydut ülke” tanımlamasının bir gereği olarak başlatmak istediği yaptırımlar çerçevesinde (OA)'ya karşı çıkması, gerekse AB'nin 2006 yılında gerçekleşen Lübnan Başbakanı Refik Hariri suikastından Suriye'yi sorumlu tutması gibi nedenlerle beklemeye alınan ortaklık metni, 2008 itibariyle başlayan ekonomik krizlerin etkileriyle tamamen rafa kaldırılmış ve raftan indirmenin tek yolunun kitle imha silahlarının yayılımının önlenmesi olduğunu her fırsatta dile getirmiştir(Yücel, 2001, 95; Öztürk, 2012: 4445; Cicioğlu ve Bayram, 2019: 332-333).

“Arap Baharı” öncesinde gerek Ortadoğu gerekse Suriye özelinde atılan bazı adımlar, özellikle Suriye'nin eleştirilen politikalarından vazgeçmemesi ve ABD'nin AB üzerindeki baskıları neticesinde dondurulmuş ve “Arap Baharı” sonrası dönemde özellikle AB'nin Suriye'ye yeniden dönmesi ve bir aktör olarak sürece dâhil olmak istemesiyle ilişkiler farklı bir noktaya evrilmiştir(Öztürk, 2012: 45-46). Bölgede genel olarak “normatif” yaklaşımlarla hareket eden AB'nin bu tutumu, akademik yazında; bölgede yeterince petrol ve doğalgaz olmayışı ve Esad'ın halka karşı aşırı güç uygulaması gibi nedenlerle izah edilmiş ve bu bağlamda BM'nin aldığı yaptırım kararları desteklenmiş ve rejimin tutumu eleştirilmiştir(Cicioğlu ve Bayram, 2019: 344). Diğer taraftan, AB'nin Suriye politikalarına bakıldığında; ABD'nin aksine, izole etme ya da çevreleme politikasından ziyade angajman politikasına dayalı bir strateji izlediği görülmekte ve bu haklarını da daha çok; rejimin aşırı güç kullanması, kitle imha silahlarının yayılımı ve terörizmin artması gibi durumlarda daha sert yöntemlerle kullanmaktadır(Yücel, 2001: 92-93). Bu bağlamda somut adımlar da atan AB, ortak olarak aldıkları kararlarla; Suriye'ye silah ambargosu ve karşılıklı petrol alım satımının durdurulması, Suriyeli bazı bakanlara AB'ye seyahat yasağı, Suriye merkez bankasının hesaplarının dondurulması ve son olarak da AB Suriye temsilciliklerinin kapatılması gibi yaptırımlar uygulamışlardır(Cicioğlu ve Bayram, 2019: 344).

Diğer taraftan, Suriye'deki kriz 2012 yılına kadar bölgesel bir isyan olarak değerlendirilmiş ve AB ülkeleri bu bağlamda adımlar atmışlardır. Fakat 2012 yılı itibariyle bölgede ortaya çıkan başta DAİŞ gibi “devlet dışı” iç aktörler, meselenin ciddiyetini ortaya koymuş ve DAİŞ'in çeşitli AB ülkelerinde de eylemler yapmasıyla

birlikte Suriye sorunu küreselleşmiş ve AB nezdinde bir “güvenlikleştirme” politikasına dönüşmüştür. Başta terörizm olmak üzere AB’ye yönelik oluşabilecek bir göç dalgasının da verdiği endişeyle konuya yaklaşan AB bu konuda; Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi Suriye’yle sınırı olan ülkelerle bir takım göç anlaşmaları yapmış ve sorunu “dışsallaştırma” yoluna gitmiştir. Güvenlikleştirmenin bir sonraki adımı olan dışsallaştırma, göçün AB sınırları dışında tutulması anlamına gelmektedir(Geddes, 2001; aktaran, Güleç, 2015: 91).

Bununla birlikte, “Çıkar temelli” politikalarına rağmen “normatif” değerlere yaptığı vurgudan vazgeçmeyen AB, belli aralıklarda bu yöndeki politikalarını çeşitli bildirilerle -küresel siyaseti de göz önünde bulundurarak- güncelleyip yayınlamaya devam etmiştir. Bunlardan bazıları; uluslararası aktörleri DAİŞ’le mücadeleye davet ettiği 16 Mart 2015 tarihli bildirisi, 2016 yılında; hoşgörülü, barışçıl ve çoğulcu bir Suriye’ye katkıda bulunulabileceğinin vurgulandığı güncellenmiş bölgesel strateji belgesi, Suriyeli sivil toplumun ve muhalefetin desteklendiğinin ve BM sürecine bağlı kalındığının yinelendiği ve Suriye halkına “direnc artırma” destekleri kapsamında aktarılan 9,4 milyar Euro’luk desteğin açıklandığı 2017 tarihli “Ortak tebliğ” ve son olarak bütün tedbir ve yardımların derli toplu bir şekilde aktarıldığı Nisan 2018 tarihli “AB ve Suriye Krizi” başlıklı bilgi formudur. Suriye krizinin başladığı günden beri AB’nin yaptığı bütün insani yardımların tek tek açıklandığı son bilgi formunda ayrıca BMGK 2254 sayılı kararı ve Cenevre sözleşmesine bağlılık da vurgulanmıştır(Cicioğlu ve Bayram, 2019: 347).

AB’nin Suriye politikalarına genel olarak bakıldığında, başarılı ve başarılı olmayan şeklinde tasnif edilebilecek politikaların olduğu görülmektedir. Örneğin ekonomik ambargo, silah ambargosu, diplomatik yaptırımlar gibi, Esad rejimini zayıflatmaya yönelik uygulanan politikaların genel olarak başarılı olduğu söylenebilmektedir(Cicioğlu ve Bayram, 2019: 344). Buna karşılık, mülteci krizi başta olmak üzere, temel insan haklarına saygı, özgürlük, saygınlık ve dayanışma ve ırkçılıkla mücadele gibi AB’nin “normatif” değerlerine aykırı hareket edildiği düşünülmekte ve bu noktada; Macaristan’ın mülteci akınına karşı sınırına çektiği tel örgü, Yunanistan’ın mültecilere şiddete varan müdahaleleri ve Fransa, Avusturya gibi ülkelerin ırkçı tutumları, AB’nin “normatif” değerlere dayalı gücüne gölge düşürdüğü değerlendirilmektedir(Cicioğlu ve Bayram, 2019: 347-348).

Son olarak AB'nin Küresel stratejisi bağlamında bölgeye olan yaklaşımlarına bakıldığında, “normatif” iddialarının önceki dönemlere nazaran zayıfladığı ve “çıkar temelli” adımlar atıldığı görülmekte ve Suriye'ye komşu ülkelerle yaptığı geri kabul anlaşmalarıyla sorunu kendi dışına hapsederek dışsallaştırma politikası izlemekte ve bu tutumu da Suriye sorununu insan hakları ekseninde değil güvenlik bağlamında ele aldığını göstermektedir(Cicioğlu ve Bayram, 2019: 338-348). AB'nin “çıkar temelli” politikalarına gösterilecek bir diğer örnek ise, DEAŞ ile mücadelesini bahane ederek Türkiye, Suriye ve hatta İran ve Irak gibi ülkelerin toprak bütünlüğüne karşı büyük bir tehdit olan PYD/YPG terör örgütlerinin Suriye'nin kuzeyindeki ilerleyişlerine sessiz kalmaları ve hatta örgütü ve örgüt üyelerini destekleyici ve meşrulaştırıcı adımlar atmalarıdır(Özcan, 2017: 9). Zira bölgedeki ayrılıkçı Kürt gruplar, başta Suriye olmak üzere, Türkiye, İran ve Irak'ın da aralarında bulunduğu dört ülkenin belirli bölgelerinde yaşayan Kürtler arasında fitne çıkarmak suretiyle, bu ülkedeki aktif eylemleri devam eden; PKK, PJAK, PYD, YPG gibi örgütlerin de terörist faaliyetleriyle birlikte güçlenerek nihai hedefleri olan “Kürdistan” devletini kurmak için çaba göstermekte ve bu durum AB'nin “normatif” değerler stratejisine ters düşmektedir.

2.2.3. Rusya

Kadim “sıcak denizler” politikası gereği 19. Yüzyıldan beri Ortadoğu'yu ve özellikle bölgenin Akdeniz'e açılan kapısı konumundaki Suriye'yi kontrolü altına almaya çalışan Rusya, Suriye'yi özellikle soğuk savaş döneminde yakından takip etmektedir(Akengin ve Yaşar, 2018: 47-48). İkinci dünya savaşından sonra bağımsızlığını kazanarak Manda yönetiminden kurtulan Suriye, bu sefer de ABD ve İngiltere'nin güç mücadelelerinin sergilendiği bir darbeler dönemine girmiş ve nihayetinde bu mücadelenin kazananı ne ABD ne de İngiltere olmuştur. Defalarca el değiştiren iktidar 1954 yılı itibariyle “Sosyalist” tabanlı Baas partisinin eline geçmiş ve dolayısıyla bu çekişmelerin kazanan tarafı Rusya olmuştur(Özgül, 2018: 210). Zira özellikle 1970 yılında Suriye'de güçlü bir darbeye günümüze kadar devam eden uzun bir iktidar dönemini eline geçiren Hafız Esed, Baas partisi üyesi ve Rusya yanlısı bir liderdi(Çotu, 2017: 292-294; Bağlıoğlu, 2019: 503).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında küresel bir güç olarak beliren ABD, komünizm ideolojisiyle yayılma siyaseti izleyen SSCB'yi "çevreleme" politikası kapsamında değerlendirmiş ve SSCB'nin etrafındaki ülkelerle, özellikle de Ortadoğu ülkeleriyle yakın ilişkiler kurmayı hedeflemiştir(Erdemir vd., 2016: 107; Diriöz ve Alımcı, 2020: 114-115). ABD'nin "çevreleme" politikası karşısında SSCB de özellikle Ortadoğu'da müttefik arayışına girmiş ve bu kapsamda Ortadoğu'da yeni bir güç olarak doğan ve Arap olmayan İsrail devletiyle her iki ülke (ABD/SSCB) de irtibata geçmiş, fakat İsrail ABD müttefikliğini tercih etmiştir(Diriöz ve Alımcı, 2020: 114-115). Buna karşılık iki kutuplu dünya siyasetinde kutbun diğer ucundaki SSCB, sosyalist eğilimleri olan Baas partisinin darbeler sonucu ele geçirdiği Suriye ile irtibata geçerek yanına çekmeyi başarmış ve bu durum ABD'nin çevreleme politikasının delindiği anlamına gelmekle birlikte, Akdeniz'e kıyısı olan bir ülkeyle müttefik olunması açısından Rusya için çok önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir(Erdemir vd., 2016: 107; Çotu, 2017: 292-294).

Nitekim ilişkiler her geçen gün gelişmesiyle birlikte 1970 yılında başarılı bir darbe sonucu kalıcı iktidarı ele geçiren Hafız Esad yönetimiyle bir adım öteye götürülmüş ve 1971 yılında Suriye'nin liman şehri Tartus'ta bir Rus Üssü kurulması sağlanmıştır. Tartus üssü, SSCB'nin sıcak denizlere inme yolunun açılması dışında Karadeniz'deki Sivas Topol ve Odesa limanlarının Akdeniz çıkış üssü ve ABD'nin Akdeniz'de bulunan 6. Filo'suna dengeleyici bir güç olarak da değerlendirilmiştir(Akengin ve Yaşar, 2018: 47-48; Diriöz ve Alımcı, 2020: 114-115). Fakat Çotu'ya (2017: 294) göre; 1980'li yıllar itibariyle SSCB ekonomisinin zayıflaması, güçlü ABD ile yarışması sonucu çökme noktasına gelmiş olması, Suriye'nin İsrail ile olan çatışma halinin devamı ve Filistin meselesinde Suriye'nin sert duruşu gibi nedenlerle, SSCB gittikçe zenginleşen İsrail ile ticari ortaklıklar kurabilmek suretiyle sarsılan ekonomisini düzeltmek ve özellikle Gorbaçov iktidarından sonra da bir anlamda Suriye'ye yapılan yardımların SSCB ekonomisine getirdiği yükten kurtulmak ya da hafifletmek için, Suriye'nin Filistin politikaları bahane edilerek bir kısım yardımların kesilmesi ve bazılarının da azaltılması yoluna gidilerek SSCB- Suriye ilişkileri bozulmuş, dolayısıyla bu durum, ABD'nin tek kutuplu bir güç haline gelmesini sağlamıştır.

Bozulan ekonomisi ve sarsılan siyasi gücü nedeniyle içine kapanan ve ekonomisini toparlamaya çalışan Rusya yönetimi, Viladimir Putin'in başkan olacağı 1999 yılına kadar "yakın çevre" politikası kapsamında Bağımsız Devletler Topluluğu(BDT) olarak bilinen SSCB'nin dağılması sonucu bağımsızlıklarını kazanan ülkelerle yakınlaşmaya ve bu ülkelerle çeşitli anlaşmalar yaparak bölgede tekrar büyük bir güç olma ve bu güce de Rusya'yı lokomotif yapma politikasına başlamıştır(Ağır ve Takar, 2016: 292-293). Kendisinden uzaklaşan Suriye'yi bölge güçlerine kaptırmak istemeyen Rusya, Suriye'yi "yakın çevre"¹⁰ politikası kapsamına dâhil etmiş, çeşitli askeri ve ekonomik anlaşmalarla aralarındaki buzları eritmiş, 2000'li yıllar itibariyle başkan Putin dönemi başlamış, yaklaşık on yıl içe dönük politikalar izleyen Boris Yeltsin dönemi bitmiş, dolayısıyla ekonomik hamlelerin yanı sıra dış politikayı da önceleyen Putin, özellikle Suriye'ye hak ettiği değeri tekrar vermek suretiyle ilişkilerine eski seyrini kazandırmıştır(Çotu, 2017: 294-296).

Yakın çevre politikası ile 2008 yılına kadar devam eden tek kutuplu güç dengesi, Rusya'nın ekonomik ve siyasi anlamda ilerlemesi ve Çin, İran, Suriye gibi ülkelerin de desteğiyle küresel meselelerde söz sahibi olan bir aktör durumuna gelmesini sağlamış ve bu bağlamda Doğu Akdeniz özelinde ABD'nin İncirlik üssüne alternatif ya da bölge siyasetini dengede tutabilecek bir üs lokasyonu olarak Suriye'yi seçmiştir(Diriöz ve Alımcı, 2020: 114-115). 2010 yılı "Arap Baharı" isyanlarının başlamasıyla birlikte Putin liderliğinde küresel bir aktör olarak müttefiki Suriye rejiminin yanında yer alan Rusya, günümüze kadar geline nokta bu stratejisinden taviz vermemiş, ABD, AB, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar gibi ülkelerin karşısındaki; Rusya, Çin, İran gibi ülkelerin oluşturduğu bloğun liderliğini yapmış ve dolayısıyla BM daimi üyelerinden olan Çin ile birlikte, Suriye'yi uluslararası

¹⁰ Eski SSCB üyesi ülkelerin denetimini elinde tutmak, BMGK daimi üyeliği ve hatırı sayılır bir askeri güce sahip olmak, Rus halkının yeniden bir süper güç olma arzusunu yerine getirmek, küresel bir aktör olmak ve küresel meselelerde mutlaka masada bulunmak, SSCB dönemindeki Doğu bloğunda bulunan bazı ülkelerin arzularını yerine getirmek, enerji sektörünün yönetimine dönük politikalar, İran'la nükleer faaliyetleri konusunda diyalog kurabilen tek ülke olması, Hamas'ı tanıyarak Oratdoğu'da ABD'ye alternatif bir güç olmak istemesi ve ABD'nin elinde bulundurduğu tek kutuplu güç dengesini kabullenememek gibi geniş bir manifestoyla uygulamaya konulmuş olan bir politikadır(Ağır ve Takar, 2016: 293294)

platformlarda destekleme rolünü de üstlenmiştir(Ağır ve Takar, 2016: 292-293; Çotu, 2017: 294-296). 2012 yılı itibariyle Suriye'ye olan desteğini açıkça ifade eden Rusya, Putin'in bir makalesiyle ilan ettiği bu desteğe İran'ı da dâhil etmiş ve bir anlamda hem İran'la olan müttefikliğine hem de İran'la beraber Esad rejiminin yanında olduklarına vurgu yapmıştır(Çotu, 2017: 298).

Rusya'nın Akdeniz'deki en önemli müttefiki olan Suriye rejimini desteklemesinin en önemli nedenlerinden birisi de hiç şüphesiz ki Suriye'de meydana çıkan "devlet dışı" aktörler ve özellikle de Rusya'nın çekindiği "Cihadist" yapılanmalardır. Nitekim Rusya, Suriye'de meydana gelen isyan hareketlerinin "Cihadist" bir harekete dönüşerek kendi ülkesindeki "aşırı dinci" grupları mobilize edeceğinden de endişe etmekte ve dönemin Rusya devlet başkanı Medvedev'in (2011) Ortadoğu'daki gelişmelerin yakından takip edilmesi gerektiğini ve bu olayların Rusya'yı etkileyebileceğini açıklaması ve Malashenko'nun(2013) "*Arap Baharı*" Ortadoğu'yu ısıtırken, Rusya "*Rus kışının*" soğuk nefesini hissetmiştir." Sözü de bu minvalde değerlendirilmektedir(Diriöz ve Alımcı, 2020: 120).

Rusya'nın Suriye politikalarına bu bağlamlarda bakıldığında görülmektedir ki; Rusya, Suriye'de rejimin değişmesini istememekte ve bu noktada rejime olan desteğini her ortamda yinelediği gibi, özellikle DAİŞ'le başlayan "Cihadist" eğilimlerin de önüne geçmek istemektedir. Zira Eylül 2015'te DAİŞ'in Suriye'nin kuzeyindeki ilerleyişini durdurmak için başlattığı operasyonlarla Suriye iç savaşına fiilen müdahil olmuş ve bölgede sadece DAİŞ hedeflerine değil, muhalif hedeflere de saldırarak bir anlamda Suriye'deki hem rejimi koruma hem de "Cihadist" grupların önüne geçme siyasetini ortaya koymuş ve bu gelişmelerle beraber Tartus'taki deniz üssüne ilaveten bir de Lazkiye'de hava üssü açma şansını yakalamıştır(Ağır ve Takar, 2016: 300; Çotu, 2017: 299; Akengin ve Yaşar, 2018: 49).

Öte yandan, Suriye'de bir aktör olarak meydana çıkan ve DAİŞ'le olan mücadelelerinden dolayı başta ABD olmak üzere Türkiye dışındaki hemen hemen bütün küresel ve bölgesel aktörler tarafından desteklenen PYD/YPG terör örgütünü Rusya'nın da desteklediği ve bu desteği kadim ilişkilerine dayandırdığı, zira -daha önce detaylandırıldığı gibi- üst yönetimi PKK terör örgütüne dayanan bu örgütler, Marksist/Leninist ideolojiler üzerine inşa edilmiş ve hatta temelleri Türkiye'de bulunan; TİKKO(Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu), DHKP-C(Devrimci Halk

Kurtuluş Partisi-Cephesi), DEV-SOL(Devrimci Sol) gibi türevleri de aynı ideolojiyle temellendirilmiş olduğu ve dolayısıyla, Suriye'nin kuzeyinde bir “Kürt” koridoru oluşturarak Akdeniz'e kadar ulaşmaya çalışan PYD/YPG terör örgütünün, ideolojik temelleri bağlamında Rusya ile SSCB'ye kadar dayanan kadim bir ilişkileri bulunduğu iddia edilmektedir(Yılmaz, 2016: 775-780). Fakat bütün bunlara rağmen, Rusya Suriye'nin kuzeyinde çıkabilecek bir rejim-PYD/YPG çatışmasında rejimi destekleyecek olmasından dolayı bu noktada da Kürtler yanlış ortaklıklar kurduklarının farkında olmadıkları ve sadece gerektiği zaman kullanılan bir örgüt oldukları ileri sürülmektedir(Çotu, 2016: 300-301).

Son olarak; ABD, AB ve Rusya kadar olmasa da özellikle BM'nin beş daimî üyesinden birisi olması ve genel kuruldaki kararları veto etme hakkının bulunması açısından bu bağlamda Suriye krizinde bir aktör olarak değerlendirilebilecek bir diğer küresel aktör de Çin'dir. Soğuk savaş dönemi sonrasında meydana gelen tek kutuplu (ABD) güç dengesine Rusya gibi karşı çıkarak uluslararası stratejilerini Rusya iş birliğine göre şekillendiren Çin, özellikle BM kararlarında müttefiki olan Rusya'yı takip etmekte ve bölgedeki son yıllarda gelişen ekonomik faaliyetlerinin güvenliğini sağlamak noktasına odaklanmaktadır. Dolayısıyla Esad rejiminin kalıcılığını onaylayan Çin de Suriye krizindeki kutbun Rusya tarafında yer almaktadır(Ermağan ve Üstüenal, 2014: 21-28).

2.3. Bölgesel Aktörler

Daha önce vurgulandığı gibi, başlangıçta bir muhalif isyan olarak değerlendirilen Suriye içerisindeki muhalif hareketler, zamanla “devlet dışı” aktörlerin de katıldığı bir iç savaşa dönüşmüş ve özellikle DAİŞ'in başta Ortadoğu olmak üzere tüm dünya için bir tehdit olması, diğer taraftan -sadece Türkiye'yi ilgilendirse de- PYD/YPG terör örgütünün Suriye'nin kuzeyini ele geçirerek özerk bir yönetim niyetini belli etmesi ve ülkede yaşanan şiddet olaylarından dolayı batıya doğru bir göç dalgasının başlaması gibi nedenlerle Suriye iç meselesi uluslararasılaşmış ve küresel ve bölgesel aktörlerin de rol aldığı uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Daha önce küresel güçlerin genellikle “çıkar temelli” politikalarının tartışıldığı çalışmamızda, bu başlıkta da bölgesel güçlerin Suriye politikaları ele alınacaktır. Çalışmamızda; İran, İsrail ve Türkiye birer bölgesel aktör olarak ele

alınmakla birlikte, çalışmamızın asıl odak noktası olan Türkiye-Suriye ilişkileri ve özellikle Türkiye'nin değişen Suriye politikaları, bir sonraki bölümde ele alınmaktadır.

2.3.1. İran

1970 yılında başarılı bir darbe sonucu Suriye idaresini ele geçiren Hafız Esad dönemine kadar Arap milliyetçiliği ideolojisiyle idare edilen Suriye, Esad sonrası dönemde daha çok Suriye milliyetçiliğini ön plana çıkarmıştır. Arap olmayan İran gibi bir ülkeyle sıkı müttefiklik ilişkisine girilmesi noktasında pozitif bir adım olarak değerlendirilen bu durum, daha sonra özellikle 1979 yılında devrim yapan Şii lider Humeyni döneminden sonra müttefikliğin önemli hatta vazgeçilmez bir unsuru olan Şiilik noktasında tekrar ele alınmıştır. Zira Baas rejiminin kurucusu olan Esad ailesi, Şiiliğin bir kolu olan “Nusayrilik” kolundandı(Fığlalı'ya (1986: 185). Bu duruma açıklık getiren ve Suriye-İran ilişkilerinin de mimarı olarak kabul edilen Lübnanlı Şii din adamı Musa Sadr, Nusayrilerin Şiiliğin bir kolu olduğu ve dolayısıyla da Sünnilerden çok daha iyi olduklarını ilan ederek, Suriye'yi adeta İran'ın Şii merkezli politikasının merkezine konumlandırmış ve günümüze kadar devam eden sıkı müttefiklik ilişkilerinin temelini atmıştır(Bilgetürk, 2018: 399-408).

Özellikle İran İslam Devriminden sonra iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da sıkılaştığı bir dönemin yaşanması, her iki ülke liderinin de Şii olmasından kaynaklandığı şeklinde değerlendirilmekte ve İran-Suriye ilişkilerinin mezhepsel odaklı olmakla birlikte, İran İslam devrimi sonrasında ilk başlarda “İran İslam” olarak ilan edilen rejim, daha sonra “İslam İslam” ve son olarak da “İran İran” şeklinde güncellendiği ve bu durum İran rejiminin öncelikli olarak İslam ve hatta Şiilik noktasında bir ideolojisinin olmadığı, aksine Şiilik mezhebinin bütünleştirici yönünün Fars milliyetçiliğini empoze etme adına kullanıldığı ileri sürülmektedir(Bilgetürk, 2018: 401-402). Nitekim ilk kez Ürdün Kral'ı Abdullah tarafından ortaya atılan “Şii Hilali” politikası da İran'ın Ortadoğu'da egemen bir güç olmak istediğinin ve özellikle Şii nüfusun yoğun olduğu bölgelerin “Şii Hilali” politikasıyla birleştirilerek ortak bir yapı oluşturulmaya çalışıldığının bir göstergesi olduğu anlaşılmaktadır. Kral Abdullah Şii Hilaliyle ilgili; *“İran'dan başlayarak, Şii nüfusun çoğunlukta olduğu Irak'ı da içine alıp, Alevi (Nusayri) elitlerin yönettiği*

Suriye’den geçip Şii nüfusun gittikçe arttığı Lübnan’a kadar uzamaktadır.” Demiştir. Harita.6’da gösterilen Şii hilali, İran’ın önemli bir Ortadoğu projesi olarak bilinmekte ve Suriye politikaları da bu minvalde değerlendirilmektedir(Bilgetürk, 2018: 402).

Diğer taraftan, İran’ın Şii/mezhep merkezli Suriye politikası sadece Şiilik ve Fars milliyetçiliğiyle sınırlı kalmamakta ve İran’ın İsrail düşmanlığı da Suriye ile aynı paralelde birleşmektedir. Dolayısıyla Suriye ile İran arasındaki sıkı ilişkinin bir diğer nedeni de, Suriye’nin Lübnan merkezli “Hizbullah” terör örgütünü barındırması ve ortak düşmanları olan İsrail’e karşı gerektiğinde kullanması/kullanacak olmasıdır(Bilgetürk, 2018: 416). Ayrıca, Suriye iç savaşında rejimin yanında savaşan Hizbullah terör örgütü, rejimin ayakta kalmasının en önemli etkenlerinden biri olarak da bilinmektedir. Bunlara ilaveten rejime destek olması için Suriye’de savaşan “Şii milisler” de bu kapsamda değerlendirilmekte ve Esad’ın başka seçeneğinin olmadığı için savaşı İran’ın finanse ettiği bu milislerin yönettiği ve iç savaşın uzamasında önemli rol oynadıkları düşünülmektedir(Bilgetürk, 2018: 416-418).

Bilgetürk (2018: 404) ve Sarı’ya (2019: 122-123) göre; İran’ın Suriye politikalarında göz ardı edilmemesi gereken bir diğer nokta ise, yine Rusya ve diğer “Batılı” güçlerde olduğu gibi Akdeniz’e açılma ve Akdeniz’de de bir aktör olma hedefidir. Bu bağlamda İran, Suriye ile olan ilişkilerini Şii felsefesi üzerinden şekillendirerek farklı bir konuma oturtmak istemekte ve bu noktada Türkiye’den çekinen İran’ın PYD/YPG terör örgütleriyle olan ilişkileri de bu bağlamda değerlendirilmektedir. Öte yandan, Suriye krizinde Rusya bloğunun içinde olan İran, Rusya ile birçok noktada birleşmekte ve özellikle DAİŞ’in Suriye ve dolayısıyla da bütün “Aşırı Sünni” gruplar nezdinde güçlenmemesi konusunda aynı tutumu göstermektedirler. Zira Rusların daha önce de değinilen “Cihadist” yaklaşımlardan duyduğu endişe ile İran’ın Kafkaslardaki Sünni grupların özellikle “Güney Azerbaycan” olarak bilinen bölgedeki muhtemel hareketlerinden duyduğu endişe bir noktada örtüşmektedir(Erdemir vd., 2016: 106).

Bunlardan başka, bölgede Sünni bir yönetimin gelecek olmasından endişe eden İran, bu noktada neredeyse Esad kadar belki de daha çok mücadele etmiştir(Yüksel, 2019: 65). Bu durumun en önemli nedeni ise Ortadoğu’da lideri olduğu baskın bir Şii

egemenliğini tesis etmek olduğundan dolayı, Ortadoğu’da Sünni bir güç olma hedefi bulunan Suudi Arabistan’a bölgede üstünlük sağlamak olduğu düşünülmekte ve DAİŞ ile olan mücadelesi bu bağlamda değerlendirilmektedir(Yüksel, 2019: 66-69). Her ne kadar DAİŞ’le mücadele noktasında “Batıyla” ortak hareket ediyor olsa da bu durumu DAİŞ’in aşırı bir Sünni örgüt olduğuna bağlayan İran, diğer taraftan da “Batı” ile işbirliği yaptığı gerekçesiyle Suudi Arabistan’ı eleştirmekte ve hatta şeytanlaştırmaktadır. Ortadoğu’da güç mücadelesi yaptığı Suudi Arabistan’a karşı kullandığı bu dilin amacının, Arap dünyasındaki ABD ve İsrail düşmanlığını kaşımak olduğu düşünülmekte ve Suudi Arabistan ve İran arasında yaşanan bu durum, literatürde “Ortadoğu soğuk savaşı” olarak da bilinmektedir(Yüksel, 2019: 65-69; Işıksal ve Golkarian, 2019: 418).

Genel olarak bakılacak olursa; İran’ın Suriye politikası rejim yanlısı bir tutum içerisinde cereyan etmekte ve Suriye’yi; güvenlik, ekonomik ve diplomatik olarak her alanda desteklediği ileri sürülmektedir(Bilgetürk, 2018: 416-418). Yüksel (2019: 65-69) ve Işıksal ve Golkarian’a (2019: 418) göre; mezhepsel saiklerle yapılan bu desteklerin bir başka sebebinin de Ortadoğu’daki güç mücadelesi ve Akdeniz’de söz sahibi olma hedefi olduğu iddia edilmektedir(Bilgetürk, 2018: 404; Sarı, 2019: 122-123). Bu bağlamda, İran’ın Şii milisler yoluyla yapılan askeri yardımlar ve bölgedeki İran ordusuna ait subayların verdiği askeri ve istihbarat eğitimleri güvenlik bağlamında değerlendirilirken, Şii milisler için harcanan kaynaklar, silah, cephane ve benzeri askeri teçhizatların temini ekonomik, gerek bölgesel ve gerekse küresel ortamlarda Suriye’ye verdiği siyasi destekler ve bölgedeki savaşın seyrini rejim lehine çevirmek için geliştirdiği stratejiler ve ortaklıklar da diplomatik destekler olarak değerlendirilmektedir(Sinkaya, 2015: 50-51).

2.3.2.İsrail

Bilindiği gibi İsrail devleti, Siyonistlerin yoğun çalışmaları, Filistin’de toprak alımları ve başta İngiltere olmak üzere “Batılı” devletlerin de desteği ile 1948 yılına kadar yürütülen toprak alımı ve nüfus düzenlemeleriyle oluşturulan alt yapı neticesinde 1948 yılında Filistin topraklarında muvazaalı bir şekilde kurulmuş ve başta Mısır ve Suriye olmak üzere bütün bölge devletlerinin özellikle de Arapların büyük tepkisini çekmiştir(Torlak, 2010: 17-27; Özgül, 2018: 2). İsrail devletinin

kurulmasıyla birlikte Ortadoğu’da başlayan Arap-İsrail çatışmaları günümüze kadar devam etmekle birlikte, henüz kalıcı barış sağlanamamıştır. 1967 yılında “altı gün savaşları” olarak bilinen savaşta, Mısır, Suriye, Irak ve Ürdün gibi ülkelere karşı savaşan İsrail, bu savaşta büyük kazanımlar elde etmiş, Şam yakınlarına kadar ilerlemiş ve halen tartışmalı bölge olarak İsrail-Suriye arasında büyük bir problem olarak bilinen Golan tepeleri İsrail kontrolüne geçmiştir(Torlak, 2010: 66-80). Suriye 1973 Yom Kippur savaşı sürecinde tekrar Golan tepeleri sorununu gündeme getirirse de pek başarılı olamamış ve zaman zaman ikili görüşmeler yapılsa da İsrail’in Golan tepeleri ısrarı neticesinde görüşmeler sonuçsuz kalmıştır. 2000 yılına kadar aralıklarla sürdürülen “Madrid görüşmeleri” süreci de olumsuz sonuç verince Suriye-İsrail ilişkileri düzelmeden ikinci Körfez savaşı başlamış ve oğul Bush tarafından “Haydut ülke” olarak nitelenen Suriye için zor bir döneme girilmiştir(Bulut, 2020: 3-4).

Günümüzde birçok küresel ve bölgesel aktörün yer aldığı Suriye krizinde ise İsrail iki yaklaşım sergilemektedir. Bunlardan ilki; bölgesinde olup biten her şeyi kendi güvenliği bağlamında ele almak, ikincisi de krizle ilgili olarak atılan adımların, müzakerelerin, istişarelerin ve uzlaşma yollarının kendi güvenliğine katkı sunacağına inanmamaktır. Bu yaklaşımıyla İsrail’in Suriye krizinde “bekle-gör” politikası izlediği, başta Golan tepeleri olmak üzere bölgede işgal ettiği yerlerden çekilmeyeceği ve buna ilaveten özellikle İran ve “Hizbullah” a karşı ülkesinin tehdit altında olduğunu düşündüğü değerlendirilmekte, dolayısıyla günümüzde İsrail-Suriye ilişkilerine bakıldığında, genel olarak tarihi bir alt yapının ve özellikle tartışmalı Golan tepelerinin bugünkü durumunun etkili olduğu görülmekle birlikte, özellikle Lübnan ve Suriye’de faaliyet gösteren ve İran tarafından desteklenen “Hizbullah” terör örgütünün İsrail’e karşı büyük bir tehdit olduğu ve Suriye-İsrail ilişkilerinin bu bağlamda da değerlendirildiği düşünülmektedir(Bulut, 2020: 5).

Diğer taraftan, “Arap Baharı” isyanlarını bölge ülkelerinin demokrasi yönünden zayıf olduğundan hareketle önemli gelişmeler olarak niteleyen İsrail, rejim değişikliklerinden sonra meydana gelecek olan yönetimlerin kendisi açısından daha tehlikeli olabileceğini de hesap etmekte, özellikle Rusya’nın Esad rejimine verdiği maddi ve siyasi desteği kontrol altına almak istemekte ve bu bağlamda Rusya yönetimiyle çeşitli görüşmeler yapmak suretiyle, Rusya’nın Suriye’de konuşlu ağır

silahlarının terörist grupların eline geçmesinden endişe ettiğini Rus yetkililerle paylaşarak, bu konuda da Rusya'nın güvence vermesini beklemekte olduğu değerlendirilmektedir(Bulut, 2020: 5). Nitekim Rusya'nın Suriye'ye verdiği destek dolayısıyla rahat hareket eden “Hizbullah” terör örgütü, Suriye krizini derinleştirmiş ve buna mukabil İsrail, bölgedeki kendisine yakın muhalif grupları(Dürziler ve PYD/YPG) desteklemiş ve hatta Suriye'nin kuzeyinde kurulması düşünülen Kürt devleti için; *“bölgede dost bir devletin kurulması fikri”* nitelemesiyle de bunu açıkça beyan etmiştir(Bulut, 2020: 5).

Sonuç olarak İsrail, her ortamda Suriye'deki İran ve İran'a ilintili (Hizbullah) gibi grupların Suriye'deki varlıklarının ülkesi açısından endişe verici olduğunu dillendirmekte ve uluslararası camiadan bu konuya çözüm bulmalarını beklemektedir. Bu bağlamda, diplomatik girişimler dışında bir takım eylemsel seçeneğe de başvuran İsrail, 2020 yılı içerisinde; Şam, Humus ve Tedmur gibi bazı stratejik hava alanına ve İran'ın silah depolarına çeşitli saldırılarda bulunmuş ve ertesi gün İsrail savunma bakanı Bennett *“İsrail, İran'ın Suriye'de yerleşmesini engelleme stratejisinden, zorla çıkarma stratejisine geçmiştir.”* Açıklamasında bulunarak, hem saldırıları üstlenmiş ve hem de bu konudaki ciddiyet ve kararlılıklarını ortaya koymuştur(Bulut, 2020: 13-14).

Görüldüğü gibi, günümüzde halen devam eden Suriye iç savaşı gerek yerel gerekse bölgesel ve küresel aktörleri harekete geçirmiş ve her aktör bölgeye kendi perspektifinden bakmıştır. Bulut (2020: 5), Bilgetürk (2018: 402), Yılmaz (2016: 775-777), Ağır ve Takar (2016: 300), Çotu (2017: 299), Akengin ve Yaşar(2018: 49), Chomsky (2007: 100; aktaran, Göngen, 2014: 3) gibi araştırmacılara göre; heterojen bir nüfus yapısına sahip olan Suriye, hem diktatör yönetimin meydana getirdiği bıkınlık hem de ülkede özerklik isteyen azınlıkların beklediği kargaşa ortamının vuku bulması gibi nedenlerle bu isyanları kolayca bastıramamış ve bahse konu aktörlerin hedefi haline gelmiştir. Dolayısıyla, özellikle Suriye'nin kuzeyinde meydana gelen yönetim boşluğunu her aktör kendi politikaları bağlamında değerlendirmiştir.

Örneğin ABD, Rusya, İsrail gibi ülkeler bu bölgeye menfaatleri bağlamında bakarken, İran ve Suudi Arabistan gibi devletler mezhepçilik, Türkiye ise güvenlik bağlamında yaklaşmıştır. Suriye'deki iç savaş ya da iç siyaseti tam olarak bu

bağlamda ele alan çalışmamız, özellikle bölgedeki “Kürt” aktörlerin ve onları destekleyen küresel ve bölgesel güçlerin “Kuzey Suriye” yaklaşımlarını irdelemekte ve bu durum karşısında, Türk hükümetinin verdiği tepkileri ve başta muhalefet partileri olmak üzere Türk toplumunu büyük oranda temsil eden sivil toplum kuruluşları (STK)’nın, Suriye’nin kuzeyinde Türkiye’ye yönelik tehdit algısı konusundaki düşüncelerini tartışmaktadır. Dolayısıyla çalışmamız; Türk hükümetinin Suriye’nin kuzeyine yönelik başlattığı askeri operasyonların Türk siyasetindeki karşılığını ortaya koyduğu gibi, ulusal ve uluslararası hukuktaki meşruiyet zeminine de ışık tutmaktadır.

Suriye’nin bölge siyasetine etki eden; iç ve dış(küresel ve bölgesel) aktörlerin Suriye ve bölgedeki rollerini ele aldıktan sonra, gerek Ortadoğu’da gerekse Suriye özelinde büyük ve etkili bir bölgesel güç olan Türkiye’nin bu bağlamdaki tutumu ve diğer aktörlerin bölgede uyguladıkları ya da uygulamak istedikleri politikalarının Türk dış politikasına ve Türkiye Cumhuriyetinin güvenlik algısına nasıl etki ettiğini değerlendirecek olduğumuz çalışmamızın asıl odak noktası, III. Bölümünde detaylı bir şekilde ele alınmaktadır

3.BÖLÜM

TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ VE DİĞERAKTÖRLERİN SURİYE’NİN KUZEYİNDE TANIMLANAN GÜVENLİK ALGISINA VE UYGULANAN POLİTİKALARA YAKLAŞIMLARI

Daha önce aktarıldığı gibi, Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim döneminden I. Dünya savaşına kadar yaklaşık dört asır Osmanlı egemenliğinde kalan Suriye, tam bağımsızlığını kazandığı II. Dünya savaşı sonrasına kadar Fransız manda yönetiminde kalmıştır. Bu dönemde, yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti ile olumlu/olumsuz pek fazla ilişki içerisinde olmayan Suriye, Fransız manda yönetimi döneminden 1970’li yıllara kadar “darbeler dönemi” olarak adlandırılan istikrarsız ve bunalımlı bir dönemi yaşadıktan sonra, özellikle 1970 Hafız Esad darbesiyle birlikte, istikrarlı bir devlet olma özelliğine kavuşmuştur. Türkiye ile olan ilişkileri/çekişmeleri daha çok bu dönem itibariyle başlayan Suriye, 1970’li yıllardan 2011 “Arap Baharı” isyanlarına kadar, Türkiye ile inişli çıkışlı birtakım ilişkiler kurmuş ve “Arap Baharı”ndan sonra bu ilişkiler çok farklı bir noktaya taşınmıştır.

Özellikle Ak Parti hükümeti(2002-günümüz) döneminde, “Arap Baharı”na kadar olumlu, fakat “Arap Baharı”ndan sonra olumsuz yönde yoğunlaşmış olan Türkiye-Suriye ilişkileri; “Arap Baharı” sonrası ortaya çıkan çeşitli terör örgütleri, bu örgütlerin ve Beşşar Esad’ın halkına yönelik şiddet kullanması ve bütün bunların neticesinde Suriye’den Türkiye’ye başlayan göç dalgası ve Suriye’nin kuzeyinde hareketlenen PYD/YPG terör örgütlerinin Türk hükümeti tarafından güvenlik tehdidi olarak algılanması sonucu kopma noktasına gelmiş ve Türkiye, Suriye’nin kuzeyine üç ayrı askeri operasyon başlatmıştır. Genel olarak; bu askeri operasyonların sebep ve sonuçlarının ve Ak Parti hükümetinin “Yumuşak Güç” ten “Sert Güç’e geçişinin değerlendirildiği bu bölümde, öncelikle Türkiye-Suriye ilişkileri tarihsel olarak özetlenmekte ve son olarak da Türk hükümetinin, göç ve terör bağlamlarındaki “güvenlik tehdidi” algısının, Türkiye siyasetinde ve Türk toplumundaki karşılığı

irdelenmektedir.

1.Türkiye-Suriye İlişkileri

1.1Arap Baharı Öncesi Türkiye-Suriye İlişkileri

Türkiye, doğuda Şırnak ili batıda Hatay ili olmak üzere, güneyinde yaklaşık 910 km. uzunluğundaki sınır komşusu ve tarihsel, kültürel, dini ve hatta genel olarak Suriye'nin kuzey ve kuzeybatı bölgelerinde yaşayan Türkmenler bağlamında bakılacak olursa, başta etnik olmak üzere bir dizi bağlarla bağlı olduğu Suriye ve Suriye'de cereyan eden olaylara bigâne kalamayacak ülkelerin başında gelmektedir(Dağ, 2018: 50; Akyürek ve Yılmaz, 2012: 8-12; aktaran, Güllük, 2019: 1840). Nitekim Suriye yakın tarihine bakıldığında, Türkiye'nin varisi olduğu Osmanlı devletinden ayrılmış bir ülke olarak; Türkiye'nin Türkmen soydaşlarının halen yaşamakta olduğu ve cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde çeşitli sebeplerle Suriye'ye göçen Kürtlerle Türkiye'de kalan Kürtlerin yakın akraba olmaları, her iki ülkenin de Müslüman olması ve yüzyıllarca ortak bir kültürü paylaşmaları gibi nedenler, Türkiye'nin bölgesel politikalarında Suriye'yi soyutlamasını imkânsız hale getirmekte ve özellikle en uzun sınır komşusu olarak Suriye'de meydana gelen her şeyden direkt olarak etkilendiği düşünülmektedir (Ünal, 2013: 3-4; (Eger, 2015: 269; Winter, 2006: 461-474; Yıldız, 2005: 24-26; Tejel, 2015: 30-34; Vanlı, 2000: 112-118; aktaran, Gökcan, 2018:163).

Osmanlı devletinin yıkılmasından sonra Suriye- Türkiye ilişkileri, gerek Türkiye Cumhuriyetinin yeni kurulmuş olmasından dolayı kendi iç işleriyle meşgul olması gerekse Suriye'nin ikinci dünya savaşına kadar Fransız manda yönetiminde kalması ve daha sonraki dönemde ise Hafız Esad'ın İktidarı ele aldığı 1970 yılına kadar çalkantılı geçen “Darbeler” döneminin yaşanması gibi nedenlerle, 1939 yılında Türkiye topraklarına katılan “Hatay Sorunu” dışında, olumlu ya da olumsuz anlamda kayda değer bir ilişki cereyan etmemiştir(Akdemir, 2000: 211; Demirel, 2019: 73-74; Bağlıoğlu, 2019: 503; Maoz, 1991: 66; aktaran, Koyuncu, 2017: 20). Fakat özellikle 1970 yılı itibariyle iktidarı ele geçiren Hafız Esad, Hatay ve Kıbrıs'ı da içine alan “Büyük Suriye” hayali ve Türkiye'nin Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde inşa ettiği/edeceği barajlardan kaynaklı “Su Sorunu” gibi nedenlerle, sosyalist temelli

Baas partisinin bir üyesi olarak Rusya ile sıkı bir müttefiklik ilişkisine girmiş, Rusya ve bölgedeki Kürt gruplarla Türkiye aleyhinde bir takım ittifaklar kurmuş ve terör örgütü PKK'ya uzun bir süre ev sahipliği yapmıştır(Maoz, 1991: 66; aktaran, Koyuncu, 2017: 20).

Bu sorunlar çerçevesinde, Suriye'nin Türkiye ile olan ilişkileri 1990'lı yılların sonlarında kopma noktasına gelmiş ve Türkiye'nin, özellikle terör konusundaki hassasiyeti ve kararlılığı Esad'ın geri adım atmasını sağlamış, Mısır'ın da arabuluculuğuyla 1998 Adana Protokolü imzalanmış ve buna göre Suriye; ülkesindeki PKK terör örgütü faaliyetlerini durdurmayı ve liderlerini ülkelerinde barındırmamayı taahhüt etmiştir(Korgun, 2020: 9; Karaağaç ve Acar, 2020: 79; Karabulut ve Eryılmaz, 2016: 33). 1990'lı yılların sonlarında Türkiye'nin kararlı duruşu sebebiyle ülkesinde barındırdığı PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ı Rusya'ya gönderip örgüt üyelerini de sınır dışı eden Hafız Esad, 2000 yılında vefat etmiş ve yerini oğlu Beşşar Esad'a bırakmıştır(Özdemir, 2016: 83).

Gerek Türkiye gerekse bölge ve hatta dünya ülkeleriyle iyi ilişkiler kurma niyetiyle iktidara gelen oğul Esad ile Türkiye'nin -Ak Parti dönemine denk gelen- ilişkileri oldukça iyi geçmiş ve hatta geçmişteki olumsuz durumlar unutulmuş, adeta yeni bir sayfa açılmıştır(Korgun, 2020: 61-65). Dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Hafız Esad'ın cenaze törenine katılmasıyla yumuşamaya başlayan Türkiye-Suriye ilişkileri, Ak Parti iktidarıyla birlikte daha da ileri götürülerek; vizelerin kaldırılması, ortak askeri tatbikatlar, 1946 yılından itibaren -devlet başkanları düzeyinde- ilk defa gerçekleşen karşılıklı ziyaretler, özellikle dış işleri bakanı Ahmet Davutoğlu döneminde hızlanan; ekonomik, diplomatik ve siyasi ilişkiler, artan ticaret hacmi ve karşılıklı kültürel etkinlikler, 2010 yılına kadar hız kesmeden devam etmiştir(Korgun, 2020: 61-65).

Türkiye'de Özellikle 2003 yılı itibariyle hız kazanan ve akademik çevrelerde de araştırılmaya başlanan “yumuşak güç” kavramı; sinema, tiyatro gibi kültürel alanlarda, “arabuluculuk” rolü üstlenmek suretiyle siyasi alanda ya da ekonomik işbirliği ve insani yardım gibi alanlarda kendini göstermiştir(Çavuş, 2012: 30-34). Örneğin, Birleşik Devletler muhabiri, Nadia Bilbassy, İslam âleminin kalplerini ve zihinlerini kazanmanın bir yolunun da Türk dizilerinin başarısı olduğundan bahisle; Türk yıldızlarının, Arap âleminin gönlünü büyük bir oranda fethettiğinin ve bunun da

Türkiye'nin yumuşak gücü 'nün bir parçası olduğunun altını çizmiştir(Bilbassy, 2010; aktaran, Çavuş, 2012: 31). Diğer taraftan, İsrail-Arap, Suriye-İsrail, İran-Batı ve Boşnak-Sırp dünyası arasındaki arabuluculuk rolleri, bölgede ve dünyada giderek söz sahibi bir ülke konumuna gelmesi, özellikle Arap coğrafyasında büyük oranlarda bir sempati kazanılması ve bütün bunların yanında; THY seferlerinin arttırılması, Kızılay, AFAD, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Vakfı, TİKA gibi kuruluşlarının, başta Afrika olmak üzere bölgede ve dünyada birçok yardımlarda bulunması da birer “yumuşak güç” unsuru olarak değerlendirilmektedir(Çavuş, 2012: 30-34; Sağsen, 2011: 60-61; aktaran, Tarcan vd. 2018: 254-256).

Bilindiği gibi, 1990'lı yıllarda Nye'in ortaya attığı “Güç” kavramı, 2000'li yıllar itibariyle Türk akademik camiasında da tartışılmaya başlanmıştır(Çavuş, 2012: 24). Özellikle 2003 Ak Parti hükümeti döneminde; bakan ve başbakan danışmanlığı ve önemli bürokratik görevlerin ardından uzun süre dış işleri bakanlığı da yapan ve Türk dış politikasına yön veren ve aynı zamanda bir akademisyen olan önemli siyasetçilerden Ahmet Davutoğlu, Nye'in yumuşak güç tanımlamasını farklı bir şekilde formüle etmiştir(Davutoğlu, 2011: 17). Davutoğlu, Nye'in; sert güç bileşenleri olarak aktardığı askeri ve ekonomik gücü, potansiyel veri (PV) şeklinde yorumlamış ve teknolojik gücü de bir potansiyel veri (PV) bileşeni olarak formüle eklemiştir. Diğer taraftan, Nye'in (2003: 12; aktaran, Çavuş, 2012: 25) yumuşak güç bileşenleri olarak sıraladığı; tarih, kültür, siyasi değerler ve kurumlar gibi enstrümanları; tarih, coğrafya, nüfus ve kültür olarak, standart veriler (SV) şeklinde kategorize etmiş ve bütün bunlara; stratejik zihniyet (SZ), stratejik planlama (SP) ve siyasi irade (Sİ) kavramlarını birer çarpan şeklinde ilave etmek suretiyle toplam gücü oluşturan bütün bileşenleri aşağıdaki şekilde formüle etmiştir.

$$\text{“Güç(G)} = (PV+SV) \times (SZ \times SP \times Sİ) \text{”}. \text{ (Davutoğlu, 2011: 17)}$$

Dolayısıyla Davutoğlu, “komşularla sıfır sorun” sloganı çerçevesinde şekillenen dış politika hedeflerini bu formül üzerine inşa etmiş, birçok komşu ülkeyle kendi bağlamında ilerlemiş ve çalışmamızın esas konusu olan Suriye özelinde de çeşitli sektörlerde ve çok sayıda iş birlikleri ve devletlerarası gelişmeler kaydedilmiştir. Bu bağlamda, Beşşar Esad'ın 2004 yılında gerçekleştirdiği Türkiye resmi ziyareti, Türkiye-Suriye ilişkilerinin başlangıcı olarak kabul edilmiş ve bir yıl

sonra Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Suriye'ye yaptığı ziyaretin ise bu ilişkilerin ileri seviyeye götürüleceğinin sinyalleri şeklinde yorumlanmıştır(Hürriyet Gündem, 2008; aktaran, Benek, 2016: 188). Kısa sürede başlayıp gelişen iki ülke arası ilişkiler, karşılıklı ekonomik işbirlikleri süreçleriyle devam etmiştir(Davutoğlu, 2010; aktaran, Benek, 2016: 188). Özellikle yabancı yatırımcı sorunu yaşayan Suriye ve Ortadoğu pazarına açılmak isteyen Türkiye açısından karşılıklı menfaatlerin bulunması da, ilişkilerin hızlıca ilerlemesinin önemli sebepleri arasında gösterilmiştir(Orhan, 2009; aktaran, Benek, 2016: 188).

Dolayısıyla kısa sürede gelişen iki ülke ilişkileri ekonomi alanında meyvesini vermeye başlamış ve Ocak 2007 itibariyle Türkiye-Suriye Serbest Ticaret Anlaşması yürürlüğe girmiştir(Benek, 2016: 188). 16-19 Ekim 2007 tarihlerinde Beşşar Esad Türkiye'yi ziyaret etmiş ve bu ziyaret esnasında geniş bir "Mutabakat Zaptı" imzalanmıştır(Keskin, 2013; aktaran, 2016, Benek: 188). İki ülke arasındaki ilişkilere hemen hemen her alanda ivme kazandıran bu mutabakata göre; Siyaset, güvenlik, ekonomi, enerji ve su konularında gerçekleştirilebilecek projelerle ilgili karşılıklı atılacak adımlara dair iradeler beyan edilmiş ve ayrıca; terörle mücadelede işbirliği, karşılıklı yatırımlar, sınır kapılarının daha işler hale getirilmesi, "Arap Doğal Gaz Boru Hattı Projesi" çalışmalarına ivme kazandırılması ve Türkiye Petrol Arama Ortaklığı(TPAO) ile Suriye Petrol Şirketi arasındaki işbirliğinin ilerletilmesi ve genişletilmesi karar altına alınmıştır(Keskin, 2013; aktaran, Benek, 2016: 188).

Gelişen Türkiye-Suriye ilişkilerinin bir sonucu olarak 2008 yılında Türkiye, Suriye-İsrail arasında barış için arabuluculuk rolünü üstlenmiş ve bu şekilde bölge ülkeleri nezdinde bir yumuşak güç örneği göstermiştir. Fakat aynı yıl İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırısı, Suriye-İsrail barış görüşmelerini askıya aldığı gibi, Türkiye-İsrail ilişkilerini de bozmuş ve Türkiye-İsrail ilişkilerinin gerginleşmesi, Türkiye-Suriye ilişkilerini bir adım daha öteye taşımış, sonuç olarak Türkiye-Suriye ortaklığıyla Nisan 2009'da İsrail'i rahatsız edebilecek ölçekte bir askeri tatbikat düzenlemiştir(Benek, 2016: 188-189). Daha sonra Ekim 2009'da Türkiye-Suriye arasında her iki ülkeden ilgili bakanların katılımıyla Halep ve Gaziantep'te Bakanlar Kurulu toplantıları düzenlenmiş ve ilişkiler farklı bir boyuta evrilmiştir(Benek, 2016: 189).

Bu toplantıyla birlikte iki ülke arasındaki vizelerin karşılıklı olarak kaldırılması

yönünde mutabakat sağlanmış ve toplantı sonrası; dostluk, kardeşlik ve ortaklık mesajları verilmiştir(Benek, 2016: 189; Çavuş, 2012: 32). Bütün bunlarla birlikte, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Şubat 2011’de iki ülke ortaklığıyla Asi Nehri üzerine yapılması düşünülen “Türkiye-Suriye Dostluk Barajı” temel atma töreninde yine; ortak tarih ve ortak kültür temalarıyla Suriye halkına seslenmiş, *“Bizler tarihin bizi birbirimize kardeş kıldığı ve eylediği milletleriz. Tarih boyunca bizim kaderimiz hep ortak oldu, hep birlikte yüreğimiz attı.”* (Keskin, 2013; aktaran, Benek, 2016: 189) şeklinde mesajlar vermiştir

Komşularla sıfır sorun politikası ve medeniyet derinliği şeklinde tanımlanan; özellikle ortak kültür ve ortak tarihe sahip ülkelerle işbirliği, sorunların çözümü yönünde adımlar atılması ve ilişkilerin arttırılması ilkeleri ekseninde devam eden iki ülke ilişkileri, “Arap Baharı” isyanlarının başlamasıyla hız kesmiş ve Suriye ile olan ilişkiler giderek zayıflamıştır(Çavuş, 2012: 32). Bu bağlamda atılan adımların ilki, Erdoğan’ın 9 Ağustos 2011’de Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nu Şam’a gönderme kararı ve bu karar öncesi yaptığı açıklama olmuştur. Bu açıklamasında Erdoğan; *“Suriye konusunu bir dış mesele olarak, bir dış sorun olarak görmüyoruz. Suriye meselesi bizim bir iç meselemizdir”* ve *“Suriye konusunda sabrın sonlarına geldik.”* demiş ve Şam yönetimi tarafından büyük bir tepki çekmiştir(Keskin, 2013; Benek, 2016: 189).

Bu tepkiler üzerine daha da gerginleşen Türkiye-Suriye ilişkileri, Erdoğan’ın yaptığı 11 Ağustos 2011 tarihli *"Ben lafı eğip bükmeyi sevmem, samimi bir ifadeyi burada kullanmak istiyorum. Deniz tükenmektedir, bu yol çıkmaz sokaktır. Dökülen kan, halkınızla aranızdaki bağı kopartıyor. Her damla kan, uluslararası toplumu size karşı önlem almaya biraz daha yaklaştırıyor.”* (Benek, 2016: 189) açıklamasıyla daha da derinleşen bir kriz halini almış ve yapılan tüm uyarılara rağmen halkı üzerindeki baskılarını her geçen gün artıran Esad’a karşı Davutoğlu, 15 Ağustos 2011 tarihinde *"Artık Suriye ile konuşulacak bir şey kalmamıştır"* açıklamasını yapmıştır(Benek, 2016: 189).

İki ülke arası gerginliğin artarak devam ettiği bu dönemde Türkiye, Esad yönetimine karşı bir takım yaptırım kararları almıştır. Bu kararlara göre; Suriye mali varlıklarının durdurulması, Suriye devlet bankaları ile ilişkilerin kesilmesini, ticari ve ekonomik ilişkilerin dondurulmasını ve Suriye ordusuna silah ve askeri malzeme

tedarikinin durdurulmasını da kapsayan yaptırımlar uygulayacağı açıklanmıştır(Aljazeera, 2011; aktaran, Benek, 2016: 189). Daha sonra 21 Eylül 2011’de BM’nin 66. Genel Kurul Genel Görüşmeleri kapsamında ABD’ye giden Erdoğan burada Başkan Obama ile görüşmüş ve görüşme sonrası/sonrasında; *“Suriye yönetimiyle görüşmelerimizi kesmiş durumdayız. Bu noktaya gelmek istemezdik ama Suriye yönetimi bizi böyle bir karar alma noktasına getirdi. Suriye yönetimine artık güvenimiz kalmamıştır”* açıklamasını yapmış ve ABD ile birlikte Esad’a karşı yaptırımlar konusunda birlikte hareket edeceklerini vurgulamıştır(Keskin, 2013; Benek, 2016: 189-190).

Nitekim devam eden süreçte Türkiye, her alanda Suriye ile ilişkilerini durdurma/dondurma/askıya alma sürecini başlatmış ve bu bağlamda; Suriye Merkez Bankası ile ilişkilerin dondurulması, Suriye Hükümeti’nin Türkiye’deki finansal varlıklarının dondurulması, Suriye hükümeti ile kredi ilişkilerinin durdurulması, mevcut işlemler hariç Suriye Ticaret Bankası ile işlemlerin durdurulması, Suriye’deki altyapı projelerinin finansmanı için imzalanan Exim Bank kredi anlaşmasının askıya alınması gibi bir dizi kararlar alınmıştır(Benek, 2016: 189-190). Böylece “Arap Baharı” sürecinde meydana gelen gelişmelerle birlikte, “Sert Güç” politikalarına geçiş süreci başlamıştır.

1.2. AK Parti’nin Arap Baharı Sonrası Değişen Politikası

2011 yılında “Arap Baharı” isyanlarının Suriye’ye sıçramasıyla birlikte, Dalacoura(2012: 76; aktaran, Yeltin, 2018: 204)’ya göre; ilk başlarda meseleye soğukkanlılıkla yaklaşan ve özellikle son on yılda ilerlettiği Türkiye-Suriye ilişkilerini sekteye uğratmamak için sabırlı bir siyaset izleyen Türkiye, Esad’ın halkına sert müdahalelerde bulunması, özellikle Türkmenlerin de muhalif gruplar içerisinde yer alması gibi nedenlerle Suriye rejimini uyarmaya başlamıştır. Dalacoura (2012: 76; Çalışkan, 2016: 10-12; aktaran, Yeltin, 2018: 205) çalışmasında, uyarma ve sonrası gelişmeleri üç dönem şeklinde aktarmıştır. Bunlar; reform yapması yönünde ikaz etmesine rağmen Esad’ın kendi halkına uyguladığı şiddetin dozunu daha da artırdığı yoğun diplomatik dönem, Esad rejimini bitirmeye yönelik politikalara hız verip, muhalifleri de desteklediği dönem ve artan terör grupları (PYD/YPG, DAİŞ) ve bu grupların Türkiye’ye yönelik olarak başlattığı ve terör

faaliyetleri nedeniyle, bizzat operasyonları başlattığı dönem olarak tanımlanmıştır.

Nitekim gelinen noktada, Türkiye-Suriye ilişkileri tamamen kopmuş ve 26 Ocak 2012’de Davutoğlu, Esad’a çağrı yaparak Suriye’de olan olayların son bulması gerektiği konusunda son kez uyarmış ve sonunun Libya’nın devrik lideri Kaddafi gibi olacağını iddia etmiştir(Zeren ve diğerleri, 2017; 1885; aktaran, Tarcan ve diğerleri, 2018: 263). Devam eden süreçte; Suriye’nin kuzeyinden Türkiye topraklarına; havan, füze ve roket gibi mühimmatların düşmesi sonucu, başta Gaziantep, Hatay, Kilis ve Akçakale olmak üzere sınır kentlerinde çok sayıda bomba düşme hadisesi yaşanmış, Ankara, İstanbul gibi kentlerde bombalı saldırılar gerçekleşmiş ve bütün bunların sonucunda yüzlerce Türk vatandaşı ölmüştür(Yeltin ve Işık, 2017: 43-44; Erkmen, 2016; aktaran, Taşdemir ve Özer, 2017: 60; Gazetevatan, 30.04.2016). Ayrıca aynı dönemde bir Türk savaş uçağı Akdeniz üzerinde uçuş yaptığı sırada Suriye tarafından düşürülmüş, dolayısıyla ilişkiler kopma noktasına gelmiştir(Yeltin ve Işık, 2017:43-44). Daha sonraki süreçlerde de BM’nin rejime karşı oyladığı her türlü menfi oylamada rejim aleyhine oy kullanarak “Batılı” devletler safında yer almıştır; Bağlıoğlu, 2013: 507-508).

1.2.1. AK Parti’nin Değişen Tehdit Algısı: Yumuşak Güçten Sert Güce Geçiş Süreci

Taylor’a (2016:5-6; aktaran, Taşdemir ve Özer, 2017: 60) göre;” Yönetilemeyen alanlar farklı derecelerde tehdit oluştururlar. Ya küresel cihadizm ile bağlantılı terörizm barındırır, ya cihat dışı terörizm ve suç şebekeleri için üsler sağlar ya da yönetilemeyen alanlar insani krizin en büyük tehdit unsuru olarak ortaya çıkar.” Bu bağlamda, özellikle “devlet dışı” aktörler olarak DAİŞ ve PYD/YPG terör örgütlerinin sürece dâhil olması; hem Türkiye’ye doğru bir göç akımının başlanmasına -ki dış işleri bakanlığı verilerine göre ülkemizde halen 3,6 milyon mülteci bulunmaktadır- hem de Suriye’nin kuzeyinde PYD/YPG örgütünün kantonlaşmak suretiyle Türkiye sınır güvenliğinin tehdit altına sokulmasına sebep olmuşlardır(Dış işleri bakanlığı, 2021).

Dolayısıyla, AK Parti hükümetinin kısa (terör ve göç) ve uzun (Suriye’nin kuzeyinde kurulacağı iddia olunan “Kürt” devleti) vadeli güvenlik tehdidi olarak tanımladığı bu fiili durum, Suriye’ye yönelik politikalarının sertleşmesine zemin

hazırlamıştır. Bu bağlamda, yapılan araştırmalar ve AK Parti yetkilileriyle yapılan görüşmeler neticesinde; AK Parti'nin gerek düzensiz göç dalgası ve gerekse Suriye'nin kuzeyindeki çatışmaları birer tehdit olarak algıladığı ve attığı adımları da daha çok bu iki temel güvenlik sorunu etrafında şekillendirdiği anlaşılmıştır. Zira TBMM dış ilişkiler komisyonunda üye olarak görev yapan AK Parti Bursa milletvekili Sn. Atilla Ödünç, kendisiyle yapılan görüşmede; AK Parti hükümetinin, Suriye'deki olayların başladığı tarihten itibaren, sorun çözücü ve arabulucu rolünü üstlenerek büyük bir bölgesel güç olduğunu bir kez daha gösterdiğini, bu bağlamda etkin bir aktör olarak her zaman sahada olduğunu aktarmıştır(Ödünç, 2021).

Suriye politikalarıyla ilgili de görüşlerini aktaran Ödünç, meselenin Türkiye açısından bir güvenlik sorunu olduğunu ve bu sorunun AK Parti tarafından; göç ve terör gibi kısa vadeli ve Suriye'nin kuzeyinde oluşturulmak istenen otonom bölge ya da kurulmak istenen özerk devlet gibi uzun vadeli tehdit algısı şeklinde tanımlandığını ve atılan adımların bu minvalde atıldığını ileri sürmüştür(Ödünç, 2021). Dolayısıyla, Türk hükümetinin attığı askeri adımların asıl amacının, bölgedeki huzursuzluktan kaynaklanan göç akımını durdurmak, bölgede huzuru sağlamak suretiyle mevcut göçmenlerin kendi topraklarına dönmesini sağlamak ve orada barışı sürekli hale getirmek için bölgeyi terör örgütlerinden temizlemek olduğunu ifade ederek, bu adımların aynı zamanda uzun vadede PYD/YPG'nin otonom bölge oluşturma ve devlet kurma hedeflerinin önünü kesmek açısından da önemli olduğunu vurgulamıştır(Ödünç, 2021).

Nitekim AK Parti lideri Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve 2018 genel seçimlerinden sonra uygulanmaya başlanan Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemini destekleyen Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) lideri Devlet Bahçeli'nin çalışmamız bağlamındaki açıklamaları da Mv. Ödünç'ü doğrulamaktadır. Zira Erdoğan, "Fırat Kalkanı" harekâtı başladığında, DAİŞ ve PYD/YPG örgütlerine yönelik bir operasyon olduğunu vurgulamakla beraber, Suriye halkına yardım edilmesi gerektiğinin de altını çizmiştir(Cumhuriyet, 24.08.2016). Harekâttan bir süre sonra ise; *"Devlet terörü estiren zalim Esed'in hükümdarlığına son vermek için biz oraya girdik, başka bir şey için değil."*(bbc.com, 01.12.2016) diye konuşmuş ve burada gerek Türkiye'ye yönelik göç dalgasının önüne geçmeyi gerekse Suriye halkına bu konuda yardım etmeyi amaçladığını göstermiştir.

Aynı harekâtta Bahçeli ise; “Sınırlarımızda beliren terör tehdidini, tüm sınırlarımızdaki teröristleri temizlemek suretiyle bertaraf etmeliyiz, dolayısıyla “Fırat Kalkanı” harekâtını olumlu buluyoruz.” (Ntv.com, 24.08.2016) Şeklinde konuşmuştur. Açıklamasını; Türkiye’nin sınırlarına yakın Suriye kentlerinin PKK’nın Suriye kolu olan PYD/YPG ve IŞİD(DAİŞ) tarafından işgal edildiği, PYD tarafından sınırlarımızda “sözde” kantonlar kurulduğu ve asıl amacın ise bu kantonları birleştirmek suretiyle sınırimız boyunca özerk bir bölgesel yönetim oluşturmak olduğu şeklinde genişleten Bahçeli, çalışmamızın esas konusu olan kısa ve uzun vadeli terör tehdidine işaret etmiştir(gazetevatan.com, 24.08.2016). Sonraki (Zeytin Dalı ve Barış Pınarı) harekâtlar da “Fırat Kalkanı” operasyonunun devamı niteliğinde olmuş ve MHP’nin desteği bu noktada devam etmiştir.

AK Parti lideri ve aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olan Recep Tayyip ERDOĞAN, Suriye konusundaki genel değerlendirmelerini farklı yer ve zamanlarda ve çeşitli vesilelerle dile getirmiş ve Suriye’de meydana gelen olaylara küresel ve bölgesel güçlerin bakışını sert sözlerle eleştirmiştir. Çeşitli basın açıklamaları ve basına yansıyan konuşmalarında, özellikle ABD’nin Suriye’nin kuzeyindeki örgütlere açıkça destek verdiğini, Türkiye’nin terör örgütü olarak nitelediği PYD’yi bölgesel bir aktör gibi kabul ettiğini eleştirmiş, terör örgütlerine silah, mühimmat ve benzeri askeri desteğin verildiğini ileri sürmüştü ve her şeye rağmen mücadele etme konusundaki kararlılıklarını vurgulamıştır(Anadolu Ajansı,15.10.2021). Küresel bir kriz olarak tanımladığı Suriye konusunda Birleşmiş Milletlere de çeşitli vesilelerle çağrılar yapmış, fakat ciddi bir karşılık bulamamıştır. Dolayısıyla, BM’nin adaletsizlik ve acizlik içerisinde olduğunu, işlevsizleştiğini ve Suriye’deki sorun şimdi çözülmezse ileri de artık çözüm bulunamaz ve müdahale edilemez bir hal alacağını dile getirmiş ve konunun ciddiyetini hatırlatmıştır(Anadolu Ajansı,05.10.2021; Anadolu Ajansı,17.12.2019).

Öte yandan, Suriyeli göçmenler konusunda da başta ABD olmak üzere özellikle AB ülkelerine karşı sert eleştiriler yönelten ERDOĞAN, göç ’ün küresel bir sorun olduğunu vurgulayarak göç konusunda sadece sınır ülkelerinin değil, sınırların anlamsızlaştığı küresel dünyada bütün ülkelerin sorumlu olduğunu ileri sürmüştür. Türkiye’nin etnik ve dini ayırım yapmadan herkese kucak açtığını ve bu konuda “açık kapı politikası” uyguladıklarını belirten AK Parti lideri, göç ’ün bir insanlık

dramı olduğunu ve bu noktada Türkiye olarak her zaman mazlumun yanında olduklarını ve olacaklarını yinelemiştir. Konuşmalarında Ege denizinde ölen binlerce sığınmacıyı hatırlatarak, bu konuda AB ülkelerinin kayıtsız kaldığına ve bütün yükü Türkiye’ye yıktıklarına dikkat çeken ERDOĞAN, ülkesinde yaklaşık beş milyon mültecinin yaşadığının ve Türkiye’nin –milli gelire oranla- mültecilere ev sahipliği yapma ve bu konuda kaynak sağlama noktasında dünyada ilk sırada olduğunun altını çizmiştir(Anadolu Ajansı,17.12.2019; trthaber.com, 09.09.2021).

Diğer taraftan, kısa vadeli tehdit algılarından olan “Göç” konusunda da hükümet ile paralel ve destekleyici politika izleyen Bahçeli ise; Göç’ün insanlık var olduğundan beri olageldiğini hatırlatmış ve “*Türk milletinin, mazlumlara her fırsatta kucak açtığını, sofrasına buyur ettiğini, Batılı ülkelerin ise kulak tıkadığını, burun kıvırdığını*” (Anadolu Ajansı, 10.03.2020) ifade etmiştir. Buna karşın başka bir açıklamasında da Suriyeli göçmenleri misafir olarak nitelemekle birlikte, bayram için gidilebiliyorsa kalıcı olarak da gidilebilmelidir. Zira kendi nüfus güvenliğini ve nüfus istikbalimizi muhafaza etmek zorundayız. Şeklinde konuşmuş ve sığınmacıların güvenlikleri tesis edildiği takdirde kendi topraklarına dönmelerinin daha uygun olacağını işaret etmiştir(Cumhuriyet, 31.07.2021).

Dolayısıyla, bazı noktalardaki eleştirilerini dile getirmekle birlikte, MHP’nin kısa ve uzun vadeli güvenlik tehdidi algısı AK Parti hükümetiyle paralellik göstermekte ve Türk hükümetini bu noktada desteklemektedir. AK Parti hükümetini dışarıdan – şartsız- destekleyen MHP’nin, sert güç kullanımı ve Esad hakkındaki görüşlerini de incelediğimiz çalışmamızda, MHP lideri Bahçeli’nin konu hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Buna göre bir grup toplantısındaki konuşmaları değerlendirilen Bahçeli; Esad’ın devrilmesi gerektiğini, devrilene kadar yüreklerin soğumayacağını ve gerekirse Şam’a girilme planlarının yapılması gerektiğini ifade etmiş ve bu konudaki AK Parti hükümetine olan desteğini yinelemiştir(Sözcü, 11.02.2020).

Genel olarak bakılacak olursa; Türkiye’nin Suriye’nin kuzeyiyle ilgili politikalarının daha çok “güvenlik” eksenli politikalar çerçevesinde şekillendiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla, Suriye’deki -Türkiye dışında kalan- iç ve dış(küresel ve bölgesel) bütün aktörlerin takındığı tavır ve roller, Türkiye’nin Ak Parti dönemine denk gelen Suriye politikalarında, yumuşak güçten sert güce

dönüşüm yapılmasına sebep olmuş ve bu gibi nedenlerle; hem ülkesindeki mültecileri kendi topraklarına geri göndermek hem de güney sınırında oluşan tehlikeli oluşumu bertaraf etmek için sırasıyla; Fırat Kalkanı Zeytin dalı ve Barış pınarı operasyonlarını başlatmıştır(Dışişleri bakanlığı, 2021; Ulutaş ve Duran, 2016: 21).

1.2.2. Suriye'nin kuzeyine Yapılan Askeri Operasyonlar

AK Parti hükümetinin bu tehdit ve güvenlik algısına karşı geliştirmiş olduğu politika sert güç kullanımına dayandırılmıştır. Bu haliyle önceki yumuşak güç kullanımı politikasında bir hayli değişiklik göstermektedir. Sert güç kullanımı, Suriye rejimine yönelik başlatılan ekonomik ve diplomatik yaptırımlara ilaveten, kısa vadede PYD/YPG tehdidini azaltmak ve Suriyeli Mültecilere güvenli bir bölge oluşturmak, uzun vadede ise PYD/YPG tehdidini ortadan kaldırmak amacıyla Suriye topraklarına gerçekleştirilen üç askerî harekâtta oluşmaktadır. Bu askerî harekâtlarla belirlenen hedefleri vurup, tanımladığı güvenlik tehditlerini bertaraf etmek amacıyla Türkiye, BM'nin 51. Maddesine¹¹ istinaden, bir önceki başlıkta sıralanan nedenleri de gerekçe göstererek “meşru müdafaa hakkını” kullanmak üzere, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile birlikte 24 Ağustos 2016 tarihinde “Fırat Kalkanı” harekâtını başlatmıştır. Önce Cerablus, ardından da Çobanbey ve Dabık'ı DAİŞ'ten temizleyen Türk Silahlı Kuvvetleri ve ÖSO, daha sonra EL-Bab'a yönelmiş ve böylece, Azez-Cerablus hattı güvence altına alınmıştır(Orhan, 2016: 12; Korkmaz, 2016: 17; Yeşiltaş ve diğerleri, 2017: 26-29; aktaran, Yeltin, 2018: 209; Polat, 2020: 65-69).

Diğer taraftan, PYD/YPG'nin batıda Afrin'e ulaşabilme çabaları da engellenmiş ve DAİŞ'in Türkiye sınırlarından temizlenmesi süreci tamamlanırken, PYD/YPG'nin Afrin'e ulaşma çalışmaları kapsamında, operasyonlar PYD/YPG ekseninde devam etmiştir(Ulutaş ve Duran, 2017:25; Polat, 2020: 65-69).

¹¹ BM madde 51: “Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkına halel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez”. (Taşdemir ve Özer, 2017: 59)

Türkiye'nin "Fırat Kalkanı" harekâtı ile Menbiç ve Afrin arasını bloke etmesi ve PYD/YPG'nin Afrin'e ulaşmasını engellemesiyle birlikte; PYD'nin Menbiç tarafından Fırat'ın batısına uzanması, ABD'nin Suriye Demokratik Güçleri(SDG) adı altında yaklaşık 30 bin kişilik bir silahlı PYD/YPG gücü'nün teşekkül ettirme çabaları Türkiye'nin endişelerini artırmış, ikinci operasyon motivasyonunu güçlendirmiş ve netice itibarıyla de 20 Ocak 2018 tarihinde "Zeytin Dalı" harekâtı kapsamında PYD'nin kanton olarak ilan ettiği Afrin'e girilmiştir(Köylü, 2018; 79-80; Polat, 2020: 70-72).

Köylü,(2018: 80); Polat, (2020: 70-72)'a göre; Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünce "Zeytin Dalı" harekâtının sebepleri; 10 bin kilometrekarelik bir alanın, ÖSO nüfuzuna geçmesini sağlamak, Doğu Akdeniz'e ulaşmayı hedefleyen PKK kuşağını tamamen engellemek, Türkiye'nin Arap dünyasıyla coğrafi irtibatının kesilme ihtimalini ortadan kaldırmak, Suriye ile olan sınırların güvenliğini sağlamak, PYD/PKK'nın Amanos Dağları üzerinden Türkiye'ye yaptığı sızmaları önlemek, Terör örgütünün Akdeniz'e ve buradan dünyaya açılmasını engellemek, "Fırat Kalkanı"nın güvenliğini ve devamını sağlamak, Tel Rıfat bölgesinin kontrolünü ele geçirerek sivillerin evlerine geri dönmesini sağlamak ve ABD'nin terör örgütlerine desteğini önlemek. Şeklinde sıralanmıştır. Bunlara ilaveten; Türkiye'nin sınır illerinin güvenliğinin sağlanmasında ve "Fırat Kalkanı"nın korunmasında Afrin'in kritik önemde olduğu, terör örgütlerinin Afrin'de bulunmasının, Kilis ilinin tamamının ve Hatay ilinin büyük bir kısmının terör örgütlerinin ateş menziline girmesi anlamına geldiği iddia edilmiş ve Türkiye'nin, Afrin ile Kobani'nin birleşmesini "Kürt koridoru" projesinin en önemli ayağı olarak gördüğü vurgulanmıştır(Başbakanlık Kamu Diplomasi Koordinatörlüğü, 2018; aktaran, Köylü, 2018: 80; Polat, 2020: 70-72).

Görüldüğü gibi, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçmeden önce yapılan bu operasyonun gerekçelerini, o zamanki "Başbakanlık Kamu Diplomasi Koordinatörlüğü" yukarıdaki gibi sıralamış ve çalışmamızın araştırma konusuna da birkaç noktadan ışık tutmuştur. Şöyle ki; Türkiye'nin başta sınır güvenliği olmak üzere, Suriyeli göçmenlerin güvenli bir şekilde kendi topraklarına dönmelerini sağlamak, Amanos bölgesinde terör gruplarının Türkiye'ye sızmasını önlemek, PYD'nin Doğu Akdeniz'e kadar ulaşma hedefini engellemek gibi önemli nedenleri

bulunmakta ve Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde kurulması planlanan "Kürt" devletine asla müsaade etmeyeceği kararlılığında olduğu ve operasyonları da bu şekilde temellendirdiği anlaşılmaktadır. Bu hedeflerine ulaşmak için bölgesel ve küresel aktörlerle karşı karşıya gelme olasılığını da göze almış olan Türkiye, operasyonlarına başlamış ve ABD, Rusya başta olmak üzere küresel ve bölgesel güçlerle zaman zaman çıkar çatışmaları yaşamıştır(Köylü, 2018: 82-83). Türkiye, rahatsız olduğu Obama'nın Suriye politikalarının değişen yönetimle birlikte değişeceğini ümit etmiş, fakat yeni Başkan Trump'ın muhalif ÖSO'ya vermiş olduğu desteği tamamen kesip, Suriye Demokratik Güçleri (SDG)'ni "en etkili müttefik", "vazgeçilmez müttefik" şeklinde tanımlaması, desteklemesi ve PYD flamaları ile ABD bayraklarının yan yana asılmasıyla birlikte bu ümidini yitirmiştir(www.bbc.com, 2014; aktaran, Köylü, 2018: 82).

ABD, SDG perdesi altında PYD'yi desteklemiş, bu anlamda Türkiye ile olan müttefiklik ilişkisine zarar vermiş ve ABD'nin SDG marifetiyle gerçekleştirmek istediği proje gereği PYD, Suriye'nin DAİŞ ile mücadele eden en önemli gücü veya Kuzey Suriye'nin (Rojava) gerçek sahibi olarak tanımlanmış, dolayısıyla da Türkiye, bölgedeki politikanın dışına atılmak istenmiştir(Köylü, 2018: 82). Fakat Türkiye'nin kararlı operasyonlarıyla birlikte ABD, Dışişleri Bakanı Rex Tillerson vasıtasıyla, Türkiye'ye PYD/YPG'den temizlenen Afrin için "güvenli bölge" önerisinde bulunmuş, Türkiye'nin meşru müdafaa haklarına ve güvenlik kaygılarına saygılı olduklarını belirtmiştir(www.turkiyegazetesi.com.tr; aktaran, Köylü, 2018: 82). Fakat Türkiye, bölgeyle ilgili siyasette yaşadığı tecrübelerle ABD'ye artık güvenmediğini işaret etmiş ve bu bağlamda Cumhurbaşkanı Erdoğan,

"Sayın Obama döneminde bizim bir de Zeytinlik Harekâtı var. O harekât Menbiç'i teröristlerden temizleme harekâtıydı ama sözünde durmadı, bizi aldattı. Biz üzerimize düşeni yaptık ama onlar yapmadı. Bize söz verdiler, 'Buradaki teröristleri Fırat'ın doğusuna süreceğiz, Menbiç'i gerçek sahiplerine bırakacağız' dediler ama sözlerinde durmadılar." (www.haber7.com; aktaran, Köylü, 2018: 82)

Şeklinde konuşarak Türkiye'nin bu güvensizliğini açıkça ortaya koymuştur.

Diğer taraftan, ABD'nin SDG vasıtasıyla Rusya'nın sahasını daraltması ve petrol yataklarını kontrol altına alması, Suriye'de meydana gelen savaş giderlerini Suriye petrolleri yoluyla karşılamak isteyen Rusya'nın ABD ile Suriye özelindeki ittifakına zarar vermiş ve Rusya, ABD'nin öncülüğünü yaptığı Cenevre Sürecine

alternatif Astana-Soçi Sürecini başlatmıştır(Köylü, 2018: 82-83). Ayrıca, PYD'nin ABD'ye yaklaşması, hatta güdümüne girmesi, Rusya'nın PYD ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiş, bu durum, Esad'la PYD'yi karşı karşıya getirmiştir(Köylü, 2018: 82-83). ABD-Rusya çekişmesinde Türkiye doğal olarak, PYD/YPG terör örgütünü destekleyen ABD'yi değil, bu örgütlerle arası bozulan Rusya'yı seçmiş ve Astana-Soçi sürecine etkin bir şekilde katılmıştır(Köylü, 2018: 82-83). Türkiye operasyonlarıyla birlikte PYD'nin silahlı kolu YPG lideri Sipan Hemo, Rusya'yı "Kürtlere ihanet etmek" ile suçlamış ve Rusya ile mevcut anlaşmalarının olduğunu, gelinen noktada Rusya'nın kendilerini bir gecede sattığı yönünde demeçler vermiştir(www.bbc.com; aktaran, Köylü, 2018: 82-83).

Son olarak Türkiye, 9 Ekim 2019 tarihinde sınır güvenliğini tehdit altında bırakan terör örgütlerini sınırından temizlemek, Suriye'nin kuzeyinde mukim bölge insanların güvenli bir şekilde yaşamasını sağlamak, PYD/YPG terör örgütünün yasa dışı faaliyetlerini engellemek ve Suriye'nin toprak bütünlüğünü koruma altına almak amacıyla Suriye'nin kuzeyinde "Barış Pınarı" harekâtını başlatmıştır(Polat, 2020: 77). Fırat'ın doğusundaki terör örgütlerine yönelik olarak düzenlenen bu harekâtın amacı, Polat'a (2020: 77) göre, Millî Savunma Bakanlığı Web sayfasında; aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

1. Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit eden terör unsurlarını sınır hattından temizlemek ve sınır güvenliğini sağlamak,
2. Türkiye-Suriye sınırının güneyinde bir terör koridoru oluşturulmasını engellemek,
3. Suriye'nin kuzeyinde yaşayan bölge halkının güvenliğini sağlayarak onlar için güvenli bir yaşam alanı oluşturmak,
4. DEAŞ ve PKK/KCK/PYD-YPG başta olmak üzere Türkiye'nin güvenliğine tehdit oluşturan terör örgütleri ve teröristleri etkisiz hale getirmek,
5. Yerinden edilmiş Suriyelilerin evlerine ve topraklarına dönüşleri için uygun şartları sağlamak.

"Barış Pınarı" harekâtı da kendisinden önceki her iki (Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı) harekât gibi uluslararası hukuk dâhilinde, BM Güvenlik Konseyi'nin terörle mücadeleyle yönelik kararları ve BM Sözleşmesinin 51'inci maddesine uygun ve

Suriye toprak bütünlüğüne saygılı bir şekilde Rasulayn ile Tel-Abyad arasında uzanan yaklaşık 120 kilometrelik bir bölge içerisinde icra edilerek son bulmuştur(Polat, 2020: 77). Bu harekât neticesinde Türkiye, Fırat'ın batısı ile doğusu arasındaki terör gruplarının bulunduğu bölgelerin birleştirilmesini engellemiş, kontrol altında tuttuğu mayınlı bölgeleri temizlemeye başlamış, diğer taraftan da 22.10.2019 tarihinde Soçi'de Rusya ile birlikte karara bağlanan mutabakat gereği ortak devriye faaliyetlerine başlamıştır(Polat, 2020: 79-80).

Buna karşılık, harekâtın ilk başladığı günden itibaren; ABD, AB ve hatta NATO'dan çeşitli ortamlarda birtakım tepkiler dile getirilmiştir. Türkiye'nin kararlılığı neticesinde ise; 17 Ekim 2019 tarihinde ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence, Dışişleri Bakanı Mike Pompeo, Ulusal Güvenlik Danışmanı Robert O'Brien ve Suriye Özel Temsilcisi James Jeffrey'den oluşan ABD heyeti ile yapılan karşılıklı görüşmelerle varılan mutabakat gereği, terör örgütü PKK/PYD/YPG'nin 120 saat içerisinde "Güvenli Bölge"den çekilmesi, ağır silahlarının toplanması ve tahkimatlarının tahrip edilmesi için ateşkes kararı alınmıştır(Polat, 2020: 79).

Sonuç olarak, Türk hükümetinin Güney sınırlarında ortaya çıkan terör tehdidi durdurulmuş ve terör örgütleri (DAİŞ, PYD/YPG) nin ele geçirdiği stratejik bölgeler ÖSO ile yapılan ortak operasyonlar(Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı) neticesinde ÖSO'nun kontrolüne geçmiştir. Harita.7'de gösterilen bu bölgelerde halen Türk Silahlı Kuvvetlerinin garantörlüğünde ÖSO hâkimiyeti devam etmektedir. Bütün bu operasyonların gerekçeleri ve uluslararası hukuktaki dayanaklarından bahsedildikten sonra, son bölümümüzün ikinci başlığında ise; Türk hükümetinin icra ettiği bu politikaların, diğer Türk siyasi partilerinde ve sivil toplum kuruluşlarında bulduğu karşılığı irdelenmektedir.

2.Diğer Aktörlerin Suriye'nin Kuzeyinde Uygulanan Politikalara Yaklaşımları

Gerek literatür taraması gerek yazılı/görsel basın taraması gerekse Türkiye Cumhuriyeti dış politikasında birer aktör rolü üstlenebilecek olan, Türk toplumunda ciddi ölçüde karşılığı bulunan siyasi parti ve sivil toplum kuruluşları(STK) ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler çerçevesinde hazırlamış olduğumuz bu bölümde; Suriye'de meydana gelen iç savaş neticesinde Türkiye'nin güney

sınırlarında örgütlenen PYD/YPG/PKK gibi çeşitli grupların Suriye'nin kuzeyinde; kantonlaşma, otonom bir bölge oluşturma ya da nihayetinde “Kuzey Suriye” adı altında bir “Kürt” bölgesel yönetimi/devleti kurmak suretiyle Türkiye'nin özellikle güney sınırlarında, kısa vadede Türkiye cumhuriyeti vatandaşlarının can ve mal güvenliğine, orta ve uzun vadede de Türkiye'nin toprak bütünlüğüne yönelik bir tehdit algısı olup olmadığı konusu tartışılmıştır.

Bu bölüm, Türkiye Cumhuriyeti dış politikasına doğrudan ya da dolaylı olarak yön veren çeşitli siyasi partilerin yetkilileri ve Türk halkı adına hükümet politikaları hakkında kanaatlerini bildirerek olumlu/olumsuz destek ya da tepkilerini dile getiren ve Türk toplumunun kahir ekseriyetini temsil eden STK yetkilileriyle yapılan görüşmelerin ayrıntılı bir değerlendirmesinden oluşmaktadır. Özellikle böylesi önemli bir dış politika konusunda, her türlü ideolojik görüş ve düşünceye sahip siyasi parti ve STK yetkilileriyle görüşülmeye özen gösterilmiş, fakat sadece görüşmeye zaman ayırabilen ve görüşme şartları uygun olan parti ve STK yetkilileriyle görüşülebilmiş ve görüşülemeyen kesimin görüşleri ise “yazılı/görsel basın taraması” yöntemiyle çalışmamıza aktarılmıştır.

Siyasi parti ve STK'ların tamamıyla görüşülememesiyle birlikte, Türk toplumunun büyük bir kesimini temsil edebilecek çeşitlilikte parti ve STK yetkilileriyle görüşülmüştür. Görüşülen ve görüşmeleri çalışmamıza aktarılan STK'lar, özellikle işçi, iş insanı, sanayici, esnaf, çiftçi ve benzeri şekilde hemen hemen tüm toplumu temsil edebilecek yapıda faaliyet gösterenler arasından seçilmiş, ayrıca toplumun her anlamda nabzını tutan gazetecileri temsilen de Gazeteciler Cemiyeti yetkilileriyle görüşme sağlanmıştır. Diğer taraftan, incelediğimiz Türk dış politikası -uygulanması bağlamında- önemli bir parçası konumundaki TSK emeklisi askerlerden teşekkül etmiş olan bazı derneklerle de görüşülmüş ve konuyla ilgili düşünceleri çalışmamıza aktarılmıştır. Yapılan değerlendirmeler dört kategoride ve iki güvenlik algısı ekseninde sentezlenmiştir.

Buna göre; Suriye politikalarının icracısı olan AK Parti hükümetinin ve AK Parti yetkililerinin yaklaşımları, PKK/PYD/YPG terör örgütlerini birer terör örgütü ya da Türkiye'ye yönelik bir tehdit olarak kabul etmediği anlaşılan HDP yetkililerinin yaklaşımları, bu iki parti dışında kalan muhalefet partilerinin genel yaklaşımları ve genel olarak STK'ların yaklaşımları olmak üzere dört kategoride

irdelenen çalışmamız, görüşme yapılan bütün kurum/kuruluşların algıladığı güvenlik tehdidi açısından da; göç ve terör eylemleri bağlamında kısa vadeli ve Suriye'nin kuzeyinde kurulacağı iddia olunan “Kuzey Suriye” “Kürt” devleti ya da otonom bölgesi şeklindeki uzun vadeli tehdit algıları olmak üzere, iki eksenli bir çalışma şeklinde düzenlenmiştir.

Ayrıca yapılan görüşmeler parti liderlerinin yaptığı açıklamalarla da karşılaştırılmıştır. Buna göre gerek siyasi parti temsilcileri gerekse STK temsilcilerinin beyan ettiği görüşlerden, Suriye'nin kuzeyinde kısa, orta ve uzun vadelerde çeşitli güvenlik tehditleri bulunduğu görüşünün ve hatta bu tehditleri gidermek için Türk hükümetinin yaptığı operasyonların -HDP hariç- genel olarak desteklendiği anlaşılmıştır. Bununla birlikte özellikle muhalefet partileri, beyan ettikleri görüşlerine- güvenlik tehdidine karşı olmasa da- çeşitli şerhler koymuş ve mevcut hükümetin uyguladığı bazı politikaları eleştirmişlerdir.

Çalışmamızda ayrıntılı bir şekilde yer verilen iktidar ve muhalefet partilerinin konuyla ilgili görüşleri, görüşme(mülakat) yöntemiyle dört kategoride yapılmıştır. Literatür taraması, yazılı/görsel basın taraması ve görüşme(mülakat) yöntemleriyle düzenlenmiş olan çalışmamızın birinci kategorisi, Ak Parti hükümeti ve parti yetkililerinin görüşleri olarak “AK Parti'nin Değişen Tehdit Algısı: Yumuşak Güçten Sert Güce Geçiş Süreci” başlığında, ikinci, üçüncü ve dördüncü kategorileri ise devam eden başlıklarda ele alınmış ve görüşme sağlanan parti ve STK yetkilileriyle ilgili bilgiler Tablo.2. de paylaşılmıştır.

2.1. Halkların Demokratik Partisinin (HDP) Yaklaşımları

Bazı kesimlerce, PKK/PYD/YPG taraftarlığı ve terör örgütlerinin siyasi uzantısı olarak nitelendirilen Halkların Demokratik Partisi (HDP), 2018 genel seçimlerinde %11,7 oy oranı ve 67 milletvekili ile meclise girmiş bir siyasi partidir. HDP'nin mevcut konumu bu noktada büyük bir tartışma konusu olmuş, hatta bundan dolayı, partiye Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından kapatma davası açılmıştır. Bu nedenle HDP'nin Kuzey Suriye'de meydana gelen gelişmelere karşı olan algısı ve önerdiği politikalar diğer partilerden bir hayli farklılık göstermektedir. Dolayısıyla, Türk hükümetinin güney sınırlarındaki güvenlik tehdidi algısıyla başlattığı operasyonlara her zaman karşı çıkan tek siyasi parti konumundaki parti

HDP'dir.¹² Nitekim HDP yetkililerinin açıklamasına bakıldığında, partinin PKK/PYD'yi bir terör örgütü olarak tanımlamayı tercih etmediği göze çarpmaktadır. Örneğin, HDP merkez yürütme kurulunun 01.10.2014 tarihli açıklamasına bakıldığında; PKK/PYD/YPG'yi birer terör örgütü olarak algılamadıkları ve Suriye'nin kuzeyini "Rojova Kürdistanı", "Kürdistan" gibi isimlerle tanımladıkları görülmektedir(HDP, 01.10.2014). Benzer şekilde, HDP, resmi web sitesi "Raporlar" bölümünde arşivlediği, 27 Ekim 2014 tarihli "HDP Merkez Yürütme Kurulu Toplantısı Sonuç Bildirgesi" nde; PYD/YPG'nin birer terör örgütü olduğunu iddia etmek "aymazlık" olarak nitelendirilmiş, "Rojova Kürdistanı" şeklinde tanımladıkları Suriye'nin kuzey bölgesindeki terör faaliyetlerini de –DAİŞ'le yapılan mücadeleye atfen, "direniş" ve kamuoyunda "6-7 Ekim olayları" olarak bilinen ve Selahattin Demirtaş'ın "azmettirici" sıfatıyla yargılandığı olayları "mücadele" olarak tanımladıkları görülmektedir(HDP, 27.10.2014).

Göç ve terör gibi kısa vadeli ve Suriye'nin kuzeyinde bir otonom bölge oluşturulmak istenmesi gibi uzun vadeli güvenlik tehdidi yaklaşımlarına iki eksenli bakıldığında; HDP'nin PYD/YPG gibi örgütleri terör örgütü olarak tanımlamaması, bu örgütleri Türkiye'ye yönelik bir tehdit olarak kabul etmediğini göstermekle birlikte, Türkiye'nin uzun vadeli tehdit olarak algıladığı "Kuzey Suriye" "Kürt" devleti ya da otonom/özerk bölgesini dolaylı olarak teyit ettiğini düşündürmektedir. Öte yandan "Göç" meselesini sorun olarak tanımlayan HDP bu konuda genellikle BM kararlarını, evrensel hukuku ve demokrasiyi işaret etmiş ve askeri operasyonların yanlış olduğunu iddia etmiştir. Bu bağlamda, HDP'nin Göçmen ve Mülteci Komisyonu Sözcüsü Gülsüm Ağaoğlu, 18 Aralık 2019 tarihli raporunda;

"Dünyada göçlerin sona ermesi için iktidarların askeri ve müdahaleci politikalarına karşı uluslararası kamuoyunu duyarlı olmaya çağırıyoruz. HDP olarak göçlere sebep olan savaşçı, ırkçı, militarist ve sömürgeci anlayışlara karşı demokrasi güçlerini daha kapsamlı bir birlikteliğe ve dayanışmaya davet ediyoruz." (Ağaoğlu, HDP: 18.12.2019) demiştir.

Bu açıklamalar partinin hükümetin sert güç kullanımını onaylamadığını da

¹² HDP'nin eski Milletvekili Altan Tan, terör örgütü PKK ile partinin ilişkisinin saklı olmadığını ifade ederek "Gizlemek beyhude. Bu konuda daha çok ses çıkacak" dedi." (Güvenir, 15.10.2020) Dönemin HDP (o zamanki ismiyle BDP) milletvekilleri; Ertuğrul Kürkçü, Gültan Kışanak, Aysel Tuğluk gibi isimlerin 18.08.2012 tarihindeki PKK terör örgütü mensuplarıyla olan görüntüleri, Türk toplumunda uzunca bir süre tartışılmıştır(TV-8, 18.08.2012). Ayrıca bkzn. Resim.1.

göstermektedir. Bu yaklaşımıyla HDP gerek hükümetin güvenlik algısı gerekse oluşturduğu politikaları eleştiren tek parti olma niteliğindedir.

2.2. Diğer Muhalefet Partilerinin Genel Yaklaşımları

Türkiye Cumhuriyeti'nin ana muhalefet partisi konumundaki CHP ile görüşme randevusu alınamamış ve dolayısıyla “yazılı/görsel basın tarama” yöntemiyle, CHP liderinin çalışmamız bağlamındaki düşünceleri aktarılmıştır. Ana muhalefet partisinin çalışmamız bağlamındaki; Türkiye'nin kısa vadeli(terör ve göç) ve uzun vadeli (“Kuzey Suriye” “Kürt” devleti kurulmak istenmesi) tehdit algıları ile ilgili değerlendirmelerine bakılacak olursa; Star gazetesinin haberine göre; 05 Mart 2019 tarihinde katıldığı bir televizyon programında; “ CHP lideri Kılıçdaroğlu, Türkiye'nin beka sorununa ilişkin *"Hayır, Türkiye'nin beka sorunu yok"* cevabını vermiş ve sunucunun, ABD'nin Suriye'nin kuzeyinde desteklediği terör örgütü PKK/PYD'yi işaret etmesi üzerine de; *"Onlar bize mi saldıracaklar."*(Star, 05.03.2019) karşılığını vererek bir anlamda önceki açıklamalarıyla çelişki içerisine girmiş gibi algılansa da aslında “Beka” sorununu reddetmek suretiyle uzun vadeli tehdidin olmadığına işaret etmiştir.

Nitekim başka bir açıklamasında; *"Tıpkı "Fırat Kalkanı" Operasyonu'na destek verdiğimiz gibi Afrin operasyonuna da destek verdik, veriyoruz. Çünkü sınırlarımızda terör örgütünün yuvalanmasını istemiyoruz. Sınırlarımızı belli bir derinlikte güvence altına almak zorundayız. Ama Afrin'in içine girmek farklı bir şey."* (Cumhuriyet, 12.02.2018)şeklinde konuşarak, kısa vadeli tehdit olarak tanımladığımız tehditlerden birisi olan terör eylemlerine işaret etmiş, fakat belli bir noktada kesilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Dolayısıyla Türk hükümeti ve çalışmamızda aktardığımız başka siyasi parti ya da STK'ların iddia ettiği gibi Doğu Akdeniz'e ulaştırılması planlanan bir koridor ya da “Kuzey Suriye” otonom/özerk “Kürt” devleti kurulacak olması şeklindeki uzun vadeli tehdit algısını kabul etmediği anlaşılmıştır.

Çalışmamızda incelediğimiz bir diğer kısa vadeli tehdit algısı olan “Göç” konusuna da değinen Kılıçdaroğlu, bu konuyla ilgili çeşitli açıklamalarda bulunmuştur. Örneğin, *"Ülkemizdeki mültecilere, sığınmacılara karşı ırkçılık yapmadan yaklaşmalıyız. Çabamız; sığınmacıların, ülkelerinden ayrılmalarına*

neden olan koşulları ortadan kaldırmaya dönük olmalıdır.”(Sözcü, 21.08.2021) Şeklindeki açıklamasıyla, mültecilerin Türkiye’den kendi topraklarına dönmeleri gerektiğini, bunun bir sorun olduğunu ve fakat bu sorunun temel sebebinin de yine bölgedeki istikrarsızlık ve Esad yönetimiyle bağların koparılması olduğunu ve bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması suretiyle mültecileri güvenli bir şekilde memleketlerine uğurlamak istediklerini ifade etmiştir. Zira, Çorum’da muhtarlar toplantısında yaptığı bir konuşmada; *“Kavganın kime ne faydası oldu, biz kaybettik. 24 saatte Emevi Camii’nde namaz kılacaktık, 3 milyon 600 bin Suriyeli geldi.”* (Dünya.com, 26.08.2021) ifadelerini kullanarak, bir kez daha Esad’la diyalog yolunu işaret etmiştir.

Ana muhalefet partisinin Türk hükümetinin düzenlediği; Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı harekâtlarıyla ilgili düşünceleri araştırılmış ve operasyonlarla ilgili genel bir değerlendirme çalışmamıza aktarılmıştır. Genel olarak meseleye temkinli adımlarla yaklaşan CHP lideri, “Fırat Kalkanı” operasyonu devam ederken gelen şehit haberleriyle ilgili; *“Keşke hiç şehidimiz olmasa ama eğer Türkiye kendi geleceğini güvence altına almak açısından böyle bir operasyon başlatmışsa, belli acılara katlanmak gerekiyor.”* (Cumhuriyet, 23.12.2016) diyerek, operasyonun Türkiye’nin geleceğine karşı bir tehdit algısıyla yapıldığına işaret etmiştir. “Fırat Kalkanı” operasyonundan yaklaşık üç ay sonra, *“Türkiye tehlikeli bir sürecin içerisine çekilebilir”* demiş ve iktidara sağduyu çağrısı yaparak Suriye’ye yönelik atılacak adımların biraz daha dikkatle atılması önerisinde bulunmuştur(sputniknews.com, 24.11.2016). Daha sonra “Fırat Kalkanı” operasyon bölgesinden gelen bir şehit haberine atfen, *“Yanlı ş politikalarla Ortadoğu bataklığına saplandılar”*(Anadolu Ajansı, 09.02.2017) ifadesiyle, Türk hükümetinin Suriye’ye yönelik uyguladığı sert güç politikalarını eleştirmiş ve Esad ile diyalog çağrısı yapmıştır.

“Fırat Kalkanı” operasyonundan yaklaşık iki sene sonra başlayan “Zeytin Dalı” operasyonu ile ilgili ise; Almanya’da katıldığı bir toplantıda konuşmuş ve *“Ben şimdi burada konuşurken Afrin’de çarpışan kahraman askerlerimiz var. Biz hiçbir ülkede terör olmasını istemeyiz. Hiçbir ülkede acının kanın, gözyaşının olmasını istemeyiz.”* (Anadolu Ajansı, 20.01.2018) şeklinde konuşarak, bölgedeki teröre ve terörün Türkiye’ye yönelik tehdidine dikkat çekmiş ve bir anlamda yapılan

operasyonu izah etmiştir. Daha sonra “Zeytin Dalı” bölgesinden gelen şehit haberleri üzerine; *“Kahraman ordumuza güveniyoruz, terörle mücadele konusunda başarılı olacakları konusunda hiçbir şüphemiz yok.”* (CNN Türk, 02.03.2018) açıklamasıyla da operasyonu bir terörle mücadele operasyonu olarak tarif etmek suretiyle bir önceki mesajını teyit ettiği anlaşılmıştır. 09 Ekim 2019 tarihinde başlatılan “Barış Pınarı” harekâtına yönelik ise; *“Dualarımız, kahraman askerlerimizin burnu kanamadan “Barış Pınarı” harekâtının bir an önce başarılı bir şekilde tamamlanması için.”* (Anadolu Ajansı, 09.10.2019) mesajını veren CHP lideri, operasyona olan desteklerini ifade etmiştir.

Sonuç olarak, farklı tarihlerde çeşitli açıklamalarda bulunan ana muhalefet partisi liderinin araştırmamıza konu olan bütün açıklamalarından, Suriye’nin kuzeyinde beka sorunu olacak derinlikte bir -uzun vadeli- tehdidin bulunmadığı, ancak terör örgütü olarak tanımladıkları- *“Biz YPG’ye de, PYD’ye de ‘terör örgütü’ dedik zaten, daha ne söyleyelim.”* (Cumhuriyet, 12.02.2018)- PYD/YPG terör örgütlerinden kaynaklı kısa vadeli bir tehdidin söz konusu olduğu ve PKK/PYD gibi terör örgütlerinin de diğer bir sorun olan “Göç” meselesini tetiklediğini düşündükleri anlaşılmıştır. Diğer taraftan, gerekli görüldüğü takdirde operasyonların yapılması gerektiği, fakat ana hedefin Esad yönetimiyle diyalog kurularak çözülmesi gerektiğine inandıkları sonucu çıkarılmıştır.

Yeni kurulmuş bir parti olmasına karşın önemli bir oy oranına sahip olan İYİ Parti’den de Uluslararası Politikalarından sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Ahmet Kâmil Erozan ile görüşülmüş ve kendisi İYİ Parti adına birtakım gözlemlerde bulunmuştur. Öncelikle Suriye’nin Kuzeyinde Türkiye’ye yönelik bir tehdit bulunduğunu söyleyen Erozan, iktidarın bu bağlamdaki hata ve eksiklerine de dikkat çekmiştir. Suriye’nin Kuzeyindeki tehdidin sadece kısa vadeli terör eylemleriyle sınırlı olmadığını, orta ve uzun vadede bölgede kurulması planlanan “Kürt” Otonom Bölgesi ve dolayısıyla Irak’ın Kuzeyinden Doğu Akdeniz’e uzanan bir terör koridoru planlarını teyit eden Erozan, Türk hükümetinin politikalarını zamanlama, kapsam ve süreç yönetimi başlıklarıyla analiz etmiş ve bu başlıklardaki hatalara dikkat çekmiştir (Erozan, 26.09.2021).

Öncelikle, Suriye’ye müdahale konusundaki zamanlama hatasını “Suriye’nin Kuzeyinde meydana gelen/gelecek olan olayları bastırmak için yaklaşık iki buçuk yıl

geç kalındı, daha erken girilmeliydi” şeklinde tanımlamış ve bu durumun sakıncasını da “Tren kaçtı” şeklinde yorumlamış, Rusya ve ABD gibi ülkelerin duruma el koyduğunu ve bu nedenle Suriye’deki operasyonel kabiliyetimizin çerçvelendiğini, bunun sonucu olarak da hareket alanının 30 km. ile sınırlandırıldığını, kapsamının daraltıldığını, Ruslarla yapılan M4 karayolu mutabakatının yanlış olduğunu ve bütün bunların bir sonucu olarak da İdlib’de yuvalanan terör örgütlerinin ileride daha büyük sorunlara neden olacağını iddia etmiştir. Son olarak süreç yönetimindeki eksik ve hatalı politikalara dikkat çeken Erozan, bu konuda dik duruş ve duygusallıktan uzak bir süreç yönetimi tavsiye ederken aynı zamanda Şam’da kim yönetimde ise- bugün Esad- onunla görüşülmesi ve bu görüşmelerin kişisel değil kurumsal bir çerçeveye oturtulması gerektiğini, devletin geleneksel politika ilkelerinin - örneğin başka ülkelerin içişlerine karışılmaması - uygulanmasına dönülmesi gerektiğini ifade etmiştir(Erozan, 26.09.2021).

İyi parti genel başkanının konuyla ilgili genel yaklaşımlarını da önemsedığımız çalışmamızda, Meral Akşener’in çalışmamız bağlamındaki açıklamaları “yazılı/görsel basın taraması” yöntemiyle araştırılmış ve çalışmamıza aktarılmıştır. “Fırat Kalkanı” harekâtından sonra kurulan (25.10.2017) İyi parti ile ilgili araştırma, doğal olarak daha çok “Zeytin Dalı” ve “Barış Pınarı” operasyonları ve mülteciler konusu üzerinden yapılmıştır. “Zeytin Dalı” harekâtından sonra önemli destek mesajları veren Akşener, operasyonun siyasi bir malzeme haline getirilmemesi gerektiğini, Afrin’e bir müdahale yapıldığını ve parti olarak desteklediklerini ifade etmiştir(Milliyet, 25.01.2018). Bir başka açıklamasında da Operasyonun bir zorunluluk olduğunu, Menbiç ve Fırat’ın doğusunun temizlenmesi gerektiğini savunarak bölgedeki terör tehdidine dikkat çekmiş, fakat “*bu operasyon zorunluluğunu getiren sensin.*” (Sputniknews.com, 02.02.2018) diyerek AK Parti hükümetinin Suriye politikalarını eleştirmiştir.

Diğer taraftan, 15 Ekim 2019 tarihli -basında geniş yer bulan- meclis grup toplantısında; “*Türkiye’nin iyi ve cesur insanları, teröre ve dış cepheye karşı, elbette devletin ve ordusunun yanında duracaktır.*”, ifadesiyle “Barış Pınarı” harekâtına olan desteğini belirtmiştir. Bir başka açıklamasında, PYD/YPG örgütlerinin birer terör örgütü olduğunu ve ABD’nin bu örgütleri desteklediğini savunmuş ve Türk hükümetini ikaz etmiştir(Cumhuriyet, 13.02.2018). Öte yandan, katıldığı bir

televizyon programında, “Barış Pınarı” harekâtının geç kalınmış bir harekât olduğunu, Türk hükümetinin masadan zaferle kalkamadığını iddia etmiş, fakat yine de “*Günün sonunda biz en azından şimdilik YPG/PKK'nın resmi bir devlet olma hayalinin önüne geçtik.*” (Haberler.com, 25.10.2019) diyerek, Suriye’nin kuzeyinde uzun vadeli tehdit kapsamında değerlendirilerek kurulması planlanan “Kürt” devleti tehdit algısının altını çizmiş ve operasyonların bir sebebinin de bu olduğunu teyit etmiştir.

Sonuç olarak, Suriyeli mülteciler konusundaki düşünceleri incelenen İyi parti lideri, kamuoyunda; “Suriyelilere Türk vatandaşlığı verileceği” yönündeki haberlere atfen; partisinin meclis grup toplantısında, “*Suriyeli mültecilere Türk vatandaşlığı verilmeyeceğini açıklayın. Kaç sene kalırlarsa kalsınlar, Türk vatandaşı olamayacaklarını kesin bir dille açıklayın. Bu, bir bölümünün geri dönmesini sağlayacağı gibi vatandaşlık hayaliyle sınırimıza dayanan yeni göçlerin de önünü kesecektir.*” (cnntürk.com, 20.11.2018) şeklinde konuşarak, Suriyeli mültecilerin kendi topraklarına dönmesi gerektiğini, bu konuda Esad’la anlaşılmasının daha uygun olacağını ifade etmiştir. Aynı konuşmasında Akşener, mültecilerin geri gönderilmesinin milli bir sorumluluk olduğunu vurgulamış ve sorunun çözümü için; “*İster tatlı dille isteyin ister su kozunu kullanın ister askeri çözümleri masaya koyun.*”(cnntürk.com, 20.11.2018) diyerek, öncelikle “Sert Güç” uygulamasından kaçınılması gerektiğini, fakat bunun bir zorunluluk olması durumunda da sert gücün önce ekonomik yaptırım(su sorunu), sonra da askeri güç bileşenlerinin devreye sokulması gerektiğini savunmuş ve bu tezini de “*Hiçbir şey şehirlerinde nüfus çoğunluğunu yitirmiş bir Türkiye’den daha tehlikeli değildir.*” (cnntürk.com, 20.11.2018) cümlesiyle gerekçelendirmiştir.

Türk siyasetinde önemli bir geçmişe sahip olan başka bir parti de Saadet Partisidir. Konuyla ilgili olarak Saadet partisi yetkilileriyle de birer görüşme yapılmış ve değerlendirmeleri çalışmamıza aktarılmıştır. Saadet partisi yetkililerinin, iktidar partisi politikalarını eleştirmekle birlikte, Suriye’nin kuzeyinde Türkiye’ye yönelik iddia olunan tehdit algısını teyit ettikleri ve bu konuda Türk milletinin çıkarlarını savundukları anlaşılmıştır. Bununla birlikte hükümeti farklı bir perspektiften eleştiren Saadet Partisi yetkilileri, özellikle Esad yönetimiyle diyalogun kaybolmaması gerektiğini savunmuşlardır. Baskı altında yaşayan halk kesimlerinin

baba Hafız Esad'ın ölümü sonrası oğlu Beşşar Esad'dan bazı normalleşme adımlarını beklediklerini kendilerine ifade edildiğini dile getiren yetkililer, hatta kimi kanaat önderlerinin bu beklentilerini Beşşar Esad ile ilgili “zalim babanın masum yüzlü evladı” tanımlamasıyla yaklaştıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, Suriye'nin kuzeyindeki mevcut sorunun meydana gelmesi ve sürecin bu kadar uzamasını yadırgadıklarını ifade ederek; Türk hükümetinin sert güce çok hızlı geçtiğini, Esad ile görüşmelere devam etmek suretiyle Suriye'nin kuzeyindeki oluşumların önüne geçilebilecekken, bölgeyi yönetebilme iradesinin Rusya ve ABD gibi ülkelerle paylaşılacak zorunda kalındığını ve daha da önemlisi terör örgütlerine meydan açıldığını vurgulamışlardır(Güneş ve Kaya, 16.10.2021).

Ayrıca özellikle ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi çerçevesinde, 1991 Birinci Körfez Savaşı sonrası Irak'ta ortaya çıkan fiili durumu farklı boyutlarıyla Suriye'de de gerçekleştirmeyi hedeflediğini, bir anlamda Suriye'nin Afganistanlaştırılması yönünde adımlar attığı belirten saadet partili yetkililer, Suriye'nin toprak bütünlüğünün ortadan kalkmasından ilk etkilenecek ülkenin Türkiye olacağını ve bu gerekçeyle Türkiye'nin bölge ülkelerinin sorunlarının kendi aralarında çözümünü sağlamak için gayret etmesi gerektiğini ortaya koymuşlardır. Ayrıca Milli Görüş Hareketinin kurucusu 54. Hükümetin Başbakanı Prof. Dr. Necmeddin Erbakan'ın mevcut iktidar döneminde Suriye ile normalleşme adımlarının bile iki ülkenin kendi iradesiyle başlamadığını, sınırdaki mayınların kaldırılması tartışmaları dâhil, birçok ortak adımların bölgeyi dış güçlerin müdahalesine hazır hale getirmek için planlandığını ve iki ülke yöneticilerinin bu oyunu göremediklerini söylediğini ifade etmişlerdir(Güneş ve Kaya, 16.10.2021).

Öte yandan Suriye'nin kuzeyindeki terör oluşumlarının meşru zeminini “Eğit-Donat”¹³ politikasının oluşturduğuna dikkat çeken Saadet Partisi yetkilileri,

¹³ Eğit-Donat, proje bazında 2014 yılı aralık ayında ABD ve Türkiye tarafından Esad'ı devirmek amacıyla yapılan anlaşma sonucu başladı. Bu program kapsamında 2015 yılı başında Suriyeli 9 muhalif grubun katıldığı 30. Tümen kuruldu. Eğit-donat programının Suriye ayağını yürütecek 30. Tümen komutanlığına ise Esad ordusundan albay rütbesinde iken ayrılan ve ÖSO'ya katılan Suriyeli Türkmenlerden Münbiç doğumlu Nedim Hasan getirildi. Fakat program kapsamında sadece 54 ÖSO askeri eğitilirken, yaklaşık 10-15 bin PYD militanı eğitildi ve proje sürdürülebilirliğini kaybederek başarısızlıkla sonuçlandı(Sözcü, 09.10.2015; Yeni Şafak, 02.09.2016; BBC, 06.08.2015).

PYD/YPG gibi örgütleri destekleyen ABD'nin bu politikayı gerekçe gösterdiğini iddia ederek, bu bağlamda atılan yanlış adımların altını çizmiştir. Netice itibariyle, yanlış bir politika sonucu da olsa günümüzde Suriye'nin kuzeyinde Türkiye'ye yönelik bir tehdidin var olduğunu teyit etmekle birlikte, bundan sonraki süreçte her şeye rağmen Suriye ile görüşülmesi gerektiğini savunmuşlardır. Diğer taraftan, meselenin yumuşak güçle çözüme kavuşturulmasını, Suriye'nin 1970'ten beri devam eden zulümlerini göz ardı edip, sanki Suriye'de zulüm yeni başlamış gibi bir yaklaşımla hemen sert güçle mücadele etmenin doğru olmadığını öne sürmüşlerdir. Rusya'nın da öteden beri Suriye ile sürdürdüğü işbirliğinin bu süreçte daha da ileri noktalara taşındığını ve izlenen yanlış politikalar sonucunda ABD ve Rusya ile sınır komşusu ilişkisine girildiğini iddia etmişlerdir(Güneş ve Kaya, 16.10.2021).

Ayrıca “yazılı/görsel medya taraması” yöntemiyle, Saadet partisi liderinin de görüşleri irdelenmiş ve çalışmamıza aktarılmıştır. Genel olarak bütün operasyonları desteklemekle birlikte, Ak Parti hükümetinin politikalarını da eleştiren Saadet partisi lideri Temel Karamollaoğlu, *"İnşallah Silahlı Kuvvetlerimiz bu operasyon sona erdiğinde bölgede huzur ve barışı teminat altına almış olur. Biz Saadet Partisi olarak, bu harekâtın ülkemizin huzur ve güvenliğine, bölgemizin barış ve istikrarına vesile olmasını ümit ediyoruz."* (Anadolu Ajansı, 24.01.2018) şeklindeki açıklamasıyla, operasyonların temel sebebinin terör tehdidi olduğuna işaret etmiş ve bu noktada yapılan operasyonları desteklediğini ifade etmiştir. “Barış Pınarı” harekâtının başlamasıyla birlikte yaptığı bir açıklamada ise, 2018 genel seçimlerinde kurulan seçim ittifaklarına atfen; *"Cumhur İttifakı, Millet İttifakı söylemi, şu anda ülkemize hiçbir fayda sağlamaz" diyen Karamollaoğlu, "Biz, bu süreçte sadece 'Türkiye İttifakı'ndan bahsetmeliyiz."* (Sputniknews.com, 16.10.2019) diyerek hem milli birlik ve beraberliğe hem Türkiye'ye yönelik tehdidin önemine ve hem de bu operasyonları desteklediklerine vurgu yapmıştır.

Diğer taraftan, hükümetin sadece “Sert Güç” kullanımını eleştiren ve sadece askeri operasyonlarla bir yere varılamayacağını ileri süren Karamollaoğlu, Türkiye'nin iddia ettiği “Kuzey Suriye” tehdidinin bulunduğunu, fakat bu tehditle ilgili bile askeri seçeneğin tek başına çözüm olmayacağını iddia etmiş ve gerekirse

PKK'nın uzantısı PYD ile bile görüşölüp, "Siz ABD tarafından kullanılıyorsunuz" denilerek ikna edilmelerinin sağlanmasını önermiş ve bir anlamda da aslında "Kuzey Suriye" tehdidinin sıradan bir "Kürt" devleti projesinden öte, daha kapsamlı bir proje olduğunu işaret etmiştir(Sputniknews.com, 18.01.2018). Bir başka tehdit unsuru olan "göç" konusunda ise, mültecilerin mazlum ve mağdur olduğunu ve inancımız gereği onlara yardım edilmesinin doğru olduğu savunmuş, fakat bu konuda da AK Parti hükümetinin Esad'ı devre dışı bırakarak yanlış bir politika izlediğinin ve Suriye ile mutabakat sağlanmak suretiyle mültecilerin kendi topraklarına dönmesi gerektiğinin altını çizmiştir(Demirören Haber Ajansı, 04.03.2020; Tv5.com, 28.07.2021).

Sonuç olarak, AK Parti hükümetine karşı eleştirilerini sıralamakla birlikte, Suriye'nin kuzeyinden Türkiye'ye yönelik algılanan kısa ve uzun vadeli tehditleri Saadet partisi yetkilileri de teyit etmiş ve terör eylemleri ve göç olgusunu kısa vadeli, kurulması planlanan "Kuzey Suriye" otonom/özerk bölgesi ya da devletini de kısa vadeli tehdit olarak tanımlamışlardır. Gerek kısa gerekse uzun vadeli tehditlerin çözümünü ise Suriye ile mutabakata bağlayan Saadet partisi yetkilileri, sert güç müdahalesinin erken yapıldığını ve sorunun diplomasi yoluyla çözülmesi gerektiğini vurgulamışlardır(Güneş ve Kaya, 16.10.2021).

Çalışmamız kapsamında görüşme yaptığımız diğer bir parti de Türkiye'de köklü bir geçmişe sahip olan Demokratik Sol Parti (DSP)dir. DSP yetkilileriyle yapılan görüşmede ise; DSP'nin ulusal çıkarları korumakla görevli olduğu ve böylesine milli bir politika konusunda Türk hükümetinin yanında olmayı bir görev olarak kabul ettiklerini aktarmakla birlikte, mevcut iktidarın konuyla alakalı attığı bazı adımların yanlış ya da eksik olduğu beyan edilmiştir. Özellikle Esad ile alakalı atılan adımların yanlış olduğunu ifade eden DSP yetkilileri, mevcut iktidarın pasif davrandığını, Esad ile bozulan ilişkilerin yanlış olduğunu, yerel gruplarla değil Suriye hükümetiyle görüşölmesinin daha doğru olacağını ve aksi bir uygulamanın Suriye iç işlerine karışma olarak değerlendirilebileceğini savunmuşlardır(Okur ve Erçelebi, 19.10.2021).

Öte yandan, Suriye'nin kuzeyinde meydana gelen/gelecek olan hadiselerle küresel ölçekte bir değerlendirme de yapan DSP yetkilileri; önümüzdeki yıllarda su kaynaklarının önemli bir sorun olacağını ve küresel güçlerin bu bağlamda stratejiler geliştirerek meseleyi bu minvalde ele aldıklarını ileri sürmüş ve bölgedeki su

kaynaklarını kontrol edebilmek için Suriye'nin kuzeyinde bir kukla devlet (Kuzey Suriye) kurmak istediklerini iddia etmişlerdir. Dış politikanın "Milli", güvenliğin ise "Bölgesel" değerlendirilmesinin altını çizen DSP yetkilileri, DSP'nin de tehdit olarak algıladığı PKK/PYD/YPG gibi örgütleri bitirmenin tek yolunun Esad ile barışmak ve ilişkileri iyi bir noktaya taşımak olduğunu vurgulamışlardır. Netice itibariyle, Suriye'nin kuzeyindeki terör oluşumlarının Türkiye'ye yönelik bir tehdit olduğu ve bu tehdidin her geçen gün derinleştiğini ileri süren DSP yetkilileri, hükümetin daha dikkatli adımlar atması ve Esad ile derhal iletişime geçmesi gerektiğine inandıklarını ifade etmişlerdir(Okur ve Erçelebi, 19.10.2021).

DSP genel başkanı Önder Aksakal'ın da görüşlerine yer verilen çalışmamızda, DSP liderinin özellikle operasyonlar, PYD/YPG terör örgütleri ve göçmenler hakkında yapmış olduğu açıklamalar incelenmiştir. "Fırat Kalkanı" harekâtıyla ilgili yaptığı bir açıklamada; harekâtın, Türkiye'nin uygulaması gereken önemli adımlardan biri olduğunu ve DSP olarak bu noktada AK Parti hükümetine sonuna kadar destek vereceklerini dile getirmiş ve bölgenin Türkiye güvenliği için önemine dikkat çekmiştir(gazetevatan, 12.11.2016). Daha sonraki operasyonlarla(Zeytin Dalı ve Barış Pınarı) daha da gerilen Türkiye-Suriye ilişkilerini yakından takip eden Aksakal, Mayıs 2019'da yaptığı bir başka açıklamasında bölgedeki terör tehdidine işaret etmiş ve *"ABD'nin himayesinde palazlandırılan PKK, PYD, YPG terör örgütlerinin ve DEAŞ'ın sözde uzaklaştırılması, sorunun çözülmesi değil düğümlemesi olacaktır."*(sputniknews.com, 31.10.2019) şeklinde konuşarak, operasyonlar sonrası sınırdan uzaklaştırılan teröristlerle ilgili tehdidin devam ettiğini iddia etmiştir. Göçmenler konusunda da temkinli açıklamalar yapan DSP lideri, sığınmacıları misafir etmekle birlikte, bir an önce gerekli koşulların sağlanıp kendi topraklarına gönderilmesi zaruriyetini savunmuş ve bu doğrultuda AK Parti hükümetinin kararlı adımlar atması ve atılacak adımlarla ilgili hiçbir zorluk karşısında geri adım atılmaması gerektiğini vurgulamıştır(Cumhuriyet, 16.09.2021).

Meclis dışında kalmasına rağmen, Türk siyasetine etki etme potansiyeli olan Vatan partisinin de Suriye'nin kuzeyinde ortaya çıkan terör örgütleri ve Türkiye'nin bu bağlamdaki güvenlik tehdidi algısı hakkındaki görüşleri alınmıştır. Suriye'nin kuzeyindeki terör grupları olarak tanımlanan PYD/YPG ve PKK örgütlenmesinin aynı amaç doğrultusunda, ABD destekli olarak yapılandırıldığını aktaran Vatan

partisi yetkilileri, mevcut durumu bir terör tehdidinden çok ABD tehdidi olarak değerlendirmiş ve hedeflenen planın; Suriye'nin kuzeyinde Doğu Akdeniz ile Irak'ın kuzeyini bağlayacak nitelikte olan bir terör koridoru oluşturmaktan öte, aslında “Büyük İsrail” devletinin yapı taşlarından birisi olduğunu ve dolayısıyla konunun daha vahim olduğunu iddia etmişlerdir(Bursalı ve Tunçer, 18.10.2021).

Büyük Ortadoğu Projesi(BOP)'nin bir devamı niteliğinde olarak tanımlanan Suriye krizinin ivedi bir şekilde çözüme kavuşturulması gerektiğini savunan Vatan partisi yetkilileri, çözüm için askeri seçeneğin her zaman masada olabileceğini desteklemekle birlikte, bu bağlamda; Vatan partisi genel başkanı sn. Doğu Perinçek'in 2015 yılında Şam'da Beşşar Esad ile yaptığı bir görüşmeye atfen; “Görüşmede, iki ülke kardeşliği ve sorunun karşılıklı müzakere yoluyla çözülebileceği konusunda mutabık kalındığını” vurgulamışlardır(Bursalı ve Tunçer, 18.10.2021). Dolayısıyla, ABD güdümlü terör örgütlerine karşı Suriye ve Türkiye'nin derhal her alanda işbirliği yapmak suretiyle silahlı çözümü devreye sokması gerektiğini aktaran Bursalı ve Tunçer(2021), Vatan partisinin özellikle böylesi ulusal bir politikada ülkesinin, dolayısıyla da Türk hükümetinin arkasında olduklarını teyit etmiş, bu konudaki fikir ayrılıklarını tasvip etmediklerini ve söz konusu Türkiye'nin vatan bütünlüğü olduğunda bütün partilerin kenetlenmesi gerektiğini savunmuşlardır(Bursalı ve Tunçer, 18.10.2021).

Vatan partisi yetkililerinin çalışmamızın odak konusuyla ilgili görüşlerini birkaç cümle ile teyit eden Vatan partisi genel başkanı Doğu Perinçek, partisnin resmi web sitesinde kaleme aldığı ” Suriye’de Kapaıya Gelen Çözüm” başlıklı yazısında; ABD'nin bölgede oyun kurucu küresel bir güç olarak daha önce Irak'ın kuzeyinde Kürt bölgesel yönetimini kurduğu gibi, aynı şekilde Suriye'nin kuzeyinde Kuzey Irak benzeri bir Kürt bölgesel yönetimi kurmak istediğini ve bunun temelinde ise İsrail'i korumak olduğunu iddia etmiştir(Vatanpartisi.org.tr, 2021). İKBY’i “Barzanistan” şeklinde isimlendiren Perinçek aynı yazıda, buradan Doğu Akdeniz’e kadar bir koridor açılmak istediğini savunmuş, PYD/YPG gibi terör örgütlerini silahlı güçle yok ederken, mülteci sorununun ise, Esad yönetimiyle diyalog geliştirmek suretiyle çözüme kavuşturulması gerektiğini vurgulamıştır. Mültecileri sorun olarak ve kendi topraklarına dönmelerini de çözüm olarak ifade eden Perinçek, çözüm için gerektiğinde Suriye ile birlikte; İran, Irak ve hatta Rusya ile birlikte

hareket edilmesi gerektiğinin de altını çizmiştir(Vatanpartisi.org.tr, 2021).

2018 seçimlerinden sonra kurulan Gelecek partisi yetkilileriyle de birer görüşme gerçekleştirilen çalışmamızda, genel olarak Suriye'nin kuzeyinde bir tehdit algısı teyit edilmekle birlikte, partiler farklı noktaları eleştirerek iktidar partisinin Suriye politikalarındaki yanlışlarını da sıralamışlardır. Bu bağlamda Gelecek partisi yetkilileriyle de birer görüşme gerçekleştirilmiş ve konuyla ilgili görüşleri çalışmamıza aktarılmıştır. Gelecek partisi yetkilileri, şu an gelinen noktada Suriye'nin kuzeyinden Türkiye'ye yönelik bir tehdit algısı olduğunu, bu konuda ulusal bir sorun olması hasebiyle Türk hükümetinin arkasında olduklarını fakat gelinen noktanın müsebbibinin mevcut hükümet olduğunu ifade etmiştir. Ak Parti hükümetinin süreci yanlış yönettiğini iddia eden Torun ve Yardım, ya yumuşak güç ve diplomatik diyalogla devam edilmeliydi ya da illa operasyon yapılması gerektiğine inanıyorlarsa bile ilk operasyonu (Fırat Kalkanı) 2012 yılında yapmaları gerekirdi şeklinde görüş beyan etmiş ve bu görüşlerini terör örgütlerine zaman kazandırıldığı ve zaman içerisinde güç kazandıkları şeklinde gerekçelendirmişlerdir(Torun ve Yardım, 18.10.2021).

Suriye'nin kuzeyindeki güvenlik algısını sadece terör örgütleri ve göç bağlamında değerlendiren ve geçici, kısa vadeli ve çözümlenebilir bir tehdit olarak tanımlayan Torun ve Yardım, çözüm için başta rejim olmak üzere bölgedeki ABD ve Rusya gibi aktörlerin, Suriye sorununda muhaliflerin de katılımıyla barışçı bir çözüme ikna edilmesi gerektiğini savunmuş ve iddia edildiği gibi "Kuzey Suriye" şeklinde bir devlet ya da bölgenin kurulacak olmasını düşünmenin de bir "fobi" olduğunun altını çizmişlerdir. Uzun vadede bölgede bir "Kürt" devleti kurulacağı görüşünü benimsemediklerini, bu anlamda kendi "Kürt" kökenli vatandaşlarımıza güvenmemiz gerektiğini ve olası bir devletleşme durumunda da Diyarbakır'daki bir vatandaşımızın Erbil'e değil, Ankara'ya/İzmir'e bakacağını, dolayısıyla da böyle bir tehdidin söz konusu olamayacağını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, bir "Kürt" devleti kurulmasının mümkün olmadığını, fakat Suriye anayasasıyla tanımlanan bir "Kuzey Suriye" bölgesel yönetimi olursa da buna saygı duyulması gerektiğini ileri sürmüş, böyle bir durumun bilakis ekonomik ve kültürel açıdan ülkemizin yararına olacağını ifade etmiş ve sınırlar değişmemek kaydıyla -insan geçişi, mal ticareti ve kültürel geçişkenliğin olduğu- sınırların anlamsızlaştırılması gerektiğine inandıklarını ifade

etmişlerdir(Torun ve Yardım, 18.10.2021).

Öte yandan, nihai çözümün siyasi düzeyde olması gerektiğini, ancak bu süreçler devam ederken Türkiye'nin kendine yönelebilecek her türlü tehdit unsurunu kaynağında yok etmesinin doğal ve kaçınılmaz olduğunu, zira devlet ve yönetim sorumluluğunun her türlü senaryoya hazırlıktan geçtiğini, Türkiye'nin etkin bir aktör olarak masada bulunması gerektiğini ve dışlanması durumu ise ileride kontrol edemeyeceği gelişmelerle yüz yüze kalabileceğini düşündüklerini de ilave etmişlerdir. Sonuç olarak Gelecek partisi, Suriye'nin kuzeyindeki güvenlik tehdidi algısını sadece terör ve göç bağlamında teyit etmiş, bu bağlamda da bölgesel davranılması ve muhaliflerin de katılacağı bir çözüm olması halinde Suriye yönetimi ile diyalog kurulması gerektiğini vurgulamıştır(Torun ve Yardım, 18.10.2021).

Ak Parti'de siyaset yaptığı döneme denk gelen; Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketlerini destekleyen Ahmet Davutoğlu, "Fırat Kalkanı" operasyonuna aften, *"Türkiye bu operasyonla kendi güvenliği konusunda hiçbir tereddüt göstermeyeceğini ortaya koymuştur. Türkiye, operasyonla hem Suriye'nin bütünlüğünün teminatını ortaya çıkarmıştır, hem de DAESH ve PYD terör örgütlerinin sınırimızdan Türkiye'yi tehdit etmesinin önüne geçilmiştir."* (Anadolu Ajansı, 24.08.2016) demiş ve Türkiye'nin güney sınırlarındaki terör tehdidine dikkat çekmiştir. Aynı tavrı AK Parti'den ayrıldığı döneme denk gelen "Barış Pınarı" hareketinde de ortaya koyan Davutoğlu, "Barış pınarı" hareketinin bölgeye huzur ve istikrar getireceğini öne sürmüş, terör tehdidini yinelemiş ve bu noktada AK Parti hükümetini desteklediğini ifade etmiştir(Milligazete, 10.10.2019).

Ahmet Davutoğlu, dış işleri bakanlığı döneminde yaptığı bir açıklamada; *"Suriye'nin kuzeyinde herhangi bir terör oluşumuna müsaade etmeyiz."*(amerikaninsesi.com, 27.07.2012) derken, BM görüşmeleri için Başbakan sıfatıyla bulunduğu ABD'de sorulan bir soru üzerine ise; *"Eğer Suriye'deki muhaliflerle anlaşılırsa "Rojova"(Suriye'nin Kuzeyi) bölgesinde bir "Kürt" bölgesi kurulmasını destekleyebiliriz, fakat PYD'nin PKK ve Esad'la ilgili açık bir tavır alması gerekir."*(Sputniknews.com, 29.09.2015) şeklinde bir açıklama yapmıştır. Fakat AK Parti'den ayrıldıktan sonra bir televizyon programında kendisine hatırlatılan bu durum karşısında da; Suriye'nin kuzeyinde meydana gelebilecek herhangi bir oluşumu desteklemediğini, bilakis bu konuda geçmişte çok mücadele

ettiğini savunmuştur(dünya.com, 26.05.2021). AK Parti'den ayrılarak “Gelecek partisi” ni kuran Davutoğlu, mülteci konusunda ise; başbakanlığı döneminde mültecilerle ilgili atılacak olan adımları planladıklarını, fakat mevcut hükümetin bu planı uygulamadığını iddia etmiş ve Esad dâhil, Suriye’de aktörleşen; İran ve Rusya gibi ülkelerle ortak bir diplomatik hamle başlatmak suretiyle göçmen meselesinin çözülmesi ve Suriyelilerin kendi topraklarına geri gönderilmesi gerektiğini ileri sürmüştür(t24.com, 30.07.2021).

2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) Yaklaşımları

Çalışmamızda dördüncü kategoride değerlendirilen STK’larla, Türk toplumunun her kesimini temsil eden, hemen hemen Türkiye demografisinin tamamı denilebilecek kadar geniş bir yelpaze olduğu düşünülen; “ASKON, HAK-İŞ, MEMUR-SEN, MÜSİAD, KAMU-SEN, TBB, TESK, TİM, TİKAD, TİSK, TOBB, TÜGİAD, TÜGİK, TÜMSİAD, TÜRK-İŞ, TÜRKONFED, TÜSİAD ve TZOB” gibi bütün STK yetkilileriyle görüşülmek istenmiştir. Fakat randevu oluşturma sürecinde Türkiye’nin en önemli STK’larından biri olan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) yetkilileriyle yapılan görüşmede; çeşitli tarihlerde icra edilen operasyonlar ile ilgili olarak, STK’ların çeşitli tarihlerde yaptığı ortak basın açıklamalarına atfen; yukarıdaki bütün STK’ların temsil edildiği ortak metinlerdeki açıklamaların mezkûr bütün STK’ları kapsadığını vurgulamışlardır.

Örneğin, 23.01.2018 / Ankara tarihli ortak basın açıklamasına atfen “Sivil toplum ve iş dünyasını temsil eden 16 kuruluş ortak bir açıklama ile Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Afrin bölgesinde başlattığı “Zeytin Dalı” ve daha önce icra edilen “Fırat Kalkanı” harekâtlarına tam destek vermiştir(TOBB, 23.01.2018). Daha sonra 13.10.2019 tarihinde “Barış Pınarı” harekâtı ile ilgili bir ortak açıklama yapan aynı STK’lar, konuyla ilgili tehdit tanımlamasını; PYD tarafından, Suriye’nin kuzeyinde oluşturulmak istenen terör koridoru, bölgedeki; PYD/YPG ve DAİŞ gibi terör örgütlerinin Türkiye’ye yönelik güvenlik tehdidi ve bölgedeki huzursuzluktan kaynaklanan “Göç” akını şeklinde yapmışlardır. Açıklamaları, ASKON, HAK-İŞ, MEMUR-SEN, MÜSİAD, KAMUSEN, TBB, TESK, TİM, TİKAD, TİSK, TOBB, TÜGİAD, TÜGİK, TÜMSİAD, TÜRK-İŞ, TÜRKONFED, TÜSİAD ve TZOB adına TOBB Başkanı M. Rifat Hisarcıklıoğlu okumuş ve genel olarak; yapılan

operasyonların uluslararası hukuka uygun olduğunun altını çizerek, kısa vadeli tehdit kapsamında; bölgedeki terör gruplarını ve bu terör gruplarının ve Suriye rejiminin baskıları sonucu ülkelerini terk etmek suretiyle Türkiye'ye sığınan mültecileri sıralamış, uzun vadeli tehdit unsuru olarak ta PYD'nin terör koridoru oluşturmaya çalıştığına işaret etmiştir(TOBB, 13.10.2019).

Suriye'nin kuzeyindeki oluşumlara karşı Türk hükümetinin başlattığı operasyonların tamamını desteklediklerini ve bu operasyonlar sayesinde; Türkiye sınırında beliren kısa ve uzun vadeli terör tehdidi ortadan kalkacağı gibi, bölgede oluşturulan baskı ve zulüm sonucu yurtlarını terk etmek zorunda kalan mültecilerin

kendi topraklarına dönebilecek olmasını da atılan önemli bir adım olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi farklı tarihlerde Suriye'nin kuzeyine yönelik yapılan bütün operasyonlara açık destek veren Türkiye'nin en önemli STK'ları, Türk hükümetine ve TSK'ya sınırsız güven duygusuyla hareket etmişlerdir.

Öte yandan, 13.10.2019 tarihinde; "Barış Pınarı" harekâtının uluslararası hukuka uygun ve meşru bir operasyon olduğunu dünyaya anlatmak üzere Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı M. Rifat Hisarcıklioğlu'nun imzasıyla bir mektup hazırlanmış ve bu mektup, 190 ülkedeki muadil iş kollarına, beş kıtadaki en büyük yedi iş örgütüne; Avrupa'da Eurochambers, Asya'da Asya-Pasifik Ticaret ve Sanayi Odaları Konfederasyonu, İslam Ticaret Sanayi Odası, Arap Odalar Birliği,

Afrika'da Afrika Odalar Birliği, Amerika'da US Chambers ve Latin Amerikan Odalar Birliğine gönderilmiştir(TOBB, 13.10.2019). Bütün STK'lar adına gönderilen

Mektupta, harekâtın amacının hem ülke sınırlarının güvenliğini sağlamak hem de

bölge ülkeleri için tehdit oluşturan terör koridorunu ortadan kaldırmak olduğu,

Türkiye'nin evrensel hukuk ve uluslararası kurallardan doğan hakkını kullandığı

belirtilmiştir(TOBB, 13.10.2019). Ayrıca 16.10.2019 tarihinde cumhurbaşkanını,

01.12.2020 tarihinde ise Milli Savunma Bakanlığını ziyaret ederek destek mesajlarını vurgulamışlar ve böylece, STK'ların, tek yürek olduğunu ve ulusal meselelerde her zaman Türk hükümeti ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin yanında olduklarını bir kez daha dile getirmişlerdir(TOBB, 16.10.2019; TOBB, 01.12.2020).

Diğer taraftan, Türkiye, Ortadoğu ve Dünya'nın nabzını tutan ve önemli bir Sivil Toplum Kuruluşu(STK) olan Gazeteciler Cemiyetinin Türkiye güvenlik tehdidi algısı konusundaki görüşmede ise; Türkiye'nin özellikle "Arap Baharı" ve sonrası

gelişmelerle ciddi bir sınavdan geçmeye başladığı şeklinde özetlenmiş ve cemiyet adına konuşan, Gazeteciler Cemiyeti Genel Başkan Yardımcısı Sn. Yusuf Kanlı(23.11.2021) ile yapılan görüşme neticesinde Suriye'nin kuzeyindeki oluşumların ne denli büyük bir tehdit olduğu daha da belirgin hale gelmiştir(Kanlı, 23.11.2021). Nitekim Suriye iç savaşının doğal bir sonuç olmadığı, emperyalist güçler tarafından hazırlanan büyük bir planın parçası olduğu, İsrail'in güvenliğinin temini ve “Kuzey Suriye” bölgesel yönetimini kurmak suretiyle güney sınırlarımızda Doğu Akdeniz'e kadar uzanabilecek bir koridor oluşturulmak istendiği ve Türkiye'nin kendi yaşam alanından koparılmasının amaçlandığı gibi iddiaları özellikle vurgulamıştır. Diğer taraftan, ülkemize yönelik tehdidin sadece terör örgütlerinden gelmediğinin, buna ilaveten düzensiz göçlerin de bir güvenlik tehdidi, “adeta bir demografik el bombası” olduğunun altını çizen Kanlı, Türk hükümetinin açık kapı siyasetini eleştirmiş ve bu bağlamda, göçmenlerin topluma entegre edilmesi gerektiği ya da derhal güvenli bölgelere taşınmaları gerektiğini ifade etmiştir(Kanlı, 23.11.2021).

Sonuç olarak; kurumlarının bir siyasi parti olmadığını, bu konularda siyasi yorumlar yapmaktan ziyade, ülkenin esenliğini arzu eden bir STK olduklarını, dolayısıyla sadece destek, eleştiri ve öneri makamında olduklarını vurgulamış ve Türkiye'ye yönelik tehdit algılarını; kısa vadede, terör ve göç, uzun vadede ise; kurulmasının planlandığını iddia ettikleri “Kuzey Suriye” devleti şeklinde tanımlamıştır. Buna ilaveten, Türk hükümetinin yaptığı operasyonlar sonucunda güneyimizde olası bir devlet kurulmasının önüne geçildiğini savunmuş ve meselenin partiler üstü bir güvenlik meselesi olduğunu hatırlatarak, ülke güvenliği ve esenliği, toprak bütünlüğü ve sınır güvenliği amaçlı politika ve uygulamalarda mevcut hükümetin yanında olunması gerektiğini yinelemiştir. Buna karşın, hükümetin de tehdidin daha fazla büyümemesi için ulusal politikalar üretmesini ve Suriye'nin toprak bütünlüğünün sağlanması için gayretlerin artırılması ve bu çerçevede Esad'la hemen iletişime geçmesi gerektiğini ileri sürmüştür(Kanlı, 23.11.2021).

Bir başka STK konumunda olan fakat 2847¹⁴ sayılı kanuna tabi oldukları için

¹⁴ 16.06.1983 tarih ve 2847 sayılı kanun; Türkiye Emekli Subaylar, Türkiye Emekli Astsubaylar, Türkiye Emekli Uzman Erbaşlar, Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri ile Muharip Gaziler Derneklerini ihtiva eden, İçişleri Bakanlığıyla birlikte Millî Savunma Bakanlığının da

statüleri biraz daha farklı olan ve İçişleri Bakanlığıyla birlikte Millî Savunma Bakanlığına karşı da sorumlulukları bulunan; TESUD (Türkiye Emekli Subaylar Derneği) genel başkanıyla da bir görüşme gerçekleştirilmiş ve konuyla ilgili görüşleri çalışmamıza aktarılmıştır. Türkiye emekli subayları adına TESUD genel başkanı Emekli Hava Pilot Korgeneral Sn. Erdoğan Karakuş ile yapılan görüşmede; TESUD’un milli değerleri önceleyen bir kuruluş olduğunu hatırlatan Karakuş, Suriye’nin kuzeyinde bir terör devleti kurulmak istendiğini ve bunun sadece basit bir “Kukla” devleti olarak düşünülmesinin doğru olmadığını ileri sürmüş ve asıl maksadın İsrail’i korumak ve ileride “Büyük İsrail” hedefini gerçekleştirmek olduğunu belirtmiştir. Diğer taraftan, TESUD’un siyaset dışı faaliyet gösteren, milli menfaatleri önceleyen ve her zaman milletin ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin yanında yer alan bir kuruluş olduğunu ifade ederek, bugüne kadar icra edilen operasyonları destekledikleri gibi, bundan sonra da sorun çözülene kadar Türk askerinin mutlaka Suriye’de kalması gerektiğini savunmuştur(Karakuş, 18.10.2021).

Uzman Erbaşlar Derneği(UZDER) ve Türkiye Emekli Uzman Erbaşlar Derneği(TUZED) genel başkanlarıyla yapılan görüşmede ise; her iki genel başkan da; Türk Silahlı Kuvvetlerinin çeşitli birimlerinde görev yaptıktan sonra emekli olan uzman erbaşların, her zaman milletin ve kahraman ordusunun yanında olduklarını ve bu bağlamda ulusal menfaatler ya da vatan savunması için politikalar üreten Türk hükümetinin destekçisi olduklarını/olacaklarını vurgulamış ve bir asker oluşumu olan derneklerinin siyasi faaliyetler içerisinde bulunmadıklarını, fakat milli politikalar söz konusu olduğunda mevcut hükümetin destekçisi olacaklarını belirtmişlerdir(Toprak ve Doğan, 07.12.2021).

Suriye’nin kuzeyinden Türkiye’ye yönelik güvenlik tehdidi algısını kısa ve uzun vade tehditleri olarak tanımlayan Toprak ve Doğan, terör eylemleri, sınırdan sızmalar ve mülteci akınını kısa vadeli güvenlik algısı kapsamında değerlendirirken, Suriye’nin kuzeyinde oluşturulmak istenen terör koridoru ve akabinde kurulması planlanan “Kürt” devleti ya da otonom bölgesini de uzun vadeli tehdit algısı olarak ortaya koymuşlardır. Suriye’nin kuzeyinde bir devlet kurulmak istendiği ve bu

sorumluluklarını, derneklerin bakanlıklara karşı sorumluluklarını ve diğer özlük haklarını düzenleyen bir kanundur(<https://www.mevzuat.gov.tr>)

vesileyle Kuzey Irak'tan Doğu Akdeniz'e kadar ulaşan bir koridor açılmak istendiği görüşünü bizzat sahada görev aldıkları bölgelerde müşahade ettiklerini aktaran Toprak ve Doğan, uzman erbaşların bölgede görev yapan askerlerin büyük bir bölümünü oluşturduklarını ve TSK'nın yeterli düzeyde ve yeterli sürede eğitim vermemesine rağmen, 4-6 aylık eğitimlerle sahaya çıkıp bireysel çalışmalarla tam bir aidiyet kazanımı sağladıklarını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak, konuya milli bir yaklaşımla bakan dernek yetkilileri, Türk hükümeti ve TSK'nın emrinde olduklarını vurgulamış ve Suriye'nin kuzeyinden Türkiye'ye yönelik bir güvenlik tehdidi algısını teyit etmişlerdir(Toprak ve Doğan, 07.12.2021).

Diğer taraftan, çalışmamız bağlamında İnsan Hakları Derneği (İHD) yetkilileriyle de görüşülmek istenmiş, fakat görüşme sağlanamamıştır. Çalışmamızda; terör, göç ve ülkelerin toprak bütünlüklerine karşı algılanan tehditler konu edildiğinden, tamamen insan haklarına yönelik bu fiili durum hakkında İHD yetkililerinin neler düşündükleri ve gelecekte neleri öngördüklerini önemseydiğimiz için, yazılı/görsel medya kaynaklarını kullanmak suretiyle, birtakım bilgilere ulaşılmıştır. Bu bağlamda, öncelikle erişime açık kaynak statüsündeki web siteleri(<https://www.ihd.org.tr/>) taranmış ve daha sonra elde edilen bulgular gazete taraması yöntemiyle teyit edilmiştir.

İHD resmî web sayfasında yapılan araştırmaya göre; İnsan Hakları Derneğinin, insan hakları evrensel kanununu dayanak göstermek suretiyle, belli insan hakları ihlallerine ağırlık verdiği ve diğer konulara bu alan üzerinden baktıkları anlaşılmaktadır. Zira düzenlemiş oldukları raporlar incelendiğinde; raporun yaklaşık 3/4'ü odaklandıkları insan grubunu teşkil ederken(İHD, 2021: 5-22) sadece kalan 1/4'lük kısmında genel meselelerden bahsedilmektedir(İHD, 2021: 1-5) Örneğin, 31.08.2021 tarihinde yayınladıkları “2020 Yılı Türkiye İnsan Hakları İhlalleri Raporu” adlı bir raporda, birkaç kadın ve çocuk istismarı, toplumun tamamını ilgilendiren birkaç şiddet olayı dışında, çoğunlukla PKK üyelerinin hapishanelerdeki şartları, ölüm oruçları, APO'nun tecridi, Suriye'nin kuzeyindeki TSK operasyonları ve Türk hükümetinin yönetim şekliyle ilgili olarak Olağanüstü Hal(OHAL) vurgusu gibi konuları güvenlikten ziyade insan hakları boyutuyla değerlendirdikleri görülmektedir(İHD, 2021: 6-9).

Bu bağlamda, İHD'nin AK Parti hükümetinin sert kullanıma dayanan politikasını eleştirdiği görülmektedir. Örneğin, 2019 yılı Türkiye İnsan Hakları İhlalleri raporunda; PYD/YPG tarafından Türkiye sınırlarına atılan havan mermileri sonucu ölen Türk vatandaşlarının “insani” hakkını savunurken “Türkiye’nin Suriye’nin kuzey doğusuna yönelik başlattığı askeri harekât sırasında, sınır hattında bulunan ilçelere havan mermisi vb. patlayıcıların isabet etmesi sonucu en az 16 sivil yaşamını yitirmiş, 71 sivil de yaralanmıştır” ifadesini kullanarak, bu durumun meydana gelmesinde Türk hükümetinin politikalarının etkili olduğunu vurgulamıştır(İHD, 2019: 3). Benzer şekilde, Raporda; Suriyeli mültecilerin yaşam haklarının ihlal edilmiş olduğu ve bunun en büyük müsebbibinin de Türk hükümetinin yanlış politikaları olduğunun altı çizilmiştir(İHD, 2020: 18-20).

Son olarak, Türkiye’nin Suriye stratejisiyle alakalı düşünceleri alınmak üzere Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) ile bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmede; stratejik düşünce enstitüsü çalışmalarından elde edilen veriler ve yapılan analizlere istinaden, Suriye’nin kuzeyinde kurulmak istenen bir “Kürt” devleti ya da bölgedeki kısa vadeli güvenlik tehditleri(terör ve göç)’ne ilaveten, günümüzde yaşanan; ABD’nin Yunanistan’da kurduğu üslerden, Fransa ile Yunanistan’ın bir takım askeri anlaşmalar imzalamalarına ve NATO doğu sınırını Dedeoğlu/Yunanistan olarak göstermelerine kadar, Doğu Akdeniz’de yaşanan “enerji” krizlerinden Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin AB’ye alınmasına ve Ermenilerin kapattığı Zengezour geçidinden Suriye topraklarında açıkça desteklenen PYD/YPG terör örgütlerinin oluşumlarına ve “Kuzey Suriye” hedeflerine kadar her şeyin Türkiye Cumhuriyetini çevreleme politikası olarak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür(Tan, 19.10.2021).

Türkiye’yi çevreleme politikası iddialarını, 07 Mayıs 2020 tarihli “O ‘Ruh’ Bedenine Kavuşuyor” başlıklı analizine atfen (sde.org.tr); Batılı güçlerin, “Yeni Osmanlılık” akımının canlandırılacağı korkularına dayandırmıştır. Zira Tan, “Batılı” güçlerin, Osmanlı İmparatorluğu dağıldıktan sonraki Osmanlı bakiyesi (Mısır, Suriye, Filistin, Irak ve hatta Afganistan gibi) ülkelerde ortaya çıkan birtakım oluşumların, aynı amaca hizmet eden bir üst akıl tarafından yönetildiğine ve bir gün bu oluşumların gelişen Türkiye etrafında birleşip Batının menfaatlerine ve planlarına zarar verecek bir güce dönüşebileceğine inandıklarını ve bütün stratejilerini bu

bağlamda geliştirdiklerini iddia etmiştir (Tan, 2021). Dolayısıyla Tan, mesele Suriye bağlamında ele alındığında; terör ve göç akını gibi kısa vadeli tehditlere ilaveten, “Kuzey Suriye” “kukla” devleti kurma ve Türkiye’yi çevreleme gibi orta ve uzun vadeli tehditlerin bulunduğunu ama Suriye’nin kuzeyine giren Ankara’nın bu planı bozduğunu farklı açılardan değerlendirmiştir(Tan, 19.10.2021).

Çalışmamız Suriye’de meydana gelen gelişmeleri, meşru müdafaa hakkını kullandığını öne süren Türk hükümetinin yanında, Suriye’nin iç işlerine karışmak ve toprak bütünlüğünü tehdit etmekten bahisle AK Parti hükümetini suçlayan; yerel, bölgesel ve küresel aktörler açısından da değerlendirmek adına, AK Parti’nin iddia ettiği tehdit algılarına ve bu algıların Türk siyasetindeki yansımalarına odaklanmış ve bu bağlamda ciddi bulgular elde etmiştir. Siyasi partiler ve STK’larla yapılan görüşmelerden ve yazılı/görsel basın taramalarından elde edilen bu bulgular ve konuyla alakalı beyanları, Türkiye’nin Suriye’de cereyan eden olaylarla ilgili güvenlik tehdidi algısına temel teşkil etmiştir. Zira görüşülen parti ve STK’lar Türk toplumunun büyük bir bölümünü temsil etmekte ve Türk hükümetiyle aynı doğrultudaki beyanları çalışmamızı daha da kuvvetlendirmektedir.

Bu bağlamda öncelikle, Türk hükümetinin iddia ettiği güvenlik tehdidi tanımlamaları ve sınıflandırmaları yapılmış, sonra da bu algıların Türk siyaseti ve Türk toplumunda hangi oranda karşılık bulduğu irdelenmiştir. Türkiye’nin, iki eksenli bir tehdit algısının bulunduğu anlaşılan çalışmada, bu tehdit algılamalarının; terör ve göç olmak üzere kısa vadeli ve Suriye’nin kuzeyinde oluşturulmak istenen bir “Kürt” bölgesi şeklinde tanımlanan uzun vadeli tehditler olduğu gözlemlenmiştir. Gözlemlenen bu kısa ve uzun vadeli tehditler ise; iktidar partileri, muhalefet partileri, terör tehditlerinin siyasi uzantısı olduğu iddia edilen HDP ve STK’lar olmak üzere dört kategoride, Türk siyasetine yön veren farklı aktörler şeklide incelenmiş ve Tablo.2. de gösterildiği şekilde sentezlenmiştir.

Tablo.2. ye göre; birinci ve ikinci kategoride ele alınan aktörler doğrudan, üçüncü kategorideki aktör tarafından dolaylı ve dördüncü kategorideki aktörlerden İHD dolaylı, diğer aktörler ise doğrudan, iddia olunan tehditleri genel olarak teyit etmişlerdir. Bunun yanında, birinci, ikinci ve İHD dışında kalan dördüncü kategorideki aktörler hem kısa vadeli hem de uzun vadeli tehditleri teyit ederken, sadece ikinci kategorideki “CHP” ve “Gelecek Partisi” uzun vadeli tehdit algısını

teyit etmemiş ve üçüncü kategorideki aktör ve İHD ise; kısa vadeli tehdit algılarından “Göç” tehdidini doğrudan, kısa vadeli tehdit olan “terör” ve uzun vadeli tehdit algısı olan “Kürt” bölgesel yönetimini dolaylı olarak teyit etmişlerdir.

Çalışmamızda “dolaylı teyit” olarak tanımlanan kavram; Türkiye’de siyasi ya da toplumsal faaliyet gösteren kurum/kuruluşların, Türkiye’nin tehdit olarak algıladığı grup ya da bölgesel hedeflerin varlığını ve Türkiye’ye yönelik gerçekleştirdikleri faaliyetlerini teyit edip, söz konusu unsurların tehdit olarak değil “dost” olarak algılanması anlamına gelmektedir. Böylece; Türk hükümetinin ülkesine yönelik algıladığı kısa vadeli terör tehdidi ve uzun vadeli bölgesel “Kürt” yönetimi/devleti tehdidi, Türk siyaseti ve Türk toplumu tarafından büyük oranda, kısa vadeli “göç” tehdidi ise tamamen teyit edilmiş ve AK Parti hükümeti tarafından tanımlanan güvenlik tehdidi algısının diğer aktörler arasında da büyük ölçüde hâkim olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Çalışmamız, Suriye'nin kuzeyinde yaşanan gelişmeleri yakından takip eden ve gerek rejimin baskılarından dolayı ülkelerini terk eden göçmenlerin Türkiye'deki sosyal yapıya verdiği/vereceği zararı gerekse bölgedeki devlet dışı unsurların eylem ve söylemlerini birer güvenlik tehdidi olarak algılayan Türk hükümetinin Suriye ve bölgedeki örgütlere yönelik verdiği tepkileri konu etmiştir. Dolayısıyla, AK Parti hükümetinin nasıl bir güvenlik tehdidi tanımladığı ve tanımlanan bu güvenlik tehdidinin Türk siyasi hayatında ve Türk toplumunda ne ölçüde karşılık bulduğu çerçevesinde bilimsel bir araştırma yapmayı amaçlayan çalışmamız, literatür taraması, görüşme(mülakat) ve yazılı/görsel basın taraması yöntemleriyle yapılan araştırmalardan elde edilen bulguları sentezlemek suretiyle sonuca ulaşmıştır.

Yaklaşık kırk yıldan beri Türkiye'nin güneydoğu sınırlarında cereyan eden terör olayları ve Türkiye'nin bu konuda verdiği mücadeleler, terör örgütü PKK'nın Irak ve Suriye'nin kuzey bölgelerinde girmiş olduğu yeni yapılanmalar neticesinde farklı bir boyuta evrilmiş ve özellikle "Arap Baharı" isyanlarıyla bölgede meydana gelen otorite boşluğu, terör örgütlerini başta Türkiye olmak üzere bölge ülkelere karşı birer tehdit olarak ortaya çıkarmıştır. Özellikle acımasız ve çağ dışı yöntemlerle, Suriye-Irak ekseninde bütün bölgeyi kontrol altına alma misyonuyla ortaya çıkıp, kısa sürede Suriye'nin Türkiye sınırlarına konuşlanan DAİŞ ve DAİŞ'e karşı, bölgede bulunan "Kürt" yerleşimlerini koruma misyonuyla ortaya çıkan ve PKK ile ilişkileri olduğu iddia edilen PYD/YPG örgütleri Türkiye'ye yönelik birer tehdit unsuru olarak algılanmışlardır. Öte yandan, "Arap Baharı" isyanlarını bastırmak için aşırı güç kullanan Beşşar Esad, Suriyeli muhalif halkın, başta Türkiye olmak üzere; Ürdün, Lübnan ve farklı ülkelere göç etmelerine sebep olmuştur. Gerek Esad'ın halkına yönelik uygulamalarından gerekse Suriye'nin kuzeyine hâkim olmak istediği iddia edilen PYD/YPG örgütlerinin baskılarından kaçan Suriye halkı, Türkiye için farklı bir tehdit algısı oluşturmuştur.

Kısa vadeli, çözümlenebilir tehditler olarak ifade edilen; terör faaliyetleri ve göç olgusu, Türk hükümeti tarafından kontrol altına alınmak istenirken, başta ABD

olmak üzere “Batılı” güçlerin -DAİŞ’e karşı- destekledikleri PYD/YPG terör örgütleri güçlenerek Suriye’nin kuzeyini ele geçirme ve hatta Kuzey Irak’tan Doğu Akdeniz’e kadar uzanan bir koridor açma iddialarını güçlendirmişlerdir. Türkiye’nin uzun vadeli güvenlik tehdidi olarak algıladığı bu durum, Türk hükümetini daha ciddi adımlar atmaya sevk etmiş, konuyu Birleşmiş Milletlere taşımış, ABD ve AB ülkeleriyle endişelerini paylaşmış ve tatmin edici bir netice alamamıştır. Dolayısıyla, Esad rejiminin de kayıtsız kaldığı bu fiili durum karşısında, 2012 yılına kadar yumuşak güç enstrümanlarını kullanan Türkiye, her geçen gün büyüyen terör, göç ve toprak bütünlüğünü tehlikeye sokacak ve Arap yarımadasıyla fiziki bağlarını kesecek olan “Kuzey Suriye” koridorunu kesmek ve bölgede güven ortamını tesis etmek suretiyle geriye göçü başlatmak amacıyla, Suriye’nin kuzeyine operasyon yapma ihtiyacı duymuştur. Ak Parti’nin yumuşak güçten sert güce evirilen bu kırılma noktasında, önce sert gücün ekonomi bileşenini devreye sokmuş, Suriye’ye birtakım yaptırımlarda bulunmuş, fakat sonuç alamayınca, “Batılı” güçlerin bütün engellemelerine rağmen, 24 Ağustos 2016 tarihinde “Fırat Kalkanı” harekâtını başlatmıştır.

“Fırat Kalkanı” harekâtıyla özellikle DAİŞ’li terörist grupları sınırlarından uzaklaştıran Türkiye, daha sonra PYD/YPG’nin DAİŞ’ten boşalan yerleri doldurmaya başlamasıyla birlikte, 20 Ocak 2018 tarihinde “Zeytin Dalı” ve daha sonra 09 Ekim 2019 tarihinde ise “Barış Pınarı” harekâtlarıyla PYD/YPG terör örgütlerini de Fırat’ın batısından çıkarmış, açılması planlanan koridoru kesmiş ve güvenli bölgeyi oluşturmuştur. Halen Rusya ile birlikte devriye görevi ve güvenli bölgeyi sürdürülebilir hale getirme çabaları devam eden Türkiye, güney sınırlarında herhangi bir devlet ya da özerk yapının kurulmasına asla müsaade etmeyeceğini sık sık dile getirmektedir.

AK Parti hükümetinin Suriye ve Suriye’nin kuzeyindeki güvenlik tehdidi algılarının ve bu bağlamda Suriye’ye yönelik uyguladığı politikalarının, Türk siyasi hayatı ve Türk toplumunu temsil eden diğer kesimlerince ne ölçüde kabul gördüğünü araştıran çalışmamız, karma bir araştırma yöntemiyle ilerlemiş ve önemli bulgulara ulaşmıştır. Buna göre; HDP dışındaki bütün siyasi partiler ve İHD dışındaki bütün STK’lar ve hatta SDE, Suriye’nin kuzeyindeki tehdit algısını teyit etmiştir. Fakat görüşülen/incelenen birinci ve ikinci kategorideki dokuz siyasi partiden altısı hem

kısa vadeli hem de uzun vadeli tehdit algısını ifade ederken iki(CHP, Gelecek Partisi)siyasi parti sadece kısa vadeli tehdit algılarını öngörmüştür. Üçüncü kategoride ele alınan HDP ise -Türk hükümetinin iddia ettiği kısa ve uzun vadeli tehdit algılarının sebebi olan PKK/PYD/YPG- terör örgütlerine yönelik beyan ettiği görüşleri olumsuz bir anlam ifade etmediğinden dolayı bir anlamda (dolaylı teyit) Türk toplumundaki bu tehdit algılarını teyit etmiştir. Dördüncü ve son kategoride ise, görüşleri paylaşılan yirmi iki STK'dan yirmi biri Türk hükümetinin tehdit algılamalarını yerinde bularak desteklerken, sadece İHD bu iddiaları desteklememiştir.

Diğer taraftan, elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, literatür tarama yöntemiyle gözlemlenen AK Parti hükümetinin iddia ettiği terör, göç ve Suriye'nin kuzeyinde oluşturulmak istenen “Kürt” bölgesi/devleti gibi tehditlerin, görüşülen siyasi parti ve STK'lar tarafından da büyük oranda algılandığı, fakat gelinen noktada sert güç uygulamasının devam etmesi durumunda da yumuşak gücün devam etmesi durumunda da Esad yönetimiyle mutlaka diyalog kurulması gerektiğinin vurgulandığı izlenmiştir. Dolayısıyla bu çalışma, AK Parti hükümetinin güney sınırlarındaki tehdit algılarının Türk toplumundaki karşılığını ortaya koymakla birlikte, bundan sonraki süreçte Türk hükümetinin nasıl politika geliştirmesi gerektiğine de ışık tutmakta ve Türk toplumunun büyük ölçüde Esad yönetimiyle görüşülmesi gerektiği vurgusu, çalışmamızın önemli bulgularından biri olma özelliği taşımaktadır.

Dolayısıyla bu çalışma, Türk hükümetinin Suriye'nin kuzeyine yönelik yaptığı askeri müdahaleler ve Esad rejimine karşı uygulanan sert güç politikalarının, özellikle terörün kısa vadeli can ve mal güvenliğine yönelik tehditleri ve uzun vadeli olarak da Türkiye'nin Güneydoğu sınırları boyunca Doğu Akdeniz'e kadar uzanacak olan koridor tehdidi bağlamında şekillendiğini ve bu politikaların, eleştirilen taraflarının olmasıyla birlikte, tehdit algılamaları açısından Türk siyasi ve toplumsal hayatında önemli ölçüde karşılığını bulduğunu bilimsel olarak ortaya koymuştur. Çalışmamız ayrıca, uzun yıllardır siyasal, sosyal ve toplumsal ortamlarda konuşulup tartışılan “Kürt” kökenli terör gruplarının Türkiye topraklarına yönelik tehdit özelliği taşıyan ve giderek artan söylem ve eylemlerini akademik ortama taşımış ve ileriki yıllarda bu konuda yapılacak olan başka araştırmalara da ışık tutma özelliği

kazanmıştır. Bununla birlikte, Türk siyasi ortamında siyaset yapan bütün partilerle görüşme sağlanamaması ve Türk halkının tamamının temsil edildiği bir araştırma platformunun hayata geçirilememesi gibi birtakım kısıtlarla karşılaşılmıştır. Bu çalışmanın daha geniş katılımlı bir görüş birliğiyle şekillenmesi için, çalışmada icra edilen yöntemlere “Anket” değerlendirmesi yöntemini de ilave etmek ve görüşülen siyasi parti sayısını mümkün olduğu ölçüde artırmak daha faydalı olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

Kitap

Abdullah, Ömer Faruk, *Suriye Dosyası*, İstanbul: Akabe Yayınları, 1985 Akyener, Oğuzhan, *Suriye İç Savaşı*, Ankara: Dumat Ofset, 2018

Dağ, Ahmet Emin, *Suriye Bilad-i Şam'ın Hazin Öyküsü*, İstanbul: İHH İnsani Yardım vakfı Yayınları, 2013

Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, İstanbul: Küre Yayınları, 2014

Fırlıklı, Ethem Ruhi, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, Ankara: Selçuk Yayınları, 1986

Heywood, Andrew, (Çev. Özipek vd.), *Siyaset*, Ankara: Adres yayınları, 2010

Tez/Dergi/Makale

Acun ve Keskin,” PKK’nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi: PYD-YPG”, 2016

Ağır, Osman, Takar, Meram “Rusya-Suriye İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı”, 2016

Akbulat, Emir Fatih, “Suriye Çerkezleri: Suriye İç Savaşı ve Mülteci Krizine Suriye Çerkezleri Perspektifinden Bir Bakış”, 2018

Akdemir, Salih, “Suriye’deki Etnik ve Dini Yapının siyasi Yapının Oluşmasındaki Rolü”, 2000

Akdeniz, Hüsmen, “jeopolitik ve jeostratejik teoriler kapsamında küreselleşmenin geleceği ve Türkiye” Stratejik araştırmalar dergisi, 2003

Akengin, Hamza, Yaşar, Ayşe,” Suriye’nin Jeopolitik Konumu Bağlamında Suriye- Rusya İlişkileri”, 2018

Akköz, Hakan, “XIX. Yüzyılda Halep Vilayetinin Etnik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme.”, 2017

Akköz, Hakan, *XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Halep Vilayetine Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Durumu.*”, Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2016.

Akpınar, Erdal ve Başbüyük, Âdem, “jeoekonomik önemi giderek artan bir enerji kaynağı: doğalgaz”, 2011

Aksoy, Ersin,” Daiş ve Suriye İç Savaşında Daiş’in Rolü”, 2016

Altunışık, Meliha Benli, “Ortadoğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girilirken.”, 2009
Aşırılı, Ehtiram, “Suriye’de Ermeni Diasporası”, 2016

Bağlıoğlu, Ahmet, “Suriye’de Mezhep Hareketlerinin Güncel Siyaset Üzerine Etkileri”, 2013

Balkaya, İhsan Sabri,” Irak Kralı Faysal’ın Türkiye Ziyaretinin Basındaki Yansımaları”, 2015

Bakır ve Pekin, “Kuzey Suriye’deki Türkmen Yerleşimlerinin Çağdaş Tarihi ve Stratejik Altyapısı Üzerine Bir Değerlendirme”, 2019

Benek, Sedat, “Türkiye-Suriye İlişkilerinin Sosyal Coğrafya Açısından Tarihsel Arka Planı”, 2016

Bilgetürk, İrem,” İran’ın Suriye Politikası Bağlamında Şiilik ve Şii Milisler”, 2018
Bilgin, İnci, “Suriye İç Savaşında Küresel ve Bölgesel Güçlerin Kesişen Müdahaleleri: Nedenler, Yöntemler ve Zamanlama”, 2019

Bölükbaşı, Yusuf Ziya, “Etnisite, Kimlik ve Dış Politika: Türkiye’nin Suriye Türkmenleri Politikası”, 2018

Bulut, Seher, “İsrail’in Suriye krizi politikası: Bekle-gör Yaklaşımından Noktasal Saldırı Politikasına”, 2020

Cicioğlu ve Bayram,” Avrupa Birliği’nin Değerleri Çerçevesinde Ortadoğu Politikasını Anlamlandırmak: Mısır, Suriye ve Irak Örneği”, 2019

Çavuş, Tuba, “Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye’nin yumuşak güç kullanımı”, 2012

Çelikkanat, Ersin, “11 Eylül Sonrası ABD İran ilişkileri ve Siyasi Boyutta Türkiye’ye Etkileri” 2007

Çotu, Cuma, “Rusya’nın Suriye Politikasında Kürtlerin Yeri”, 2017

Dağ, Ahmet Emin, “Modern dönem Suriye ve Halep Türkmenleri.”, 2018

Dağ, Ahmet Emin, “Suriye: Küresel ve Bölgesel Kaostan Beslenen İç Savaş”, 2015

Dedeoğlu, Fulya ve Temür, Bora, “Hitit Devletinin Krallık Dönemi Kuzey Suriye Politikası”, 2020

Demir, Cenker Koray, “Etnik Çatışma”, 2019

Demirel, Ali, “Ortadoğu’da Fransız Emperyalizmi: Fransız Manda Yönetimi Döneminde Suriye”, 2019

Demirel, Gözde, “Uluslararası Aktörlerin Suriye Politikası”, 2016

Diriöz, Ali Oğuz ve Alımcı, Kutay, “Klasik jeopolitik yaklaşımlar üzerinden Rusya’nın Suriye politikaları”, 2020

Erdemir vd.,” Rusya’nın Suriye Politikalarının nedenleri”, 2016 Ermağan, İsmail ve Üstünel, Emin,” Çin’in Orta Doğu Politikaları”2014

Erol ve Çelik, “ABD’nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği.”, 2018

Göngen, Mehmet Ali,”Arap Baharı Karşısında ABD’nin Tutumu”, 2014

Gökcan, Özkan,” Suriye’nin Kürt Meselesinin Tarihsel Seyri (1946-2011)”, 2018

Gülcan, Murat Gürkan, “Avrupa Birliği ve Eğitim”, 2016

Güleç, Cansu, “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları ”, *TESAM Akademi Dergisi*, 2/2, (Temmuz 2015), s. 81-100

Güllük, Sedat, “Terörle Mücadelede Türkiye Cumhuriyeti’nin Suriye Politikası”, 2019

Halhallı, Bekir, “Humeyni Dönemi İran Dış Politikası”, 2014

Harunoğulları, Muazzez,” Ortadoğu Jeopolitiği ve Küresel Güçlerin Enerji Mücadelesi”, 2017

İşıksal ve Golkarian, “Ortadoğu’nun Sonlandırılmayan Sorunu: Hatemi’den Ruhani’ye İran’ın Nükleer Enerji Siyaseti”, 2019

İşyar, Ömer Göksel,” Suriye İç Savaşı’nda PYD’nin Aktörleşmesinin Başlıca Nedenleri”, 2017

Karaağaç, Yusuf, Acar, Hasan, “Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’nin Suriye Politikası ve PKK-PYD İlişkisi Bağlamında Yeni Askeri Stratejisi”, 2020 Karabulut, Umut, Eryılmaz, Engin, “PKK Terör Örgütü ve Türkiye-Suriye İlişkilerine Etkileri”, 2016

Kaya, Taylan Özgür, “Avrupa Birliğinin Ortadoğu Barış Süresindeki Rolünün Analizi”, 2010

Keskin ve Turan, “I. ve II. Körfez Savaşları Döneminde Türk Dış Politikasının Karşılaştırmalı Analizi” 2005

Kızıl, Ömür, “Zengezur Koridorundan Azez’e Türk Dünyası’nda Yapay Set Krizi”, 2016

Korgun, İbrahim, “Türkiye Suriye İlişkileri”, 2020

Korkmaz, Cihat Burak ve İltar, Latif, “Bayır-Bucak Türkmen Bölgesindeki Türk Varlığı ve Bölgede Mücadele Veren Gruplar”, 2016

Koyuncu, Ahmet Ayhan,” Hafız Esad Dönemi Suriye’inde Milliyetçilik ve Ulus İnşa Çabaları”, 2017

Köylü, Murat, “Suriye PYD/YPG Yapılanması ve Zeytin Dalı Harekâtı”, 2018 Kurtbağ, Ömer,” Avrupa-Akdeniz Ortaklığı: Barcelona Süreci” 2003

Kuzu, Varol, *Suriye İç Savaşında Etkisi Olan Faktörler ve İran’ın Suriye Politikasının Etkisi*, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2019.

Küpelî, Mustafa Şehmus,” Dış Politika Aracı Olarak Yaptırımlar: İran’a Uygulanan Yaptırımların Etkileri”, 2016

Mustafa, Abdurrahman, “Suriye’de Türkmen Gerçeği”, *Orsam*, 27, (Haziran 2015), s. 4-10

Özdemir, Çağatay, “Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?”, 2016

Özdemir, Ömer,” Terör Örgütlerinin Suriye İç Savaşına Etkileri”, *Denge*, 2018/6 (Haziran 2019) s. 130-165

Özel, Cengiz,”Yumuşak Güce Bütünsel Bakış”, 2018

Özgül, Esin,” 1917 Balfour Deklarasyonu ve Filistin’e Yahudi Göçü”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2018.

Öztürk, Bilgehan,” Avrupa Birliği’nin İran ve Suriye Politikasının Türkiye’ye Etkisi”, 2012

Polat, Şafak Doğan,” Türkiye’nin Suriye’nin Kuzeyindeki Askerî Harekâtının Amaçları ve Sonuçları”, 2020

Sancak, Kadir,” 21.Yüzyılda Güvenlik Sorunları: Bir Tehdit Unsuru Olarak Nükleer Silahlar”, 2013

Sarı, Buğra, “Vekillikten Çatışmaya, Çatışmadan Ortaklığa: PKK-Suriye İlişkilerinin Değişen Karakteristiği”, 2019

Savrun, Ergenekon “Tarihte Araplar ve Türk-Arap İlişkileri “2018

Semin, Ali, “Suriye Krizindeki İç Dinamikler: ÖSO-IŞİD-PYD Denklemi”, 2015
Sinkaya, Bayram, “Suriye Krizi Çerçevesinde İran-PYD İlişkileri: Taktik Ortaklık”, 2015,

Tarcan vd, “Ahmet Davutoğlu Dönemi Türk Dış Politikası”, 2018

Taşdemir, Fatma ve Özer, Âdem “Kuvvet Kullanma Hukuku Açısından Fırat Kalkanı Operasyonu”, 2017

Torlak, Mustafa, “Siyonizmin Penceresinden Arap -İsrail Çatışmalarının Orta Doğu’daki Güç Dengesine Yansımaları”, 2010

Uluç, Abdulvahap, “Suriye Kürtleri: Türkiye Kürtlerinin Devamı”, 2016

Ulutaş, Ufuk ve Burhanettin Duran (2016), “Türkiye’nin DAİŞ’le Mücadelesinin Kritik Dönemeci: Fırat Kalkanı Harekâtı”, Türk Dış Politikası Yıllığı 2016.

Ünal, Uğur, *Osmanlı Belgelerinde Suriye*, İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2013

Yeltin, Hüseyin, “Türkiye’nin Suriye Krizine Karşı Güvenlik Arayışlarına Bir Örnek: Fırat Kalkanı Harekâtı”, 2018

Yeltin, Hüseyin ve Kübra Işık (2017), “Rekabetten İşbirliğine Giden Süreçte Türkiye-Rusya İlişkilerinde Bir Test: Suriye Krizi”, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3/3, (Aralık 2017), s. 39-50

Yılmaz, Salih, “Rusya’nın Ortadoğu’da Kürt Kozu ve PYD Politikası”, 2016 Yücel, Zeynep, “AB’nin Orta Doğu Perspektifinden Suriye Politikası”, 2001 Yüksel, Salim Bülent, “Davutoğlu Dönemi AKP Ortadoğu Politikasında İslam Faktörü”, 2019

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, “HDP Kapatma Davası İddianamesi”, 2021

İHD, “2020 yılı Türkiye İnsan Hakları İhlalleri Raporu”, <https://www.ihd.org.tr/2020-yili-turkiye-insan-haklari-ihlalleri-raporu/> 2021

31.08.2021

Görüşme (Mülakat)

Bursalı, Özgür, “Vatan partisi Genel Sekreteri”, 18.11.2021

Doğan, Ömer, “Türkiye Emekli Uzman Erbaşlar Derneği (TUZED) Genel Başkanı”, 07.12.2021

Erçelebi, Hasan, “DSP Genel Başkan Yardımcısı”, 19.11.2021

Erozan, Ahmet Kâmil, “İYİ Parti Uluslararası Politikalarından Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı”, 26.09.2021

Güneş, Cafer” Saadet Partisi Siyasi İşlerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı”, 16.11.2021

Kanlı, Yusuf,” Gazeteciler Cemiyeti Genel Başkan Yardımcısı”, 23.11.2021 Karakuş Erdoğan, “Türkiye Emekli Subaylar Derneği Genel Başkanı”, 18.11.2021 Kaya, Mustafa” Saadet Partisi Dış İlişkilerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı”, 16.11.2021

Okur, Müzeyyen,” DSP Genel Sekreteri”, 19.11.2021

Ödünç, Atilla, “TBMM Milli Savunma ve Dış İlişkiler Komisyon Üyesi, AK Parti Bursa Milletvekili”, 17.11.2021

Tan, Alper,” Stratejik Düşünce Enstitüsü Başkan Yardımcısı”, 19.11.2021 Toprak, Yakup, “Uzman Erbaşlar Derneği (UZDER)Genel Başkanı”,07.12.2021

Torun, Kani, “Gelecek Partisi Genel Sekreteri”, 18.11.2021

Tunçer, Yusuf, “Vatan partisi Uluslararası İlişkiler Bürosu Yöneticisi”, 18.11.2021

Yardım, Ümit, “Gelecek Partisi Dış İlişkilerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı”, 18.11.2021

Yazılı/Görsel Basın Tarama

Dış İşleri Bakanlığı, “Suriye künyesi” <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>: (erişim tarihi: 12.12.2020)

Oruç, Şebnem,” Neden IŞİD Değil de DAESH Diyoruz.” “<https://www.yenisafak.com/yazarlar/merve-sebnem-oruc/neden-isid-degil-de-daes-Diyoruz-2035393>”: (erişim tarihi: 06.04.2021)

Ticaret Bakanlığı, “Suriye Pazarı”
[https://ticaret.gov.tr/data/5eeb698713b8763170152c4f/Suriye%20Pazar%20Bilgileri.](https://ticaret.gov.tr/data/5eeb698713b8763170152c4f/Suriye%20Pazar%20Bilgileri.pdf)

pdf: (erişim tarihi: 24.04.2021)

Yıldırımkaya, Gülin, “AK Parti mi AKP mi”
“<https://www.haberturk.com/polemik/haber/151231-ak-parti-mi-akp-mi>, (erişim tarihi: 15.05.2021)

TBMM, “Türkiye-AB İlişkileri Bilgi Notu”
https://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/docs/trab_iliski_bilginotu.pdf, (erişim tarihi: 17.05.2021)

Dış İşleri Bakanlığı, “Suriye Siyasi Görünümü”
<https://www.mfa.gov.tr/suriye-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, (erişim tarihi: 21.05.2021)

Gazetevatan, “Kilis’e Bomba Yağıyor.”
<http://www.gazetevatan.com/kilis-e-roket-yagiyor-940243-gundem/>, (erişim tarihi: 20.07.2021)

trthaber.com, “Erdoğan’dan Batı’ya Göçmen Tepkisi.”
<https://www.trthaber.com/haber/gundem/erdogandan-batiya-gocmen-tepkisi-607730.html>, (erişim tarihi: 28.07.2021)

Anadolu Ajansı, “Erdoğan: Mülteci Meselesi Birkaç Ülkenin Çabasıyla Önlenemez.”
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cumhurbaskani-erdogan-multeci-meselesi-birkac-ulkenin-cabasiyla-onlenemez/1675928>, (erişim tarihi: 02.08.2021)

Anadolu Ajansı, “Erdoğan: Batı’nın Üstün Olduğu Şeklindeki Sorun Üreten Anlayışın Sonuna Geldik.”
<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-batinin-ustun-oldugu-seklindeki-sorun-ureten-anlayisin-sonuna-geldik/2383371>, (erişim tarihi: 10.08.2021)

Anadolu Ajansı, “Erdoğan: Suriye’de Mücadelemiz Bundan Sonraki Süreçte Çok Daha Farklı Bir Şekilde Devam Edecektir.”

<https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-suriyede-mucadelemiz-bundan-sonraki-surecte-cok-daha-farkli-bir-sekilde-devam-edecektir/2393198>,(erişim tarihi: 18.08.2021)

Anadolu Ajansı, “Kılıçtaroğlu’ndan Fırat Kalkanı Açıklaması.”
<https://www.aa.com.tr/tr/politika/kilicdaroglundan-firat-kalkani-aciklamasi/746165>,
(erişim tarihi: 02.10.2021)

Sputniknews.com, “Kılıçtaroğlu Suriye Saldırıları.”
<https://tr.sputniknews.com/20161124/kilicdaroglu-suriye-saldiri-turkiye-1025968718.html>, (erişim tarihi: 02.10.2021)

Cumhuriyet Gazetesi, “Kılıçtaroğlu: Afrin’in İçine Girmek Farklı Bir şey.”
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kilicdaroglu-afrinin-icine-girmek-farkli-bir-sey-cunku-924645>, (erişim tarihi: 02.10.2021)

cnntürk.com, “Kılıçtaroğlu’ndan Zeytin Dalı Harekâtı Açıklaması.”
<https://www.cnnturk.com/turkiye/kilicdaroglundan-zeytin-dali-harekati-aciklamasi>,(erişim tarihi: 02.10.2021)

Anadolu Ajansı, “Kılıçtaroğlu’ndan Zeytin Dalı Harekâtı Açıklaması.”
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/chp-genel-baskani-kilicdaroglundan-zeytin-dali-harekati-aciklamasi/1037130>, (erişim tarihi: 02.10.2021)

Anadolu Ajansı, “Kılıçtaroğlu’ndan Barış Pınarı Harekâtı Açıklaması.”
<https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/kilicdaroglundan-baris-pinari-harekati-aciklamasi/1607360>, (erişim tarihi: 02.10.2021)

Cumhuriyet Gazetesi, “Kılıçtaroğlu’ndan El-Bab Açıklaması.”
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kilicdaroglundan-tepki-cekecek-el-bab-aciklamasi-649665>, (erişim tarihi: 03.10.2021)

Sözcü Gazetesi, “Kılıçtaroğlu’ndan Dikkat Çeken Mülteci Açıklaması.”
<https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/kilicdaroglundan-dikkat-ceken-multeci>

aciklamasi-6606579/, (erişim tarihi: 03.10.2021)

dünya.com, “Kılıçtaroglu: Esad ile Anlaşmamız Lazım.”
<https://www.dunya.com/gundem/chp-lideri-kilicdaroglu-esad-ile-anlasmamiz-lazim-haberi-631961>, (erişim tarihi: 03.10.2021)

Star Gazetesi, “Kılıçtaroglu: Suriye’nin Kuzeyindeki Teröristler Bize Saldırmaz.”
<https://www.star.com.tr/guncel/kilicdaroglu-suriyenin-kuzeyindeki-teroristler-bize-saldirmaz-haber-1437905/>, (erişim tarihi: 04.10.2021)

Milliyet Gazetesi, “Akşener’den Zeytin Dalı Harekâtı Açıklaması.”
<https://www.milliyet.com.tr/siyaset/meral-aksener-zeytin-dali-harek-tini-sonuna-kadar-destekliyoruz-2597860>, (erişim tarihi: 04.10.2021)

sputniknews.com, “Akşener: Yüreğın Yetiyorsa Seçime Sokma.”
<https://tr.sputniknews.com/20180202/aksener-yuregin-yetiyorsa-secime-sokma-da-goreyim-1032089387.html>, (erişim tarihi: 06.10.2021)

Cumhuriyet Gazetesi, “Akşener: ABD ile Türkiye Dost mu? Düşman Mı?”
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/meral-aksener-abd-ile-turkiye-dost-mu-dusman-mi-cevabini-ver-925817>, (erişim tarihi: 06.10.2021)

haberler.com, “Akşener’den Barış Pınarı Harekâtı Açıklaması.”
<https://www.haberler.com/meral-aksener-den-baris-pinari-harekati-yorumu-12560204-haberi/>, (erişim tarihi: 06.10.2021)

cnntürk.com, “Akşener: Suriyelilere Vatandaşlık Verilmeyeceğini Açıklayın.”
<https://www.cnnturk.com/turkiye/meral-aksener-suriyeli-multecilere-turk-vatandasligi-verilmeyecegini-aciklayin>, (erişim tarihi: 06.10.2021)

Anadolu Ajansı, “Karamollaoğlu: En Tehlikeli Tuzak, Kürt ve Türk Düşmanlığıdır.”
<https://www.aa.com.tr/tr/politika/saadet-partisi-genel-baskani-karamollaoglu-en-tehlikeli-tuzak-kurt-ve-turk-dusmanligidir/1041032>, (erişim tarihi: 07.10.2021)

sputniknews.com, “Karamollaoğlu’ndan Barış Pınarı Harekâtı Açıklaması.”
<https://tr.sputniknews.com/20191016/karamollaoğlu-baris-pinari-harekati-surecinde-sadece-turkiye-ittifakindan-bahsetmeliyiz--1040406872.html>, (erişim tarihi: 07.10.2021)

sputniknews.com, “Karamollaoğlu: PYD Açıklaması.”
<https://tr.sputniknews.com/20180118/temel-karamollaoglu-suriye-afrin-pyd-secim-aday-abd-rusya-ittifak-mp-akp-ak-parti-abdullah-gul-cumhurbaskanligi-secim-gorus-1031864005.html>, (erişim tarihi: 06.10.2021)

dha.com, “Karamollaoğlu: Mülteci Açıklaması.”
<https://www.dha.com.tr/yurt/karamollaoglu-turkiyenin-yasadigi-en-ciddi-sorunlardan-birisi-multeci-meselesi/haber-1758300>, (erişim tarihi: 08.10.2021)

Tv.5.com, “Karamollaoğlu: Mülteci Açıklaması.”
<https://www.tv5.com.tr/haber/4898/goc-politikasi-multeciler-konusunu-daha-da-cetrefilli-hle-getirdi.html>, (erişim tarihi: 08.10.2021)

bbc.com, “Dış İşleri Bakanlığı Fırat Kalkanı Açıklaması”
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38167523>, (erişim tarihi: 12.10.2021)

Cumhuriyet Gazetesi, “Erdoğan’dan Fırat Kalkanı Açıklaması.”
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/erdogandan-firat-kalkani-harekati-icin-ilk-aciklama-salih-muslime-sert-yanit-589838>, (erişim tarihi: 12.10.2021)

Ntv.com, “Bahçeli’den Fırat Kalkanı Açıklaması.”
https://www.ntv.com.tr/turkiye/bahceliden-firat-kalkani-,aciklamasi,Bx9J_KzWx0a8bAduZ5lcmw, (erişim tarihi: 12.10.2021)

Gazetevatan, “Bahçeli’den Fırat Kalkanı Açıklaması.”
<https://www.gazetevatan.com/gundem/bahceliden-firat-kalkani-operasyonu->

aciklamasi-979898, (erişim tarihi: 14.10.2021)

Anadolu Ajansı, “Bahçeli’den Mülteci Açıklaması.”
<https://www.aa.com.tr/tr/politika/mhp-genel-baskani-bahceli-yunanistanin-ab-tarafindan-desteklenmesi-barbarliga-ortaklikdir/1760361>, (erişim tarihi: 15.10.2021)

Cumhuriyet Gazetesi, “Bahçeli’den Mülteci Açıklaması.”

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/devlet-bahceliden-akpye-celisen-gocmen-aciklamasi-1856773>, (erişim tarihi: 15.10.2021)

Sözcü Gazetesi, “Bahçeli’nin TBMM Konuşması.”
<https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/bahceli-tbmmde-konusuyor-5618165/>,
(erişim tarihi: 15.10.2021)

Gazetevatan, “Bahçeli’nin Açıklamaları.”
<https://www.gazetevatan.com/gundem/turkiye-cumhuriyeti-devleti-de-seni-kuzu-kuzu-boyle-getirir-1006323>, (erişim tarihi: 15.10.2021)

sputniknews.com, “Önder Aksakal: Fırat Kalkanı Açıklaması.”
<https://tr.sputniknews.com/20191031/dsp-genel-baskani-aksakal-turk-milletine-sallanan-hicbir-parmak-saglam-kalmamistir-1040528636.html>, (erişim tarihi: 26.11.2021)

Cumhuriyet Gazetesi, “Önder Aksakal Mülteci Açıklaması.”
<https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/dsp-genel-baskani-aksakal-turkiye-batinin-siginmaci-deposu-degildir-1869389>, (erişim tarihi: 26.11.2021)

Vatanpartisi.org, “Perinçek’in Suriye Açıklaması.”

<https://vatanpartisi.org.tr/genel-merkez/rota-yazilari/dogu-perincek-suriye-de-kapiya-gelen-cozum-28528>, (erişim tarihi: 28.11.2021)

Anadolu Ajansı, “Ahmet Davutoğlu: Suriye Açıklaması.”
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/eski-basbakan-davutoglu-turkiye-suriyenin-butunlugunun-teminatini-ortaya-cikarmistir/634613>, (erişim tarihi: 28.11.2021)

milligazete.com, ““Ahmet Davutoğlu: Barış Pınarı Açıklaması.”

<https://www.milligazete.com.tr/haber/3188443/ahmet-davutoglundan-baris-pinari-harekati-mesaji>, (erişim tarihi: 28.11.2021)

t24.com, “Ahmet Davutoğlu: Mülteci Açıklaması.”

<https://t24.com.tr/haber/davutoglu-2016-da-ab-ile-yapilan-anlasmadaki-en-onemli-unsur-suriyeli-multecilerin-1-milyonunun-avrupa-ya-gonderilecek-olmasiydi-iktidar-o-anlasmayi-yok-saydi,969033>,(erişim tarihi: 28.11.2021)

amerikaninsesi.com, “Ahmet Davutoğlu: “Kuzey Suriye” Açıklaması.”

<https://www.amerikaninsesi.com/a/turkiye-kuzey-suryede-terorist-yapiya-izin-veremeyiz/1447834.html>,(erişim: 28.11.2021)

dünya.com, “Ahmet Davutoğlu: Suriye Açıklaması.”

<https://www.dunya.com/gundem/davutoglu-cumhurbaskani-tarihi-bir-yol-ayriminda-haberi-622497>,(erişim tarihi: 28.11.2021)

sputniknews.com, “Ahmet Davutoğlu: Terör Açıklaması.”

<https://tr.sputniknews.com/20150929/davutoglu-pyd-rojava-isid-1018023861.html>, (erişim: 28.11.2021)

Mevzuat.gov.tr, “2847 sayılı Emekli Subaylar, Emekli Astsubaylar, Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri ile Muharip Gaziler Dernekleri Hakkında Kanun”

<https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=5916&MevzuatTertip=5>(erişim tarihi: 29.11.2021)

İHD.org.tr, “2019 Yılı Türkiye İnsan Hakları İhlalleri Raporu”

<https://www.ihd.org.tr/2019-yili-turkiye-insan-haklari-ihlalleri-raporu/>,(erişim tarihi:

29.11.2021)

Güvenir, Can, “Altan Tan’ın PKK İtirafı”

<https://www.ankaramasasi.com/haber/254375/altan-tandan-hdp-pkk-itirafi>,(erişim tarihi: 29.11.2021)

akşam.com, “PKK-HDP Resim”

<https://www.aksam.com.tr/foto-galeri/yasam/hdppkk-ortakligi-terorist-ifadelerinde/43599>(erişim tarihi: 29.11.2021)

aydınlık.com, “PKK-HDP Resim”

<https://aydinlik.com.tr/haber/hdp-ismini-pkk-yapsa-ne-degisir-211495>(erişim tarihi: 29.11.2021)

gazetevatan.com, “PKK-HDP Resim”

<https://www.gazetevatan.com/gundem/itirafci-pkk-hdp-iliskisini-desifre-etti-1350216>,(erişim tarihi: 30.11.2021)

sözcü.com, “PKK-HDP Resim”

<https://www.sozcu.com.tr/2015/gunun-icinden/pkkli-teroristin-cenazesini-hdpli-milletvekili-tasidi-926944/>,(erişim tarihi: 30.11.2021)

hdp.org, “HDP Merkez Yürütme Kurulu Sonuç Bildirgesi”

<https://hdp.org.tr/tr/hdp-merkez-yurutme-kurulu-toplantisi-sonuc-bildirgesi/5437/index.html>,(erişim tarihi: 30.11.2021)

Ağaoğlu, Gülsüm, “Göçmen ve mülteci hakları için herkesi duyarlılığa çağırıyoruz.”

<https://hdp.org.tr/tr/gocmen-ve-multeci-haklari-icin-herkesi-%20duyarliliga-cagiriyoruz/13819/>,(erişim tarihi: 30.11.2021)

TOBB, “STK’lardan Zeytin Dalı Harekâtına Ortak Destek Açıklaması”

<https://tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=22563&lst=MansetListesi>(erişim tarihi:

15.12.2021)

TOBB, ““STK’lardan Millî Savunma Bakanlığına Operasyonlarda Destek Ziyareti”

<https://tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=26122&lst=MansetListesi> (erişim tarihi:

15.12.2021)

TOBB, “STK’lardan Barış Pınarı Harekâtına Ortak Destek Açıklaması”

“<https://tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=24997&lst=MansetListesi> (erişim tarihi:

15.12.2021)

TOBB, “STK’lardan Cumhurbaşkanlığına Operasyonlarda Destek Ziyareti”

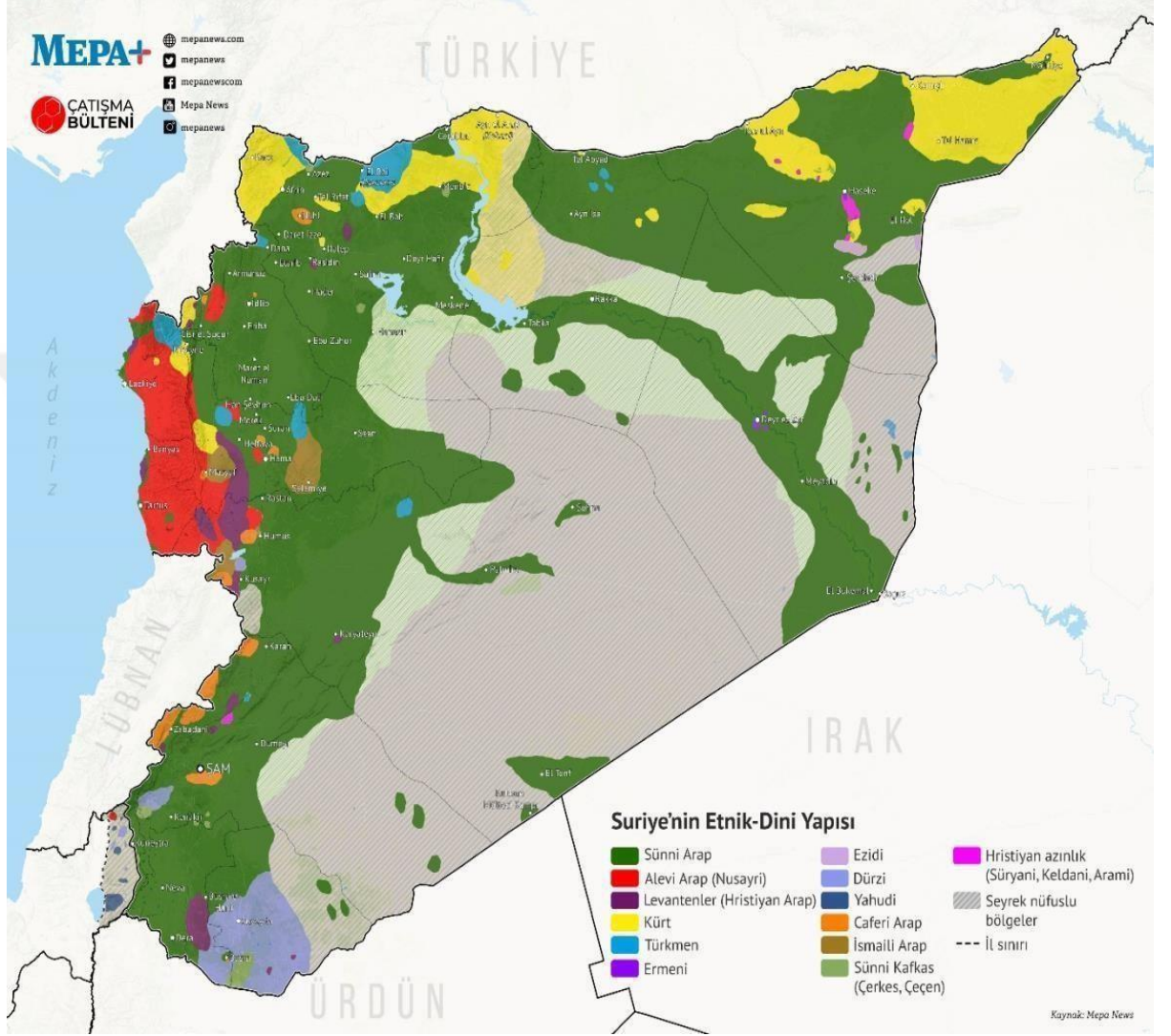
“<https://tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=25010&lst=MansetListesi> (erişim tarihi:

15.12.2021)

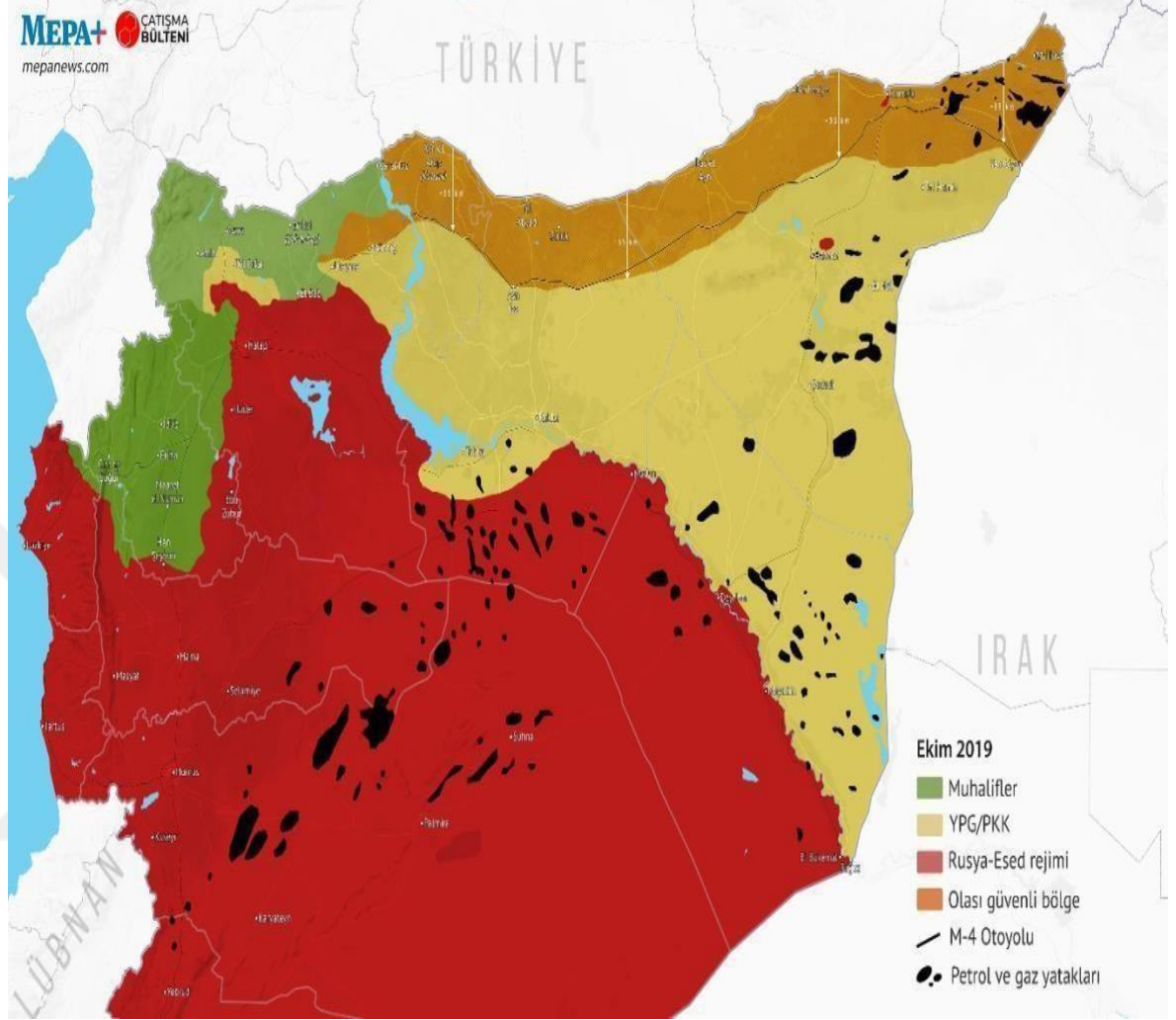
HARİTALAR:

Harita.1. Suriye'deki etnik ve dini yapılanma

Kaynak: Mepanews.com

Harita.2. Suriye'deki Petrol ve Doğalgaz Bölgeleri ve Bu bölgelerin Son Durumu

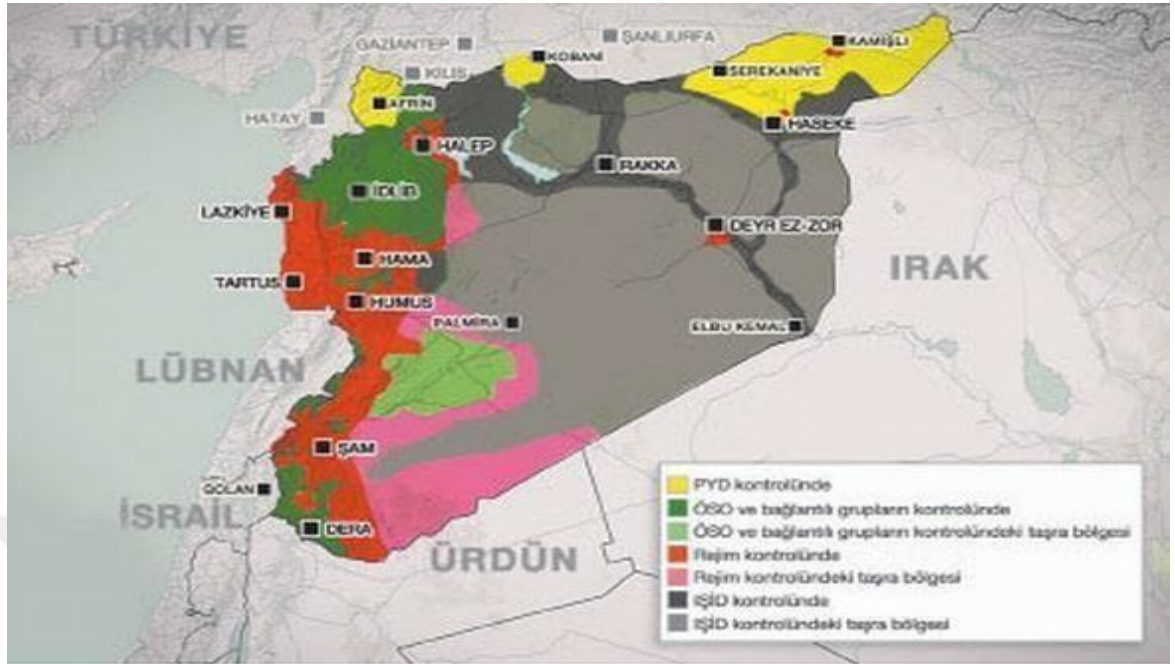
Kaynak: Mepanews.com

Harita.3. Suriye'nin Kuzey Bölgesi

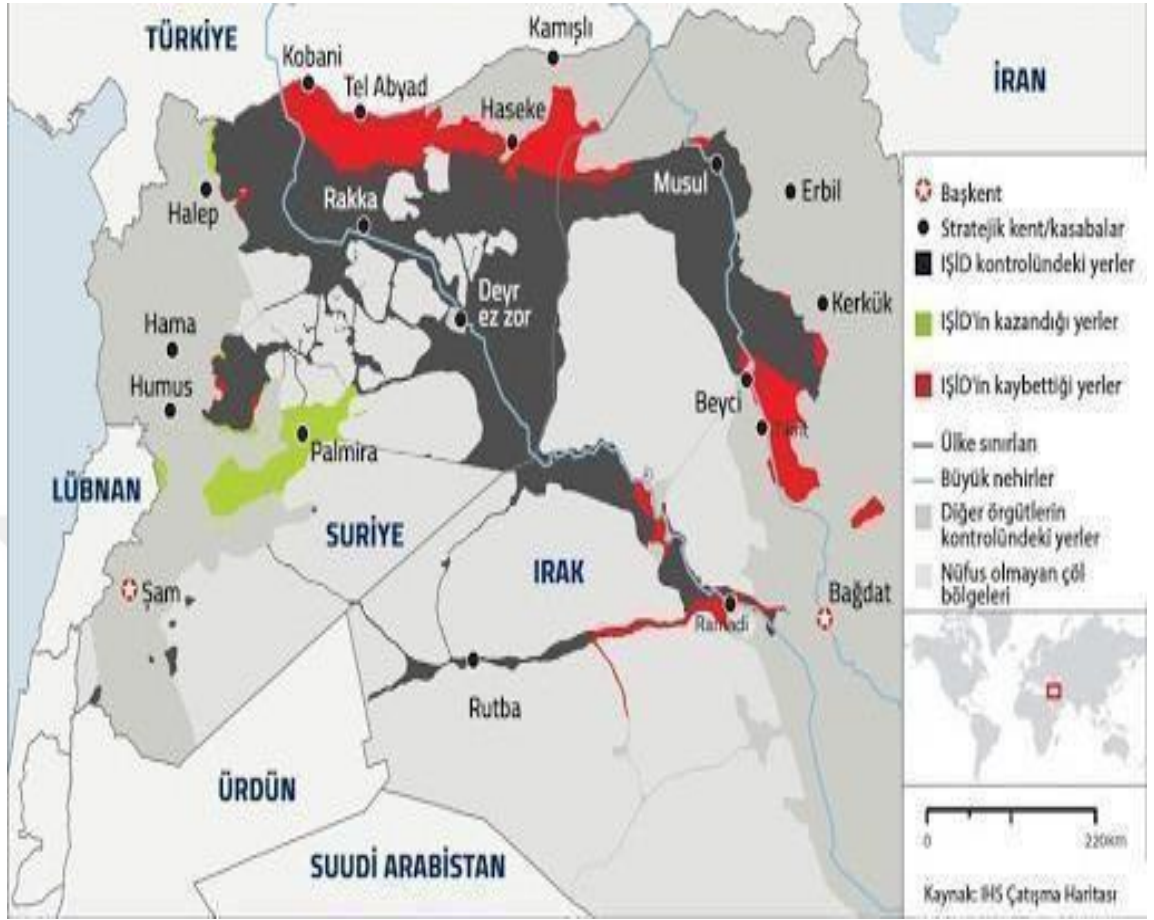
Kaynak : Haberyirmi.net

Harita.4. Daış'ın Suriye'de Ele Geçirdiği Bölgeler

Kaynak: haber3.com

Harita.5. Daış'ın Suriye'de 2015 Sonrası Kaybettiği Yerler

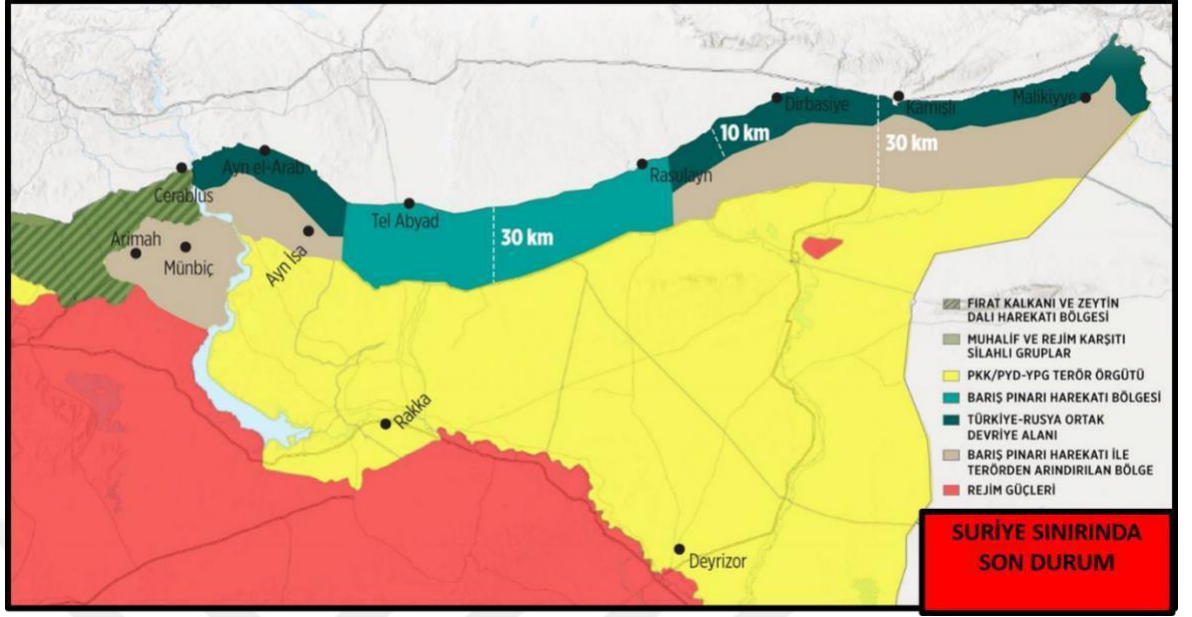
Kaynak: m.radikal.com.tr

Harita.6. Şii Hilali'nin Kapsadığı Bölgeler

Kaynak: dergipark.org

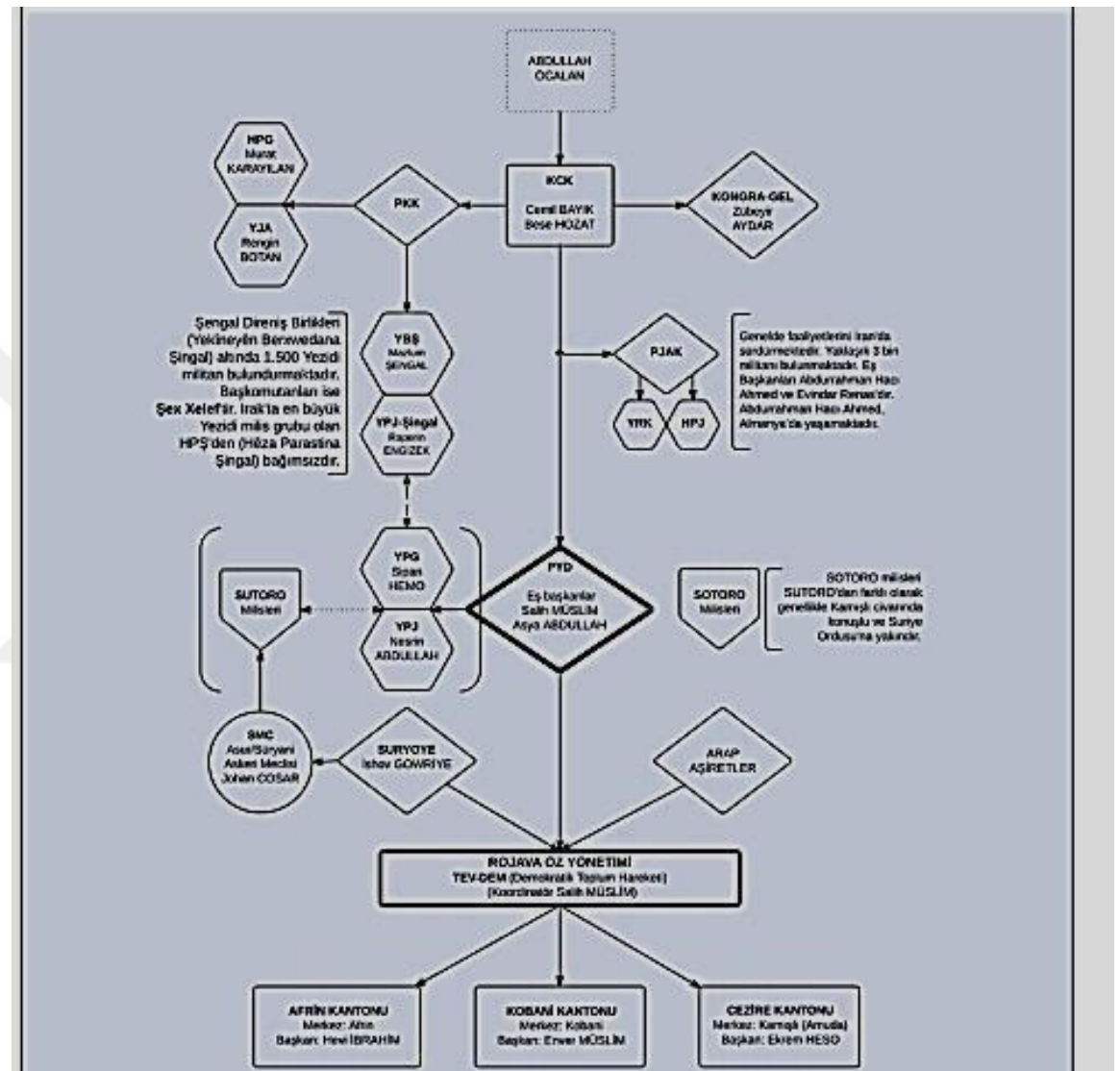
Harita.7. Türkiye'nin Operasyonları Sonrası Suriye Sınırında Son Durum

Kaynak: www.sde.org.

GRAFİKLER:

Grafik. 1. PKK Oluşumu İçerisindeki PYD'nin Konumu ve PKK ile İlişkisi

Kaynak: Setav.org.

TABLÖLAR:

Tablo I: Gücün Üç Türü

Güçler	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Askerî Güç	zorlama caydırma koruma	tehdit kuvvet	zorlayıcı diplomasi savaş ittifak
Ekonomik Güç	teşvik zorlama	para verme yatırım	yardım rüşvet
Yumuşak Güç	hayranlık uyandırma gündem yaratma	değerler kültür politikalar kurumlar	kamu diplomasisi iki taraflı ve çok taraflı diplomasi

Kaynak: Nye, 2005: 37; aktaran, 2018: 13

Tablo.2. Suriye’nin kuzeyinden Türkiye’ye Yönelik Tehdit Algılarındaki Temel Bulgular

(+ : Teyit - : Red * : Dolaylı Teyit)

Kategori	Aktör	Kısa Vadeli Tehdit(Terör)	Kısa Vadeli Tehdit(Göç)	Uzun Vadeli Tehdit(“Kürt” Bölgesel Yönetimi/Devleti Terör)
I	AK Parti	+	+	+
	MHP			
II	CHP	+	+	-
	DSP	+	+	+
	İyi Parti	+	+	+
	Saadet Partisi	+	+	+
	Vatan Partisi	+	+	+
	Gelecek Partisi	+	+	-
III	HDP	*	+	*
IV	STK’lar	+	+	+
	İHD	*	+	*

RESİMLER:

Resim.1

Kaynak: akşam.com.tr

Kaynak:Gazetevatan.com.tr

Kaynak: aydınlık.com.tr

Kaynak: sözcü.com.tr